

Оқу процесіне тұрақты даму компонентін кіріктіру жөніндегі мұғалімдерге арналған нұсқаулық

Астана қаласы, 2023 жыл

Оқу процесіне тұрақты даму компонентін кіріктіру жөніндегі мұғалімдерге арналған нұсқаулық

Астана, 2023

Оқу процесіне тұрақты даму компонентін кіріктіру жөніндегі мұғалімдерге арналған нұсқаулық. Мұхамедханова А., Жанабилова Д., құр. Бондаренко О., Дюпрей Б. «Нархоз Университеті», Алматы, 2023 ж.

Авторлар:

Мұхамедханова Алмагуль, т.ғ.к., қауымдастырылған профессор (Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА)

Жанабилова Диана, магистр (Astana IT University)

Құрастырушы: Бондаренко Олена («Нархоз Университеті»)

Стратегиялық кеңесші: Дюпрей Брендан, PhD («Нархоз Университеті»)

Қазақстан Республикасындағы Финляндия Елшілігінің қолдауымен іске асырылатын **"МЖМБС мазмұнына, ҚР орта мектебінің үлгілік оқу бағдарламаларына (1-11 сыныптар) ТДБ компоненттерін кіріктіру" негіздемелік бағдарламасының** қолдауымен әзірленді.

Қосымша материалдар sdglessons.net **тұрақты даму саласындағы ашық білім беру платформасында** қолжетімді.

Мазмұны

КІРІСПЕ.....	1
1-БӨЛІМ. ТҰРАҚТЫ ДАМУ МҮДДЕСІ ҮШІН ОҚЫТУ.....	3
2-БӨЛІМ. ТДБ КОМПОНЕНТІН ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ КІРІКТІРУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖӘНЕ ОТАНДЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ	5
2.1 Халықаралық тәжірибе.....	5
2.2 Отандық тәжірибе	8
3-БӨЛІМ. ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ТҰРАҚТЫ ДАМУ КОМПОНЕНТІН КІРІКТІРУ ПРИНЦИПТЕРІ, НЫСАНДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ	11
3.1 Тұрақты даму компонентін орта білім беру мазмұнына кіріктіру қағидаттары	11
3.2 Оқу процесіне ТДБ компонентін кіріктіру формалары мен әдістері	13
3.3 Қысқа мерзімді сабақ жоспарларының үлгілері	80
<i>Сабақ нәтижесі.</i>	100
ҚОРЫТЫНДЫ.....	106

KIPICPE

Қазақстандағы білім беру жүйесін жаңғырту соңғы онжылдықта білім беру сапасын арттыруға, 21 ғасырдың сын-тегеуріндеріне, тұрақты даму мақсаттары мен қоғамның қажеттіліктеріне сәйкес адами капиталды қалыптастыруға бағытталған.

Осыған байланысты функционалдық сауаттылықты дамытудың және білім алушылардың жаһандық құзыреттіліктерін қалыптастырудың жалпы бағдарлары айқындалды. Бұл міндет Қазақстанның әлемдегі ең бәсекеге қабілетті 50 елінің қатарына кіру процесінде өзектендірілді. Жаһандық құзыреттіліктер жаһанданудың артып келе жатқан ықпалына, жылдам әлеуметтік, экономикалық және технологиялық өзгерістерге, сондай-ақ адамдарға, мәдениет пен ұлттарға кеңінен ықпал ететін басқа да маңызды жаһандық мәселелерге байланысты ерекше маңызға ие болуда. Тұрақты даму компонентін кіріктіру білім алушылардың сыни ойлауын, зерттеу, коммуникация дағдыларын, жаһандық маңызы бар проблемаларды шешу мен талдауды қалыптастыруға және дамытуға, білім алушылардың құндылық бағдарларын, этикалық нормалары мен мінез-құлық көзқарастарын қалыптастыруға ықпал етеді.

Жас жеткіншектің жеке басының негізгі функционалдық қасиеттері, мысалы, шығармашылық ойлау және стандартты емес шешімдерді табу қабілеті, өмір бойы оқуға дайын болу, алған білімін шынайы өмірде қолдану мектеп жағдайында қалыптасады. Мектепте берілетін білім арқылы білім алушылардың Hard skills, Soft skills және Self skills сияқты дағдыларын қалыптастыру өзекті. Білім берудің жаңа парадигмасының сипаттамалары өмір бойы үздіксіз оқыту тұжырымдамасы болып табылады.

«Орталық Азиядағы тұрақты даму мүддесі үшін білім беру (ЮНЕСКО)» талдамалық есебінде «... Тұрақты даму саласындағы 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған күн тәртібі білім беру жүйесінен білім алушылардың тұрақты өмір сүру салтын ұстануға негізделген шешімдер қабылдауға және өз әрекеттері үшін жауап беруге мүмкіндік беретін «трансверсальды құзыреттерді» ескеруді талап етеді» деп атап көрсетілгендей, оларға эмпатия, сыни тұрғыдан ойлау, медиа және ақпараттық сауаттылық, интроспекция және мәселелерді шешу жатады».

Білім берудің жаңартылған мазмұнына көшу шеңберінде 2016 жылдан 2021 жылға дейін Қазақстанның орта білім беру жүйесін жүйелі жаңғыртуды қолға алды және оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды күшейтті, ұлттық құндылықтарды білім беру мазмұнына кіріктірді және балаларды оқу процесіне белсенді тартуды қамтамасыз ете алды.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы 2021 жылы Алматыдағы ЮНЕСКО бюросының «Тұрақты даму мақсатында білім беру» (ТДБ) компонентін еліміздің орта білім беру мазмұнына кіріктіру жөніндегі бастамасын қолдады. Қазақстандық білім беру стандартына (мазмұны, құзыреттері, күтілетін нәтижелері), 1-11-сыныптардың оқу пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламаларына талдау жүргізілді.

ТДБ компоненттері Қазақстан Республикасының көптеген нормативтік құқықтық актілерінде көрініс тапты: «Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі», «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық жоспары, Қазақстан Республикасының «жасыл экономикаға» көшу жөніндегі тұжырымдамасы, «Қазақстан Республикасының тұрақты дамуға көшуінің

2006 – 2024 жылдарға арналған тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы, Мемлекеттік жалпыға міндетті жалпы орта білім беру стандарты және басқалары.

Бұл оқу құралында орта білім беру мазмұнына, атап айтқанда, оқу пәндерінің мазмұнына ТДБ компонентін кіріктіру механизмі көрсетілген, қысқа мерзімді сабақ

жоспарларын жоспарлау және әзірлеу үлгілері берілген. Нұсқаулықта ұсынылған материал мұғалімдерге, әдіскерлерге, сынып жетекшілеріне пайдалы болады.

Финляндияның Қазақстан Республикасындағы Елшілігіне жобаны іске асыруда, сондай-ақ осы бағыт бойынша басқа елдерде табысты жұмыс тәжірибесі бар халықаралық сарапшылар Брендан Дюпрей мен Олена Бондаренкоға ("Нархоз Университеті") ынтымақтастық үшін алғыс білдіреміз.

1-БӨЛІМ. ТҰРАҚТЫ ДАМУ МҮДДЕСІ ҮШІН ОҚЫТУ

Тұрақты даму мақсаттарын (бұдан әрі – ТДМ) іске асыру және өмір сүру сапасын арттыру, елдің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету негізі ретінде Қазақстан Республикасы дамуының экономикалық, әлеуметтік, экологиялық және саяси аспектілерінің теңгеріміне қол жеткізу шеңберінде ұзақ мерзімді перспективада 2018 жылы Қазақстан Республикасы Премьер-Министрі орынбасарының төрағалығымен тұрақты даму мақсаттары жөніндегі үйлестіру кеңесі құрылды және Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің 280 индикаторды қамтитын ТДМ-ға қол жеткізу бойынша жаһандық индикаторлардың, оның ішінде 205-і жаһандық және 75-і ұлттық индикаторлар мониторингі жүйесі қабылданды.

Еліміз деңгейінде Қазақстанның 2030 жылға дейінгі тұрақты даму жөніндегі жалпы пайымы, мақсаттары мен ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді міндеттері әзірленді. Осылайша, 2019 жылы ТДМ ұлттық платформасы құрылды және Қазақстан БҰҰ ТДМ бойынша жоғары деңгейдегі саяси форум шеңберінде Қазақстанның алғашқы ерікті ұлттық шолуын таныстырды (ТДМ 4 «Сапалы білім», ТДМ 8 «Лайықты жұмыс және экономикалық өсу», ТДМ 10 «Теңсіздікті азайту», ТДМ 13 «Климаттың өзгеруімен күрес», ТДМ 16 «Бейбітшілік, сот төрелігі және тиімді институтта», ТДМ 17 «Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік» мақсаттарына баса назар аударылды). Бұдан әрі 2021 жылы ТДМ Үйлестіру кеңесінің 5-отырысында Қазақстанда «5Р» сектораралық жұмыс топтары (адамдар, ғаламшар, өркендеу, бейбітшілік және серіктестік) құрылды. Жыл сайын елде ТДМ міндеттері мен индикаторларының ұлттық тізбесі бекітіледі, ТДМ-ға қол жеткізу бойынша неғұрлым тиімді саясат пен шаралар әзірленеді.

Сектораралық жұмыс тобының бес бағыты келесідей ұсынылған:

Адамдар (кедейлікті жою, гендерлік теңдік, салауатты өмірді қамтамасыз ету, білім беру).

Ғаламшар (құрлық пен су экожүйелерін ұтымды пайдалану, климаттың өзгеруі).

Өркендеу (инклюзивті өсу және экономикалық өзгерістер).

Бейбітшілік (қауіпсіз және бейбіт қоғам, мықты институттар, әділет).

Серіктестік (тұрақты даму, ресурстарды жаңғырту, технологиялар, әлеуетті арттыру, сауда мақсатындағы жаһандық серіктестік).

Тұрақты дамудың маңызды мақсаттарының бірі ТДМ 4 "сапалы білім беру" болып табылады, өйткені ол адами капиталды дамытуда және зорлық-зомбылықтың барлық қабаттарын (балалар, олардың ата-аналары, педагогтар, білім беру жүйесінің мамандары және т.б.) қамтитын ауқымды сипатқа ие.

Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру, жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу мен оқыту стратегиялық маңызды. Ғылымның елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін арттыруға, мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың қолжетімділігі мен сапасын қамтамасыз етуге, білім беру сапасын, жайлы, қауіпсіз және заманауи білім беру ортасын арттыруға бағытталған 2030 жылға дейінгі ұзақ мерзімді күтілетін нәтиже Қазақстанның мемлекеттік білім беру саясатында көрініс тапты.

2025 жылға дейінгі қысқа мерзімді күтілетін нәтиже ретінде Қазақстан мыналарды атап көрсетті: еліміздің өңірлері, қалалық және ауылдық мектептері арасындағы оқыту сапасындағы алшақтықты қысқарту; жастарды колледждерде сұранысқа ие мамандықтар

бойынша тегін оқытуға қарту; қазақстандық жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру; халықаралық салалық талаптарға (стандарттарға) сәйкес келетін құзыреттер орталықтарын құру.

Тұрақты даму компонентін білім беру саясаты мен практикасына әрі қарай кіріктіру мақсатында еліміздің бастамалары аса маңызды.

Қазақстанның білім беру стандартының мазмұнында денсаулық сақтау, қауіпсіз білім беру ортасын құру, жақсы денсаулық пен әл-ауқатты қамтамасыз ету идеялары басты назарда болады, білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қолайлы жағдайлар жасау, қоршаған әлемге оң көзқарасты және адамның рухани-адамгершілік әлеуетін ашуға бағытталған экологиялық тепе-теңдікті сақтау идеяларын ояту, білім алушылардың бойында жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде өзін-өзі тануға және өзін-өзі жетілдіруге талпынысты дамыту міндеттері қойылған; отбасындағы, ұжымдағы, қоғамдағы өз рөлін, жоғары моральдық қасиеттерді, қоғамға қызмет ету дағдыларын дамыту қажеттілігін түсіну; дене және рухани денсаулықтың өзара байланысын, елдің, қаланың, ауылдың, мектептің, отбасының өміріне араласуын және ойы, сөздері мен іс-әрекеттері үшін жауапкершілікті түсіну. Осы құндылықтар мен міндеттердің барлығы тұрақты даму мақсаттарының мазмұнымен тікелей байланысты және тұрақты даму компонентін Қазақстанның орта білім беру мазмұнына барынша кіріктіруді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Білім алушылардың жергілікті, жаһандық проблемалар мен мәдениетаралық өзара іс-қимыл мәселелерін түсінуін, әртүрлі көзқарастар мен дүниетанымдарды түсінуді және бағалауды, сондай-ақ басқаларға құрмет көрсете отырып өзара іс-қимыл жасауды қалыптастыру тұрақты даму компонентін білім беруге кіріктіру арқылы өзектендірілді.

Қазақстандық орта білім беру стандарты оқу бағдарламаларының мазмұнына тұрақты даму компонентін тікелей кіріктіруді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Тұрақты даму компонентін оқу пәндерінің мазмұнына тікелей кіріктіру:

- білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға;
- олардың айналасында болып жатқан құбылыстардың, процестер мен оқиғалардың (саяси, тарихи, әлеуметтік, экологиялық, демографиялық және т.б.) мәнін түсінуін қамтамасыз етуге;
- білім алушыларды салауатты өмір салтын ұстануға, жеке өзінің, отбасы, сынып, ұжым, елді мекен, аймақ, ел, бүкіл адамзаттың күнделікті өмір сүру сапасын жақсартуға арналған сапалы азық-түліктерді және құралдарды таңдауға ынталандыруға бағытталған.

2-БӨЛІМ. ТДБ КОМПОНЕНТІН ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ КІРІКТІРУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖӘНЕ ОТАНДЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ

2.1 Халықаралық тәжірибе.

ТДБ компонентін орта білім беру мазмұнына кіріктіру практикасында қолданыстағы оқу бағдарламаларын талдауды, тұрақты даму мақсаттарымен тікелей немесе жанама корреляцияланатын мақсаттар мен тақырыптардың санын анықтауды және кіріктіруді күшейту бойынша әрі қарай жұмысты қамтитын белгілі бір тетіктер бар. Бұл жұмыстың болашақ ұрпақ үшін стратегиялық маңызы бар, өйткені қазіргі әлемнің сын-тегеуріндері адамдар мен әртүрлі жүйелер (табиғат, экономика, қоғам, саясат және т.б.) арасындағы қарым-қатынастардың барлық түрлерін, сондай-ақ ағымдағы және болашақ экологиялық және әлеуметтік мәселелерді тұрақты шешуге шығармашылық және стандартты емес тәсілдерді тұтас түсінуді талап етеді. Білім беру арқылы оқушылар маңызды өмірлік дағдыларды және тұрақты дамуға ұмтылуда белсенді болу қабілетіне ие бола алады¹.

Көптеген елдерде ұлттық білім беру жүйелері өз азаматтарына өмір бойы жоғары білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыратын уақытылы, сапалы және тиімді білім беруді мақсат етеді. Сапалы білім адамдарға күнделікті өмір салтының экологиялық және әлеуметтік салдарын жақсы түсінуге көмектеседі және бірлескен оқыту мен сыни талдауға ықпал етеді, бұл өмір салтын ұжымдық қайта қарауға әкеледі.

Тұрақты даму мүддесіндегі білім беру АҚШ-тың білім беру саласының басшылары мен саясаткерлерінің назарында. «21 ғасырдағы дағдылар серіктестігі» жобасы әзірленді. Ол өзінің тиімділігін дәлелдеді және мектептегі білім беру тәжірибесіне айтарлықтай ықпал етті. Жоба 21 ғасырдағы білім беру моделін ұсынды – теңдестірілген және барлық дәстүрлі пәндерді (тілдер, өнер, экономика, жаратылыстану ғылымдары, география, тарих, мемлекеттік құрылым, азаматтық және құқық негіздері) қамтиды. Негізгі білім үш қосымша бағыттың негізі болып табылады:

- 1) өмірлік және мансаптық дағдылар (икемділік пен бейімделу, бастамашылық және өзін-өзі реттеу, әлеуметтік және мәдениетаралық дағдылар, өнімділік пен сенімділік, көшбасшылық және жауапкершілік). Бұл дағдылар барлық пәндер бойынша білім беру бағдарламасына енгізілген;
- 2) оқу қызметі мен инновация дағдылары (креативтілік, сыни ойлау, міндеттерді шешу қабілеті, коммуникация және бірлескен қызмет дағдылары). Бұл дағдыларды дамыту студенттердің негізгі пәндерде алған білімдерін мәселелерді шешуде, сыни тұрғыдан ойлауда, коммуникативті және бірлескен қызметті жүзеге асыруда белсенді қолдануды талап етеді.
- 3) ақпараттық, медиа және технологиялық дағдылар (білім алушылардың сауатты қарым-қатынас жасау және осы элементтердің қашан және қалай қолданылатынын білу қабілеті).

Білім беру жүйелеріне стандарттарды, үлгілік оқу бағдарламаларын, оқыту практикалары мен бағалау жүйесін өздері қабылдауға және әзірлеуге мүмкіндік берілді. Мұндай икемділік өңірлер менталитетінің ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік берді.

Канададағы мектеп басшылығы негізгі сауаттылық, санау және цифрлық технологияларды меңгеруді қамтитын «Оқытуға кіріспе» дайындады. Шығармашылықты,

¹ https://www.unclearn.org/wp-content/uploads/library/gap_pn1_-_esd_and_the_sdgs_policy_brief_6_page_version_.pdf

зерттеуді, кәсіпкерлікті, ынтымақтастықты, көшбасшылықты, қарым-қатынасты, мінезді қалыптастыруды, сыни ойлауды және проблемаларды шешу білім алушыларды жаһандық құзыреттерді қалыптастыру процесіне белсенді тарта отырып, дизайн-ойлау негізінде дамыту ұсынылады.

Сингапурдың «Ойлау мектебі, білім алатын ұлт» ұлттық оқу бағдарламасы 30 жыл ішінде тез өзгеретін әлемнің тегеуріндеріне жоғары деңгейде жауап беру үшін бірнеше рет қайта қаралды және жаңартылды. Нәтижесінде құрылым білім шеңберінен шығып, құндылықтарды, әлеуметтік және эмоционалды оқытуды, сондай-ақ қарым-қатынас, ынтымақтастық және сыни ойлау сияқты құзыреттерді қамтыды. Сингапур өз білім алушыларының «дұрыс пен бұрысты сезінетін, бейімделуге қабілетті және тұрақты, өзін-өзі білетін, пайымдауды түсінетін, тәуелсіз және сыни тұрғыдан ойлайтын және тиімді коммуникаторлар болатын сенімді адамдар» болғанын қалайды.

Қытайдың білім беру жүйесі әр оқушының даралығын ескере отырып, «жан-жақты дамыған адамды» қалыптастыруды мақсат етеді. Құзыреттілік ТДБ моделі әлеуметтік жауапкершілік пен инновацияны тәрбиелеуге бағытталған және Қытайдың тарихы мен мәдениеті арқылы марксистік оқыту тәсіліне негізделген мектептегі негізгі пәндік курстар арқылы біріктірілген. Мектептер оқу жоспары мен кестесін өзгертуге мүмкіндік алады, ал бағалау жүйесі тек академиялық нәтижелерді ғана емес, сонымен қатар денсаулық сауаттылығын, эстетикалық құндылықтар мен дағдыларды, өзін-өзі басқарудағы құзыреттілікті, мінез-құлық ережелерін сақтауды қамтиды.

Финляндиядағы ұлттық білім беру стандарты 21 ғасырдың қажеттіліктеріне барынша бағытталған және нақты құбылыстарды түсінудегі шектеулерді еңсеруге бағытталған және тұрақты даму мүддесі үшін білім беруді дамытуды ынталандыратын пәнаралық оқу модульдерін ұсынады. Муниципалитеттер мен мектептер жергілікті міндеттер мен жағдайларды ескере отырып, ұлттық стандартты нақтылау үшін жеткілікті автономияға ие. Стандартқа әр пән үшін құзыреттіліктің күтілетін нәтижелері кіреді. Бағалау жүйесінде міндетті ауызша түсіндірумен бірге қалыптастырушы бағалау басым болады. Базалық білім беру мәдениетті дамытудың жеті қағидаты (өмір бойы оқыту, тіршілік әрекетінің әл-ауқаты мен қауіпсіздігі, ынтымақтастық пен икемділік, мәдени әртүрлілік және тілдік сезімталдық) негізінде төрт базалық құндылықтарды (білім алушылардың даралығын құрметтеу, әрбір білім алушының жеке басының дамуы, мәдени әртүрлілік, тұрақты дамумен үйлесімді өмір салтына саналы түрде берілгендік) қалыптастыруға бағытталған, қатысу және демократиялық әрекеттер, теңдік пен әділеттілік, қоршаған ортаға жауапкершілік және тұрақты дамуға бағдарлау).

Англияның ресми білім беру бағдарламасы оқытуда екі ықпалды векторға ие: академиялық және кәсіби-техникалық. Академиялық білім жоғары мәртебеге ие, бірақ ол «тест үшін оқытумен» аяқталады. Жалпы білім беретін мектеп шеңберінде кәсіптік оқытуды қамтамасыз етудегі қиындықтармен ұштастыра отырып, кәсіптік-техникалық пәндердің тарихи орныққан төмен деңгейі ағылшын саяси дискурсында құзыреттіліктің неліктен төмен танымалдылыққа ие екенін ішінара түсіндіреді. Алайда, ерте кәсіптік оқытудың ТДБ құзыреттілігін дамыту үшін қажеттіліктері де, мүмкіндіктері де бар, бірақ пәндік мазмұнға тек мұғалім мен мектептің қалауы бойынша біріктіріледі. Англиядағы ТДБ-ны кіріктірудегі сәтті жобаларының бірі – 2011 жылы қабылданған тұрақты мектептер Альянсы. Ол «қоршаған орта туралы ақ кітап» ұлттық құжатымен қолдау тапты. Тұрақты мектептер альянсы қоршаған ортаның тұрақтылығы бойынша білім беруді қолдайды.

Сербия Республикасының Білім беру жүйесі ғылыми тәсіл негізінде табиғи ресурстарды тиісінше пайдалануды үйрету үшін білім алушылардың уақыты мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін сапалы және тиімді білім беруді қамтамасыз етуге

бағытталған. Сербия басшылығы шешімдерінің бірі ерте жастан бастап тұрақты даму тақырыбын жүйелі түрде енгізу болды.

Хорватия Республикасындағы негіздемелі ұлттық оқу бағдарламасы мектепке дейінгі деңгейден бастап орта білімге дейінгі білім беру жүйесінің барлық маңызды бағыттарын айқындайтын негізгі құжат болып табылады. Нобайлы ұлттық оқу бағдарламасы білім беру деңгейлері мен білім беру циклдеріне сәйкес құрылымдалған.

Мектепке дейінгі білім берудің негізгі рөлі баланың жеке басының толыққанды және үйлесімді дамуы үшін жағдай жасаумен байланысты, бұл оның жетілу сапасына және жанама түрде оның отбасылық өмірінің сапасына ықпал етеді. Мектепке дейінгі білім берудің мақсаты – әр баланың қабілетін толық дамытуға ықпал ететін жағдайлармен қамтамасыз ету және барлығына тең мүмкіндіктер беру.

Негіздемелі ұлттық оқу бағдарламасы дамуды және басқа да сипаттамаларды (жеке қажеттіліктерді, отбасын, қоғамды, құндылықтарды, құқықтарды және т.б.) ескере отырып, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде баланың жан-жақты дамуы үшін жағдай жасауды көздейді. Мектепке дейінгі білім беру негіздемелі ұлттық оқу бағдарламасы құрылымындағы бірінші деңгей болып табылады және мектеп жасына дейінгі барлық балалар үшін міндетті емес.

Мектепке дейінгі білім туралы Заңның ережесі барлық балабақшалар өздерінің оқу бағдарламаларына 1997 жылдан бастап балабақша бағдарламаларында бар экологиялық білім мазмұнын енгізуі керек екенін анықтайды. 98 балабақшада арнайы экологиялық және тұрақты даму бағдарламалары бар, ал бірнеше балабақша жоғары марапаттарға ие болды. ЮНЕСКО Эко-мектептеріне қосылды. Загребтегі "Среднячи" балабақшасы экологиялық бағдарламаларды және тұрақты дамуды жүзеге асыратын экологиялық бағдарламаны (эко балабақша) іске асыру бойынша кәсіби жұмыстың жоғары деңгейінің арқасында мектепке дейінгі тәрбиешілерді, педагогтар мен психологтарды кәсіби жағынан дамытатын кәсіби даму орталығы деп аталды.

Хорватия Республикасындағы «Тұрақты даму үшін білім беру» іс-қимыл жоспары 2013-2016 жылдар кезеңіне мақсат қояды: тұрақты даму тақырыптарын ресми білім беру жүйесінде ілгерілету және енгізу. Мектепке дейінгі білім беруде осы мақсатты іске асыру шарасы тұрақты даму саласындағы білім беру тақырыптарын мектепке дейінгі білім берудің оқу бағдарламаларына енгізумен байланысты.

Словения Республикасының Білім және спорт министрлігі өз өкілеттіктеріне сәйкес және халықаралық құжаттар негізінде мектепке дейінгі деңгейден орта мектеп деңгейіне дейін тұрақты даму мүддесі үшін білім беру жөніндегі нұсқаулықты қабылдады. Бұған қоса, экономикалық өміршеңдікті, әділеттілікті, әлеуметтік келісімді, қоршаған ортаны қорғауды және табиғи ресурстарды тұрақты басқаруды қоса алғанда, орталық ретінде тұрақты даму саласындағы білім беру Словенияның Даму стратегиясында анықталған, одан басқарушы ұстанымдарды қабылдаған.

Тұрақты даму үшін білім беру өзара байланысты экологиялық, экономикалық және әлеуметтік мәселелерді қамтиды. Тұрақтылықтың негізгі бағыттарына: азаматтық, бейбітшілік, этика, жергілікті және жаһандық контекстегі жауапкершілік, демократия және басқару, сот төрелігі, қауіпсіздік, адам құқықтары, кедейлікті азайту, денсаулық сақтау, гендерлік теңдік, мәдени әртүрлілік, ауылдық және қалалық даму, экономика, өндіріс және тұтыну үлгілері, корпоративтік жауапкершілік, қоршаған ортаны қорғау, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану, биологиялық және ландшафттық әртүрлілік жатады.

Мектепке дейінгі және орта мектеп деңгейіндегі тұрақты даму мүддесі үшін білім беру Нұсқаулығының негізгі мақсаты – тұрақты даму мүмкіндіктері үшін білім берудің маңыздылығын көрсету.

Колумбияда бағдарлама төрт негізгі құзыреттілікті алуға бағытталған: тіл, математика, ғылыми және азаматтық құзыреттер. Азаматтық құзыреттер, соның ішінде негізделген ойлау, басқа адамдарға қамқорлық жасау, қарым-қатынас дағдылары, іс-әрекетті түсіну, білім және сыныптағы белсенді жұмыс, мектеп және қоғамдастық мәселелері бағдарламаға түпкілікті көзқарас негізінде алынады. Үшінші, бесінші, жетінші, тоғызыншы және он бірінші сыныптардың оқу нәтижелері үш топқа бөлінеді: басқа адамдармен өмір сүру және бейбітшілік, демократиялық қатысу және әртүрлілік. Олар когнитивті, эмоционалды, коммуникативті және интегративті құзыреттіліктермен байланысты. Мектеп жүйесінің орталықтандырылмаған сипатына сәйкес мектептер өздерінің педагогикалық материалдарын өздері жасайды. http://www.mineducacion.gov.co/1621/articles-340021_recurso_1.pdf

Индонезияда бағдарлама жаһандық азаматтықты тәрбиелеуге байланысты негізгі құзыреттерді қамтиды. Мысалы, әлеуметтік көзқарастар арқылы адал мінез-құлыққа, жауапкершілік пен қамқорлыққа, соның ішінде төзімділік пен өзара түсіністікке сілтеме жасалады.

Филиппинде 2012/2013 оқу жылында басталған бағдарлама бірге өмір сүре білу қабілетіне негізделген. Ол тиімді коммуникация дағдыларына, сондай-ақ медиа және ақпараттық сауаттылыққа баса назар аудара отырып, «тұлғаға біртұтас көзқарасты» қабылдайды. Тікелей байланысты құндылықтарды оқыту адам тұлғасының құндылығы, басқа адамдармен қарым-қатынастың үйлесімділігі, өз еліне деген сүйіспеншілік және жаһандық ынтымақтастық.

Тунисте құзыреттілікке бағытталған тәсіл 2000 жылы бағдарламаға енгізілді. Сонымен қатар, Дүниежүзілік банк сияқты халықаралық ұйымдардың қолдауымен АКТ-ны барлық білім деңгейлеріне енгізу үшін АКТ-ға (InfoDev) баса назар аударылады. Халықаралық және жергілікті серіктестердің арқасында тұрақты даму және әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейту және гендерлік теңдік қағидаттарын насихаттауды қамтитын жаңартылған азаматтық білім беру бағдарламасы енгізілді. (Жерорта теңізі Одағы, 2014 ж.).

2.2 Отандық тәжірибе

Қазақстан Орта Азияда ТДБ компонентін мектептің жұмыс бағдарламаларының мазмұнына енгізу бойынша пионер болып табылады. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ мектептер желісінде және бірқатар «Мирас», «Тамос» және т.б. халықаралық мектептерде тұрақты даму мақсаттары бойынша жеткілікті ауқымды жұмыс тәжірибесі жинақталды және іске асырылды.

2022 жылдың мамырынан қарашасына дейін бағдарлама әзірлеушілер Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының жетекшілігімен оқытудан өтті, онда Қазақстан жағдайында тұрақты даму мақсаттары арқылы оқыту құндылықтары, құзыреттері, даму басымдықтары мен маңыздылығы талқыланды.

«Мирас» мектебі 2 жастан 18 жасқа дейінгі білім алушыларға үш тілді – ағылшын, қазақ және орыс тілдерін, сондай-ақ 5 сыныптан бастап француз тілін міндетті түрде оқи отырып, үздіксіз оқыту бағдарламасын іске асырады.

Нұр-Сұлтан қаласындағы MIRAS халықаралық мектебіндегі жеке, әлеуметтік және дене шынықтыру білімі білім алушылардың жеке дамуын қолдауға, салауатты өмір салтын ұстанатын әлеуметтік белсенді тұлғаны қалыптастыруға бағытталған мектептегі білім беру бағдарламасының ажырамас бөлігі болып табылады.

Жеке, әлеуметтік және дене білім беру бағдарламасы білім алушылардың тез өзгеретін қазіргі әлемде сұранысқа ие дағдыларды: іс-әрекеттері үшін жауапкершілікті

сезінуі және әртүрлі өмірлік жағдайларда саналы таңдау жасау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Бағдарлама қазіргі әлем жағдайында табысты тұлғаны қалыптастыру мен дамытудың негізін құрайтын үш негізгі бағытқа негізделген:

Өзін-өзі анықтау және қоғамдағы өзара қарым-қатынастар. Өз нанымдарын, құндылық-тұлғалық қатынастарды, тәжірибені, сезімдерді және олардың бізді қалай қалыптастыратынын білу; мәдени аспектілердің әсері; өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі жетілдірудің күшті жақтары мен бағыттары туралы хабардар болу; қиындықтар мен қиыншылықтарға қарсы тұру қабілеті; өзін-өзі бағалау мен өзін-өзі бағалаудың ілімге әсері және тиімді қарым-қатынас құра білу.

Белсенді өмірлік ұстаным және салауатты өмір салты. Теңгерімді, салауатты өмір салтын дамытуға және сақтауға ықпал ететін факторларды түсіну; спорттық іс-шаралардың маңыздылығын және олардың адам денсаулығына әсерін түсіну; физикалық әлеуетін түсіну және дамыту; дұрыс тамақтанудың маңыздылығын түсіну; қауіпсіздіктің негізгі ережелерін білу; өз құқықтары мен міндеттерін түсіну, саналы таңдау жасай білу және өз іс-әрекеттерінің салдарын бағалау, салауатты имиджді қалыптастыру өмір және белсенді өмірлік ұстаным.

Қоршаған ортамен өзара әрекеттесу. Адамның басқа адамдармен, басқа тіршілік иелерімен және қоршаған әлеммен қарым-қатынасын түсіну; адамдардың басқа адамдармен, қауымдастықтармен, қоғаммен және қоршаған әлеммен қарым-қатынасындағы мінез-құлқы, құқықтары мен міндеттері; ұқсастықтар мен айырмашылықтарды ажырату және түсіну; қоршаған ортаны түсіну және адамзаттың болашақ ұрпақ үшін жерді сақтаушы ретіндегі жауапкершілігін түсіну².

Назарбаев Зияткерлік мектебінің тәжірибесі.

NIS-Programme (NIS – Programme) - Қазақстанның Тұңғыш Президенті мектептерінің желісі үшін Кембридж сарапшыларымен бірлесіп әзірленген білім беру бағдарламасы. Бұл бағдарламаның негізінде орта білім беруді дамытудың халықаралық тенденциялары мен ұлттық басымдықтарын, сондай-ақ қазақстандық менталитетті ескеретін кешенді тәсіл жатыр.

Бағдарлама білім алушылардың іргелі академиялық білімдерін қалыптастыруға, жаратылыстану-математикалық пәндерді тереңдетіп оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың жоғары деңгейі және үш тілде білім беру арқылы сыни ойлау мен функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған³.

NIS-programme мазмұнын жобалау құндылыққа бағытталған, белсенді, интеграцияланған және коммуникативті тәсілдерге негізделген.

NIS-Programme келесі құндылықтар анықталған: құрмет, ынтымақтастық, ашықтық, патриотизм және азаматтық жауапкершілік, еңбек және шығармашылық, өмір бойы оқу.

Бұл құндылықтарды сіңіру оқу бағдарламаларының пәндік мазмұны, сабақта және сабақтан тыс іс-шараларда оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылады.

NIS-Programme-ні іске асырудың мақсаты – кең ауқымды дағдылары бар жоғары білімді, шығармашылық тұлғаның үйлесімді қалыптасуы мен дамуы үшін қолайлы білім беру кеңістігін құру: білімді шығармашылықпен қолдану, сыни тұрғыдан ойлау, зерттеу жұмыстарын орындау, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану,

² https://miras-astana.kz/static_page/programma-lichnostnogo-razvitiya

³ <https://cep.nis.edu.kz/nis-programme/o-programme/>

коммуникативтік қарым-қатынас тәсілдерін қолдану, топта және жеке жұмыс істеу қабілеті, мәселелерді шешу және шешім қабылдау.

«Жаһандық перспективалар және жобалық жұмыс» бағдарламасы аясындағы жеке оқу пәні ол мазмұнды білуге емес, зерттеу дағдыларын дамытуға бағытталған. Ол дүниетанымның дамуына және жеке көзқарастың қалыптасуына ықпал ететін көптеген мәселелерді қамтиды. 11-сыныпта оқушылар мынадай дағдыларды меңгереді: қорытындыларды, дәлелдерді, пайымдаулар мен тұжырымдарды талдау және бағалау; контексті сыни талдау және түсіндіру, аргументтерді дәлелдеу; өзін-өзі көрсету; зерттеу нәтижелерін тиімді ұсына білу⁴.

Astana International school-да оқыту мен оқу нақты параметрлерді, оқиғаларды немесе мән-жайларды айқындай отырып, оқыту мен оқу үшін неғұрлым нақты перспективаларды қамтамасыз ететін жаһандық контекстерді түсінуді көздейді. Мұғалімдер оқу үшін жаһандық контексті таңдағанда, олар келесі сұрақтарға жауап береді.

- Неліктен біз бұл зерттеумен айналысамыз?
- Неліктен бұл ұғымдар маңызды?
- Неліктен мен үшін түсіну маңызды?
- Неліктен адамдар бұл тақырыпқа мән береді?

Жаһандық контекстер (сәйкестендіру және қатынастар, уақыт пен кеңістіктегі бағдарлау, мәдени көрініс, ғылыми және техникалық инновациялар, жаһандану және тұрақты даму, әділеттілік және даму) көптілділікке, мәдениетаралық түсіністікке және жаһандық өзара әрекеттесуге ықпал ететін оқу бағдарламасын жасай отырып, интернационалды болу деген нені білдіретіні туралы сұраулар үшін ортақ кіру нүктелерін қамтамасыз етеді. Оқыту мен оқудың осы және басқа контекстері біздің жалпы адамзатты және планетаның жалпы қамқорлығын зерттеуге ұмтылдырады. Олар жергілікті, ұлттық және жаһандық қауымдастықтар туралы, сондай-ақ 11-16 жас аралығындағы оқушылардың нақты проблемалары мен қиындықтары туралы ойлануға мәжбүр етеді. Әр модуль үшін мұғалімдер халықаралық білім беру бағдарламасында мағыналы оқыту мен оқуға бағытталған бір жаһандық контексті анықтайды. Оқу барысында оқушылар барлық алты жаһандық контекстпен танысады.

Таңдалған жаһандық контекст мұғалімдер мен оқушылардың бүкіл бөлім бойынша қоятын сұрақтары туралы хабардар етеді. Дегенмен, жаһандық контекстер бойынша көптеген зерттеулер бір-бірімен тығыз байланысты және модуль арқылы басқа жаһандық контекстерге қатысты мәселелерді ынталандыруға, дамытуға және қарастыруға болады.

Жаһандық контекст арқылы пәндік мазмұнды зерттеу оқушыларға тақырыпты да, оның шынайы өмірде қолданылуын да тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Қайталанатын зерттеу, әрекет және рефлексия циклдары оқушыларды академиялық білімнен практикалық түсінуге жетелейді, оқуға деген оң көзқарасты, сондай-ақ жеке және әлеуметтік жауапкершілік сезімін дамытады.

⁴ <https://cep.nis.edu.kz/nis-programme/o-programme/>

3-БӨЛІМ. ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ТҰРАҚТЫ ДАМУ КОМПОНЕНТІН КІРІКТІРУ ПРИНЦИПТЕРІ, НЫСАНДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

3.1 Тұрақты даму компонентін (бұдан әрі - ТДБ) орта білім беру мазмұнына кіріктіру қағидаттары

Қазақстан Республикасындағы білім мен ғылым жүйесі тұрақты дамудың мақсаттары мен қағидаттарына сәйкес келеді. Тұрақты даму мақсатында білім мен ғылымды жетілдіру мыналардың негізінде жүзеге асырылады:

- Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі адам ресурстарын даярлау сапасын арттыруға және жеке тұлға мен қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған Стратегиялық даму жоспарының міндеттерін ескере отырып, ұлттық білім беру жүйесін жаңғыртуды қамтамасыз ету;
- білім беруді ғылыми-әдістемелік деңгейде жаңғырту, оқу, ғылыми және өндірістік процестердің өзара байланысын қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа құрылымдар әзірлеу;
- білім алушылардың шығармашылық жұмысты жобалау, шешім қабылдау және орындау, инновациялардың жоғары деңгейін қолдау қабілеттерін қоса алғанда, жаңа қабілеттері мен дағдыларын дамыту мақсатында орта білім беру мазмұнын жаңарту;
- елдің әлеуметтік, экономикалық және саяси өміріне белсенді қатысуға дайын бәсекеге қабілетті тұлғаны даярлау;
- білім алушылардың әртүрлі санаттарына толыққанды білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету, үздіксіз білім алу, өзін-өзі жүзеге асыру және еңбек нарығында өз орнын табу үшін жағдайлар жасау;
- қоғамның тұрақты дамуының маңызды элементі болып табылатын ғылыми қоғамдастықты дамытуға бағдарлана отырып, отандық ғылымды реформалау;
- білім және ғылым саласындағы нормативтік құқықтық базаны жетілдіру.

Кіріктіру принципі қазіргі білім беруді дамытудың негізгі принципі болып табылады. ТДБ компонентін кіріктірудің негізі әр түрлі салалардан, бір-бірін толықтыратын салалардан білімді қолдану және біріктіру, білім алушылардың жанандық әлем туралы түсініктерін кеңейту, өзіне деген сенімділікті қалыптастыру және басқалармен тиімді қарым-қатынас жасау болып табылады.

ТДБ компонентін білім мазмұнына кіріктіру оқу процесін стандарттан тыс, креативті, қызықты және танымдық түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді және сіздің шығармашылық қабілеттеріңізді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

ТДБ компонентін кіріктіру технологиясы әр түрлі болуы мүмкін, бірақ бұған мектеп мұғалімінің педагогикалық шеберлігі мен шығармашылық белсенділігі маңызды және қажет.

ТДБ компонентін кіріктіру кезінде келесі принциптерді ұстану маңызды:

- ғылыми;
- саралау;
- сабақтастық;
- бірізділік;
- жас ерекшеліктеріне сәйкестігі.

Мұғалімге сыни ойлауды, креативтілікті, тіл табысуды және білім алушылардың ынтымақтастыққа деген ұмтылысын дамытуға баса назар аудару қажет. Әртүрлі пәндер бойынша оқыту процесінде жанандық құзыреттерді қалыптастыру барысында педагог

білім алушылардың жоғары тәртіп дағдыларын қалыптастыруды өзектендіре алады: стандартты емес шешімдер қабылдау, стандартты емес әрекеттер жасау, туындайтын проблемаларды шешу және жұмысты (өзінің немесе басқалардың) жоспарлау қабілеті.

Сонымен қатар, мұғалімнің ТДБ компонентін пән мазмұнына және тәрбие жұмысына кіріктіру арқылы білім алушылардың әлеуметтік және мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруды күшейтуге бірегей мүмкіндігі бар:

- адамдармен жұмыс жасай білу;
- көшбасшылық дағдылар;
- өз бетінше жұмыс істеу қабілеті;
- ұжымда жұмыс істеу қабілеті.

Мысалы, бастауыш мектеп деңгейінде негізгі когнитивтік дағдыларды қалыптастыру (ойлау, кеңістіктік бағдар, түсіну, есептеу, оқыту, сөйлеу, ойлау қабілеті және т.б.) пәндер мазмұны мен ТДБ компонентінің тақырыптары арқылы да құрылуы мүмкін.

Негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейінде жоғары мінез дағдыларын қалыптастыру ТДБ компонентін кіріктіре отырып, мектептегі оқу пәндері арқылы іске асады.

Оқу процесінің 5 негізгі элементін орта білім беру мазмұнына ТДБ кіріктіру аясында атап өту маңызды:

- тануды үйрену: білім алушылар тұрақты даму контекстінде жергілікті және жаһандық мәселелер туралы түсінікке ие болады.
- жасауды үйрену: білім алушылардың тұрақты дамумен байланысты практикалық дағдылары мен құзыреттері бар.
- жауапты болуды үйрену: білім алушылар жауапкершілікпен әрекет етуге, әділ әрекет етуге және өзіне және басқаларға жанашырлық танытуға қабілетті.
- бірге өмір сүруді үйрену: білім алушылар тұрақты даму үшін қажетті өзара тәуелділіктің, айырмашылықтың, плюрализмнің, өзара түсіністіктің, бейбітшілік пен ынтымақтастықтың маңыздылығын түсіну дағдыларына ие.
- өзін-өзі өзгертуді және қоғамды өзгертуді үйрену: білім алушылар мінез-құлық пен өмір салтын өзгерту үшін жеке және ұжымдық жауапкершілікті қабылдайды. Білім алушылар әділеттілік тұжырымдамасына және әлеуметтік, экономикалық және экологиялық ресурстарды тұрақты пайдалануға қатысты басқалардың көзқарасын, мінез-құлқын және өмір салтын өзгертуге ықпал етеді.

Оқыту барысында мұғалім ТДБ негізгі әлеуметтік, экологиялық және экономикалық принциптеріне назар аударуы керек: қоршаған ортаны қорғау, әлеуметтік әділеттілік, экономикалық әл-ауқат, әртүрлілік, нақты білім мен дағдыларды игеру, сыни, аналитикалық және интегративті ойлауды дамыту, мәселелерді шешу және зерттеу дағдылары, шығармашылық және инновациялық тәсіл, тиімді коммуникация, белсенді және жауапты Әлеуметтік және экологиялық саладағы қарым-қатынас, кәсіби және жеке бағалау және бастаманы көрсету қабілеті, сондай-ақ өмір бойы оқуға дайын болу, адам құқықтарын құрметтеу.

ТДБ тақырыбын қолдана отырып оқыту барысында мұғалім білім алушылардың қабілеттерін дамытуды қамтамасыз ете алады:

- зейін мен зейінді басқара білу;
- эмпатия мен эмоционалды интеллектіні дамытуға;
- ынтымақтастық;
- ойлауды дамыту: сыни, проблемалық-бағдарланған, жүйелік, шығармашылық;

- жаһандық проблемаларды түсіну, өз денсаулығын басқару дағдылары, қоғам жұмысының принциптерін түсіну, қоршаған ортаға қамқорлық жасау, қаржылық сауаттылық және т.б.;
- икемділік және бейімделу;
- өмір бойы оқу қабілеті;
- жұмыста жауапкершілікті қалыптастыру;
- қоғамның басқа мүшелерімен тиімді қарым-қатынас жасау.

Қазақстанда ТДБ іске асыру, сондай-ақ қазақстандық білім беру мазмұнына кіріктіру елімізді өмірдің негізгі салаларының тұрақты дамуына және әрбір азаматқа қатысты жаһандық проблемаларды шешуге әлеуетті түрде әкелуі мүмкін.

Қазақстан тұрақты дамуды қолдайды және мұны халықаралық келісімдер деңгейінде растады. Тұрақты даму мақсаттары кедейлік пен жоқшылықты жоюға, теңсіздікпен және әділетсіздікпен күресуге, планетаны қорғауға және бүкіл халық үшін бейбітшілік пен өркендеуді қамтамасыз етуге бағытталған. Сондықтан ТДБ компонентін қазақстандық білім беру мазмұнына енгізудің өзектілігі мен қажеттілігін түсіну маңызды.

3.2 Оқу процесіне ТДБ компонентін кіріктіру формалары мен әдістері

Тұрақты дамудың жаһандық мақсаттары бастапқыда бастауыш білім беру деңгейінде (2016-2019 жж.), негізгі орта білім беру деңгейінде (2017-2020 жж.), сондай-ақ жоғары мектеп деңгейінде (2020-2021 жж.) жаңартылған білім беру мазмұнын енгізе отырып, Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіне кіріктірілді.

Жаңартылған білім беру мазмұнының стандарты нәтижелерге негізделген білім беру моделін құруға бағытталған. Білім берудегі құндылықтар «мектепте не үшін оқу керек?»: күтілетін нәтижелер, кең ауқымды дағдыларды дамыту.

ТДБ компонентін кіріктіру оқу пәндерінің мазмұнында тікелей жүзеге асырылуы мүмкін және бағдарламаның оқу мақсаттарын тұжырымдауда, оқу мәтіндері мен тапсырмаларында, бақылау жұмыстарының тақырыбында, білім алушыларға ұсынылатын ресурстарда және басқа да оқу материалдарында көрініс табуы мүмкін.

Оқыту мақсаттары күтілетін нәтижелерге қол жеткізудің алғышарты болатындай етіп тұжырымдалуы керек (Р.Вагенар, 2008). ЭЫДҰ баяндамасында құзыреттердің үш санаты атап көрсетілді:

А) Құралдарды интерактивті пайдалану:

- сөйлеуді, таңбаларды және мәтінді интерактивті қолдану мүмкіндігі;
- білім мен ақпаратты интерактивті пайдалану мүмкіндігі;
- технологияларды интерактивті қолдану мүмкіндігі.

В) Гетерогенді топтардағы өзара әрекеттесу:

- басқаларға жақсы қарым-қатынас жасау қабілеті;
- бірлесіп жұмыс істеу және командада жұмыс істеу қабілеті;
- қақтығыстарды басқару және шешу мүмкіндігі.

С) Өз бетінше әрекет ету:

- әрекет ету және үлкен суретті көру қабілеті;
- өмірлік жоспарлар мен жеке жобаларды қалыптастыру және іске асыру қабілеті;
- құқықтарды, мүдделерді, нормалар мен қажеттіліктерді қорғау және ұстану қабілеті.

ТДБ компонентін орта білім беру мазмұнына тікелей кіріктіруді көздейтін білім алушылардың әлеуметтік және тұлғалық өсу бағдарламалары әзірленген және жұмыс істейтін әлем елдерінің тәжірибесін ескере отырып, қазақстандық білім беруде ТДБ компонентін кіріктіру процесін мынадай бағыттар бойынша күшейтуді ұсынуға болады:

- 1-11-сыныптар үшін әртүрлі оқу пәндері бойынша оқу мақсаттарына ТДБ компонентін қосу;
- ТДБ компонентін мәтіндердің, оқу тапсырмалары мен ресурстардың мазмұнына кіріктіру;
- оқулықтар мен пәндер бойынша ОӘК мазмұнында ТДБ тақырыбын пайдалану;
- білім алушылар үшін ТДБ компонентін тікелей кіріктіре отырып, элективті курстарды әзірлеу.

Тұрақты даму компонентінің тікелей интеграциясы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының, білім беруді дамыту жөніндегі мемлекеттік бағдарламалардың, орта мектептің оқу бағдарламаларының мазмұнында байқалады.

Тұрақты дамудың 17 мақсатының басым бөлігі (80% - дан астамы) қазақстандық білім беру жүйесінің нормативтік құқықтық құжаттарында көрсетілгеніне қарамастан, орта білім мазмұнында ТДБ компонентін жанама кіріктіру мүмкіндіктерін пайдалану қажет. ТДБ компонентін жанама кіріктіру мұғалімдердің барлық оқу пәндері бойынша қысқа мерзімді жоспарларды әзірлеуде, сыныптан тыс жұмыстарды жүзеге асыру шеңберінде іске асады.

Бұл нұсқаулықта оқу бағдарламасының құрылымын бұзбайтын және қазақстандық білім беру стандартының талаптарына сәйкес келетін әртүрлі пәндерді оқыту мақсаттарының мазмұнына ТДБ компонентін кіріктіру мысалдарын ұсынамыз.

Мысалы, тұрақты даму саласындағы негізгі құзыреттерді қалыптастыру көптеген оқу пәндерінің оқу бағдарламаларының мазмұнында қарастырылған:

- жүйелік ойлаудың құзыреттілігі: қатынастарды анықтау және түсіну, күрделі жүйелерді талдау, әртүрлі салалардағы және әртүрлі деңгейлердегі жүйелер арасындағы байланыс принциптерін түсіну, белгісіздік жағдайында әрекет ету;
- болжамдық құзыреттілік: болашақтың алуан түрлі нұсқаларын (мүмкін, ықтимал және қалаулы) түсіну және бағалау, болашақ туралы өзіндік нақты түсінік қалыптастыру, сақтық принципін қолдану, іс-әрекеттің ықтимал салдарын бағалау, тәуекелдер мен болып жатқан өзгерістерді ескеру қабілеті;
- құқықтық құзыреттілік: белгілі бір шараларды қабылдауға себеп болған нормалар мен қағидаттарды түсіну және сыни тұрғыдан бағалау, мүдделер қақтығысы жағдайында тұрақты дамудың маңыздылығын, принциптерін, мақсаттары мен міндеттерін талқылау және қолда бар ақпараттың компаға, қарама-қайшылықтары мен белгісіздіктеріне қол жеткізу қажеттілігі;
- стратегиялық пайымдау құзыреті: жергілікті және жоғары деңгейлерде тұрақтылықты арттыруға бағытталған инновациялық шешімдерді ұжымдық әзірлеу және жүзеге асыру қабілеті (UNESCO, 2017, тұрақты даму үшін білім беру оқу объектілері).

Орта мектеп мұғалімінің міндеті - оқу процесінде ТДБ компонентін өзектендіру және студенттердің математикалық, оқырмандық, жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын қалыптастыру үшін тұрақты даму тақырыбын тиімді пайдалану.

ТДБ компонентін оқыту мақсаттары жүйесіне кіріктіру процесін пәндердің оқу бағдарламалары мысалында көрсетуге болады: «Сауаттылыққа үйрету», «Әлемді тану», «Әдеби оқу», «Орыс тілі» пәндерінің мазмұнына ТДБ компоненттерінің тікелей кіріктіруді қамтамасыз ететін мақсаттар кіреді. 1-4-кестелерде ТДБ компонентінің жанама интеграциясының мысалдары және ТДБ-ны әртүрлі пәндер бойынша оқу мақсаттарын тұжырымдауға қосу мүмкіндігі көрсетілген. Бұл жағдайда тұрақты даму компонентін толықтыра отырып, оқу мақсаттарын жаңа тұжырымдаудың мысалдары, сондай-ақ білім алушыларға тест тапсырмаларын таңдау кезінде ТДБ компонентін енгізу келтірілген.

1-кесте. ТДБ компоненттерін "Сауаттылыққа оқыту" пәнінің Үлгілік оқу бағдарламаларына кіріктіру

ТДМ	Оқыту мақсаттары	Талдау	ТДБ компонентін кіріктіру
<i>Бөлім (сөйлеу әрекетінің түрлері) - тыңдалым (тыңдау) және сөйлеу</i>			
1-мақсат. Кедейлікті жою 2-мақсат. Аштықты жою 3-мақсат. Жақсы денсаулық және әл-ауқат 4-мақсат. Сапалы білім беру 6-мақсат. Таза су және санитария 12-мақсат. Жауапты тұтыну және өндіріс 13-мақсат. Климаттың өзгеруімен күрес	1-сынып Жанама кіріктіру 1.2 Тыңдалған мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау 1.1.2.1 мәтінде кім/не туралы айтылғанын анықтау 1.3 Тыңдалған материалды мазмұндау 1.1.3.1 оқиғалардың дәйектілігін сақтай отырып, тыңдалған материалдың мазмұнын баяндау (мұғалімнің көмегімен) 1.4 Оқиғаларды болжау 1.1.4.1 сюжеттің мазмұнын тақырып/иллюстрация бойынша болжау 1.7 Бағалау туралы пікір айту	Бірнеше тұрақты даму мақсатын (мысалы, 7) пән бағдарламасының бір оқу мақсатына біріктіруге болады. Тікелей кіріктіру әртүрлі тақырыптарға мәтіндерді қосуды көздейтін оқу мақсаттарына жүзеге асырылады. Мысалы, аштықтың, кедейліктің алдын алу, климаттың өзгеруімен күресу және т.б. мәтіндерді зерттеу арқылы кіріктіруге болады. Кіріктірудің әртүрлі нұсқалары болуы мүмкін.	1.1.2.1 сапалы білім беру, денсаулық пен әл-ауқат, таза су мен санитария, жауапты тұтыну, климаттың өзгеруімен күрес туралы мәтінде кім/не туралы айтылғанын анықтау 1.1.3.1 сапалы білім беру, денсаулық пен әл-ауқат, таза су мен санитария, жауапты тұтыну, климаттың өзгеруімен күрес маңыздылығы туралы тыңдалған материалдың мазмұнын айту (мұғалімнің көмегімен) 1.1.4.1 сапалы білім, денсаулық пен әл-ауқат, таза су мен санитария, жауапты тұтыну, климаттың өзгеруімен күрес туралы тақырып/иллюстрация

	1.1.7.1 тыңдалған мәтінге көзқарас білдіру, оны қарапайым сөйлемдермен негіздеу 1.8 Берілген тақырып бойынша әңгіме құрастыру 1.1.8.1 сюжеттік иллюстрация бойынша/суреттер сериясы бойынша әңгіме құрастыру		бойынша әңгіменің мазмұнын болжау 1.1.7.1 сапалы білім, денсаулық пен әл-ауқат, таза су мен санитария, жауапты тұтыну, климаттың өзгеруімен күрес туралы тыңдалған мәтінге қатысты көзқарас білдіру, оны қарапайым сөйлемдермен негіздеу 1.1.8.1 сапалы білім, денсаулық пен әл-ауқат, таза су мен санитария, жауапты тұтыну, климаттың өзгеруімен күрес маңыздылығы туралы сюжеттік иллюстрация/суреттер сериясы бойынша әңгіме құрастыру
Бөлім (сөйлеу әрекетінің түрлері) - оқылым			

3-мақсат. Жақсы денсаулық және әл-ауқат 5-мақсат. Гендерлік теңдік 6-мақсат. Таза су және санитария 7-мақсат. Қымбат емес және таза энергия 8-мақсат. Лайықты жұмыс және экономикалық өсу 10-мақсат. Теңсіздікті қысқарту 16-мақсат. Бейбітшілік, әділдік және тиімді институттар	Жанама кіріктіру 2.2 Оқылған мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау 1.2.2.1 мәтінде кім/не туралы айтылғанын анықтау және мәтін авторының не айтқысы келетінін түсіну 2.7 Әртүрлі көздерден қажетті ақпаратты алу 1.2.7.1 мәтіндердің (сөздіктер, анықтамалықтар, балалар энциклопедиялары) алфавиттік орналасу тәртібін қолдана отырып, ақпаратты бір көзден табу.	Тұрақты дамудың 7 мақсатын пәннің оқу бағдарламасының мазмұнында оқытудың бір мақсатын таңдауға кіріктіруге болады Тікелей кіріктіру қажетті ақпаратты түсіну және әртүрлі дереккөздерден алу үшін әртүрлі тақырыптағы мәтіндерді қосуды көздейтін оқу мақсаттарына жүзеге асырылады. Мысалы, денсаулық, әл-ауқат, қауіпсіздік, соның ішінде экологиялық қауіпсіздік және т.б. туралы мәтіндерді зерттеу арқылы кіріктіруге болады. Кіріктірудің әртүрлі нұсқалары болуы мүмкін.	1.2.2.1 мәтінде кім/не туралы айтылғанын анықтау және мәтін авторы адамдардың теңдігі, таза энергия, таза су, денсаулық, лайықты жұмыс және экономикалық өсу туралы не айтқысы келетінін түсіну. 1.2.7.1 мәтіндердің (сөздіктер, анықтамалықтар, балалар энциклопедиялары) алфавиттік орналасу тәртібін қолдана отырып, әлем туралы бір дереккөзден ақпарат табу.
Бөлім (сөйлеу әрекетінің түрлері) – жазу			
3-мақсат. Жақсы денсаулық және әл-ауқат 4-мақсат Сапалы білім беру 6-мақсат Таза су және санитария 13-мақсат. Климаттың өзгеруімен күрес	Жанама кіріктіру 3.3 Мәтін жоспарын құру 1.3.3.1 сурет жоспарын, мәтіннің жоспар-сызбасын жасау және тақырып қою (мұғалімнің көмегімен)	Тұрақты дамудың 6 мақсатын бір оқу мақсатына пәннің оқу бағдарламасының мазмұнына кіріктіруге болады Тікелей кіріктіру әртүрлі тақырыптар бойынша мәтін жоспарын құруды көздейтін	1.3.3.1 денсаулық пен әл-ауқат, таза су және санитария, сапалы білім беру, климаттың өзгеруі туралы тақырыптар бойынша сурет жоспарын, мәтіннің жоспар-сызбасын жасау және тақырып қою (мұғалімнің көмегімен)

14-мақсат. Теңіз экожүйелерін сақтау 15-мақсат. Құрлық экожүйелерін сақтау		оқу мақсаттарына жүзеге асырылады Мысалы, әл-ауқат, білім беру, таза су және т.б. туралы мәтіндерді зерттеу арқылы кіріктіруге болады	
1-мақсат. Кедейлікті жою 2-мақсат. Аштықты жою 5-мақсат. Гендерлік теңдік 8-мақсат. Лайықты жұмыс экономикалық өсу 9-мақсат. Индустриаландыру, инновациялар және инфрақұрылым 10-мақсат. Теңсіздікті қысқарту 11-мақсат. Тұрақты қалалар және елді мекендер 14-мақсат. Теңіз экожүйелерін сақтау 15-мақсат. Құрлық экожүйелерін сақтау	Жанама кіріктіру 3.4 Тыңдалған/оқылған материалдың мазмұнын баяндау 1.3.4.1 мұғалімнің көмегімен сурет, сызба, белгілер арқылы тыңдалған/оқылған мәтіндерден ақпарат беру	Оқу пәні бойынша оқытудың осы мақсатында 9 тұрақты даму мақсатын тікелей кіріктіруге болады, өйткені бірінші сынып оқушылары тыңдалған немесе оқылған мәтінді баяндап бере алады.	1.3.4.1 аштықтың, кедейліктің, теңсіздіктің алдын алу, лайықты жұмыс, инновациялар, тұрақты қалалар, теңіз экожүйелері мен құрлықты мұғалімнің көмегімен сурет, сызба, белгілер арқылы сақтау туралы тыңдалған/оқылған мәтіндерден ақпарат беру
5-мақсат. Гендерлік теңдік 8-мақсат. Лайықты жұмыс және экономикалық өсу 10-мақсат. Теңсіздікті қысқарту 11-мақсат. Тұрақты қалалар және елді мекендер 12-мақсат. Жауапты тұтыну және өндіріс	Жанама кіріктіру 3.5 Әртүрлі ұсыну нысандарын қолдана отырып, мәтін құру 1.3.5.1 сызбаларды, белгілерді, диаграммаларды, тірек сөздерді қолдана отырып, берілген тақырыпқа қарапайым сөйлемдер/мәтіндер құрастыру/жазу		1.3.5.1 теңдік, лайықты жұмыс, экономикалық өсу, тұрақты қалалар, жауапты тұтыну туралы берілген тақырыпта суреттер, белгілер, сызбалар мен тірек сөздерді пайдалана отырып, қарапайым сөйлемдер/мәтіндер құрастыру/жазу

2-кесте. «Дүние тану» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына ТДБ компоненттерін кіріктіру мысалдары

ТДМ	Оқу мақсаттары			
	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып
1.4 Денсаулық және қауіпсіздік	1.1.4.5 үй мен мектеп арасындағы қауіпсіз маршрут жоспарын құрастыру; 1.1.4.6 шұғыл көмек қызметтерін білу және олармен хабарласу жағдайларын анықтау	2.1.4.2 күнделікті жағдаяттардағы (үйде және қоғамдық орын дарда) қауіпсіздік ережелерін түсіндіру; 2.1.4.4 қоғамдық көліктегі өзін-өзі ұстау ережелерін түсіндіру	3.1.4.3 түрлі дереккөздер негізінде табиғи ортадағы қауіп- қатерлерді анықтау және бағалау; 3.1.4.4 табиғи ортадағы өзінің қауіпсіздігін жоспарлау	4.1.4.1 спорттың әр түрлеріндегі жарақаттану себептерін зерттеу; 4.1.4.2 спорттың әр түрлеріндегі жарақаттану қаупін азайту және алдын алу әдістерін ұсыну; 4.1.4.3 түрлі дереккөздер негізінде жасанды ортадағы қауіп-қатерлерді анықтау және бағалау; 4.1.4.4 жасанды ортадағы өз қауіпсіздігін жоспарлау

3-кесте. ТДБ компоненттерін "Әдебиеттік оқу" пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына кіріктіру

ТДМ	Оқу мақсаттары			
	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып
3-мақсат. Жақсы	1.1.1.1 денсаулық, таза су және энергия, санитария, білім беру және лайықты	2.1.3.1 денсаулық, таза су және энергия, санитария, білім беру және лайықты	3.1.2.1 шығарманың мазмұнын егжей- тегжейлі/іріктеп еркін	4.1.1.1 себеп-салдарлық байланыстарды, құбылыстарды, іс-әрекеттерді

денсаулық және әл-ауқат	жұмыс туралы қарапайым сұрақтарға жауап беру	жұмыс тақырыптары бойынша жұмыстың соңы мен басталуын болжау	немесе бірлесіп жасалған жоспар бойынша су және санитария, арзан және таза энергия, жауапты тұтыну және өндіріс тақырыптары бойынша драматизациялау	белгілеу үшін сұрақтарды тұжырымдау және таза су мен энергияны, санитарияны, лайықты жұмысты қамтамасыз ету, инновацияларды енгізу және жауапты тұтыну және өндіріс бойынша ашық сұрақтарға жауап беру.
4-мақсат. Сапалы білім беру		2.2.3.1 автордың анықтамалық сөздерді қолдана отырып не айтқысы келетінін анықтау және оқырмандарды денсаулық, таза су және энергия, санитария, білім беру және лайықты жұмыс туралы неге сендіргісі келгенін түсіну	3.1.4.1 сөйлеуде ертегілерден су және санитария, арзан және таза энергия, жауапты тұтыну және өндіріс тақырыптары бойынша мақал-мәтелдер мен сөз тіркестерін, ауызша емес сөйлеу құралдарын қолдану	4.2.2.1 әдеби шығарманың мазмұны бойынша шығармашылық, интерпретациялық, бағалау сұрақтарын тұжырымдау және таза су мен энергияны, санитарияны, лайықты жұмысты қамтамасыз ету, инновацияларды енгізу және жауапты тұтыну және өндіріс бойынша осындай сұрақтарға жауап беру.
6-мақсат. Таза су және санитария			3.1.4.2 климаттың өзгеруімен күрес, құрлық пен теңіз экожүйелерін сақтау тақырыптары бойынша иллюстрациялармен/көрнекіліктермен/фотосуреттермен/суреттермен/аспаптармен сөйлеуді сүйемелдеу	4.1.2.1 шығарманы еркін немесе мұғалім көрсеткен нысанда (қысқаша, егжей-тегжейлі, таңдамалы) таза су мен энергияны, санитарияны, лайықты жұмысты,
7-мақсат. Қымбат емес және таза энергия				
8-мақсат. Лайықты жұмыс және экономикалық өсу				

				инновацияларды енгізуді және жауапты тұтынуды және өндірісті қамтамасыз ету үшін шығармашылық қайталауды (бетті өзгерту, жағдайды қосу, оқиғаларды өрістету) мазмұндау 4.3.3.1 таза су мен энергияны, санитарияны, лайықты жұмысты, инновацияларды енгізуді және жауапты тұтыну мен өндірісті қамтамасыз ету бойынша диафильм/проспект/презентация/схема-сұхбат/шолу/ескерту/хабарландыру/постер түрінде шығармашылық жұмыстар жазу
--	--	--	--	---

4-кесте. "Орыс тілі" пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру

ТДМ	Оқу мақсаттары			
	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып

Жақсы денсаулық	1.2.8.1* мұғалімнің көмегімен әртүрлі жанрдағы мәтіндерді (ертегі, әңгіме, өлең) салыстыру; 1.3.3.1* сызбаларды, белгілерді, диаграммаларды, тірек сөздерді қолдана отырып, берілген тақырыпқа қарапайым сөйлемдер/мәтіндер құрастыру/жазу <i>Денсаулық туралы айтатын мәтіндерді қолдану, "Менің денсаулығым" тақырыбын беру, денсаулық және әл-ауқат тақырыбындағы сөздерді келтіру</i>	1.2 Ақпараттың/хабарламаның тақырыбы мен негізгі ойын анықтау; 2.1.3.1 тақырып пен анықтамалық сөздер негізінде ақпараттың мазмұнын болжау; 2.1.5.1 тірек сөздер негізінде тақырыпты және негізгі ойды аша отырып, білім алушыларды қызықтыратын және берілген тақырып бойынша монологиялық мәлімдеме құру; 2.3.1.5 Берілген тақырып бойынша монологиялық мәлімдеме жасау; 2.3.1.2 көркемдік стильдің ерекшеліктеріне негізделген шағын мәтіндер (әңгіме) құрастыру (мұғалімнің көмегімен) <i>Осы тақырыптарды зерделеу кезінде мұғалім сілтемелер жасайды және оқу материалын түсіндіреді, көрнекі</i>	3.1.5.1 тірек сөздер негізінде тақырыпты және негізгі ойды аша отырып, білім алушыларды қызықтыратын және берілген тақырып бойынша монологиялық мәлімдеме құру 3.3.1.1* қысқа мәтін - ойыншықтың/жануардың/табиғат объектілерінің сипаттамасын құрастыру (таңдау бойынша), берілген тақырып бойынша мәтін-баяндама <i>"Жақсы деген не, жаман деген не?" денсаулық туралы сөйлесуге, әл-ауқат сөзін білуді қарастыруға болады.</i> <i>Денсаулық туралы мәтіндерді қолдану</i>	4.1.4.1 сөйлеу нормаларын сақтай отырып, талқыланатын тақырып бойынша диалогқа/пікірталасқа қатысу, диалог жүргізудің әртүрлі тәсілдерін түсіну <i>"Ғарышқа саяхат" бөлімінің мәтіндерін талдау кезінде денсаулықтың жақсы болуы өмірде жетістікке жетуге мүмкіндік беретінін атап өтуге болады</i> <i>Диалог үшін денсаулыққа қатысты тақырыптарды ұсыну</i>
------------------------	--	--	--	---

		<i>материалдарды пайдаланады.</i> <i>Білім алушылар берілген тақырыпты ашып, мәтіндер жасайды</i>		
Сапалы білім беру	1.1.3.1 оқиғалардың дәйектілігін сақтай отырып, тыңдалған материалдың мазмұнын айту (мұғалімнің көмегімен); <i>Жақсы оқу керек нәрселер туралы оқу және мазмұндау үшін мәтіндерді таңдау</i>	2.1.1.1 тыңдалған ақпарат бойынша жабық сұрақтарға жауап беру, мұғалімнің көмегімен тірек сөздерді анықтау, оларды бекіту; 2.1.3.1 тақырып пен анықтамалық сөздер негізінде ақпараттың мазмұнын болжау; 2.1.4.1 диалогқа қатысу, өз пікірін білдіру және басқалардың пікірін тыңдау <i>"Мектеп және білім" мәтіндерін таңдау, сапалы, білім сөздерімен жұмыс. "Жақсы мектеп" білім беру тақырыбындағы диалогты таңдау</i>	3.1.1.1 тыңдалған ақпарат бойынша ашық және жабық сұрақтарға жауап беру, негізгі ойларды анықтау, оларды бекіту; 3.1.3.1 мұғалімнің көмегімен тақырып, суреттер/фотосуреттер/диаграммалар негізінде ақпараттың мазмұнын болжау; <i>Жанама кіріктіру</i> 3.2.4.2 көркем, көркем емес мәтіндерді олардың ерекшеліктері бойынша анықтау (әңгіме, ғылыми-танымдық мәтін, ескерту, өмірбаян, авторлық өмірбаян, жарнама, жарнама); <i>"Көрнекті тұлғалар" мәтінімен жұмыс, сапалы білім белгілі бір жетістіктерге жетелейтінін анықтау</i>	4.1.3.1 өз пікірін негіздей отырып, тақырып, диаграмма/диаграмма/кесте бойынша ақпараттың мазмұнын болжау; 4.1.4.1 сөйлеу нормаларын сақтай отырып, талқыланатын тақырып бойынша диалогқа/пікірталасқа қатысу, диалог жүргізудің әртүрлі тәсілдерін түсіну; 4.2.5.1 берілген тақырып бойынша үш немесе одан да көп дереккөздер (сөздіктер, анықтамалықтар, энциклопедиялар, балалардың танымдық журналдары, газеттер) бойынша ақпаратты табу және оны түсіндіру <i>"Кәсіптер әлемі" мәтінін талдау мәтіннің мазмұнына деген түсінігі мен көзқарасын көрсететін сұрақтар мен</i>

				жауаптарды тұжырымдауға мүмкіндік береді
Гендерлік теңдік		2.2.3.1 оқылған мазмұн бойынша сұрақтарға жауап беру, түйінді сөздерге сүйене отырып сұрақтарды тұжырымдау; Барлығы жұмысты орындайтын мәтіндер бөлінбейді. "Тек қыздарға немесе тек ұлдарға арналған жұмыс бар ма?». Гендер сөзінің мағынасымен жұмыс жасау	3.1.3.1 мұғалімнің көмегімен тақырып, суреттер/фотосуреттер/диаграммалар негізінде ақпараттың мазмұнын болжау; 3.1.4.1 сөйлеу нормаларын сақтай отырып, мақсаттарға, шарттарға, уақытқа, жағдайға сәйкес сөйлеуді жоспарлау арқылы диалогқа қатысу <i>Теңдікті бейнелейтін суреттер, диалог тақырыбы "Қыз әйгілі бола ала ма", "Жұмыс ерлердікі мен әйелдердікі болып бөлінеді ме?"</i>	4.1.3.1 өз пікірін негіздей отырып, тақырып, диаграмма/диаграмма/кесте бойынша ақпараттың мазмұнын болжау; 4.1.4.1 сөйлеу нормаларын сақтай отырып, талқыланатын тақырып бойынша диалогқа/пікірталасқа қатысу, диалог жүргізудің әртүрлі тәсілдерін түсіну <i>Теңдікті бейнелейтін суреттер, диалог тақырыбы "Қыз әйгілі бола ала ма", "Жұмыс ерлердікі мен әйелдердікі болып бөлінеді ме?"</i>
Таза су және санитария	1.2.1.2 оқудың негізгі түрлерін қолданыңыз (тегіс силлабикалық оқу), толық сөзбен оқуға көшу, саналы оқу; 1.2.2.1 мәтіннің тақырыбын, автордың ниетін анықтау Су, санитарияның маңыздылығы туралы мәтіндер	2.1.4.1 диалогқа қатысу, өз пікірін білдіру және басқалардың пікірін тыңдау; Жанама кіріктіру 2.3.4.1* әртүрлі типтегі шағын мәтіндер құрастыру,	3.1.1.1 тыңдалған ақпарат бойынша ашық және жабық сұрақтарға жауап беру, негізгі ойларды анықтау, оларды бекіту; 3.1.4.1 сөйлеу нормаларын сақтай отырып, мақсаттарға, шарттарға, уақытқа, жағдайға сәйкес сөйлеуді жоспарлау арқылы диалогқа қатысу; 3.2.5.1 берілген тақырып бойынша екі дереккөзден (сөздіктер, анықтамалықтар, балалар	4.3.1.2 көркем емес мәтіндерді олардың ерекшеліктеріне қарай жасаңыз (мақала, ескерту, сипаттама, репортаж, нұсқаулық, сұхбат, жарнама, мәлімдеме, хабарландыру; 4.3.3.1 оқиғаларды немесе идеяларды (мұғалімнің көмегімен) түсіндіру үшін дәлелдер келтіре отырып,

		тақырыпты және негізгі ойды ашу үшін сөздерді және/немесе кескіндерді қолдану; 2.3.2.1 берілген тақырып бойынша, тірек сөздер бойынша және жоспар бойынша (мұғалімнің көмегімен) қысқа мәтіндер құрастыру және жазу; 3.1.2.1 негізгі ойларға сүйене отырып, тақырыпты, мәлімдеменің негізгі идеясын анықтау; 3.1.5.1 анықтамалық жоспар мен негізгі сөздер/сәттер негізінде монологиялық мәлімдеме жасау <i>Сөздердің тақырыптық блогын қолдану</i>	энциклопедиялары, балалардың танымдық журналдары) ақпаратты табу, мұғалімнің көмегімен негізгі және қосымша ақпаратты бөліп көрсету <i>"Тірі табиғат", "Су - өмір көзі" тақырыптары бойынша қосымша мәтіндерді таңдау</i>	мәтіннің мазмұнын (егжей-тегжейлі, қысқаша) жеткізу <i>Су, оның құндылығы және оны таза ұстау қажеттілігі туралы әңгімелесу</i> <i>"Суды қорғау", "Су таза болуы керек" қосымша мәтіндерін пайдалану. Суды таза ұстау қажеттілігін растайтын диаграммалар мен сызбаларды көрсету</i>
Тұрақты қалалар және елді мекендер		2.1.2.1 тыңдаған мәтінде автордың не айтқысы келетінін/бізді неге сендіргісі келетінін анықтау (анықтамалық сөздерді қолдана отырып);	3.1.5.1 тірек жоспар мен негізгі ойлар негізінде монологиялық мәлімдеме жасау; 3.2.5.1 берілген тақырып бойынша екі дереккөзден (сөздіктер, анықтамалықтар, балалар энциклопедиялары, балалардың	4.1.1.1 тыңдалған ақпарат бойынша оның мағынасын жеткізе отырып, өз жазбаларыңыздың негізінде мәлімдемелер жасау;

		2.3.7.3 хатта тексерілмейтін екпінсіз дауысты дыбыстарды белгілеу; <i>Сөздердің тақырыптық блогын қолдану</i>	танымдық журналдары) ақпаратты табу, мұғалімнің көмегімен негізгі және қосымша ақпаратты бөліп көрсету <i>Қала мен елді мекендердің сәулеті туралы мәтіндер, "Тұрақты қалалар" тіркестерінің лексикалық мағынасымен жұмыс жасау</i>	4.1.2.1 мәлімдеменің тақырыбы мен негізгі идеясын анықтау, оны фактілермен дәлелдеу; 4.1.5.1 өздігінен жасалған жоспар мен көрнекі материалдарды қолдана отырып, монологиялық мәлімдеме жасау <i>Қала сәулеті дегеніміз не, тұрақты қала дегеніміз не тақырыптарында әңгімелесу</i>
Климат		2.1.5.1 тірек сөздер негізінде тақырыпты және негізгі ойды аша отырып, білім алушыларды қызықтыратын және берілген тақырып бойынша монологиялық мәлімдеме құру <i>Климаттың өзгеруі туралы мәтіндер, "Климат", "Қоршаған орта" сөздерімен сөздік жұмыс жасау</i>	3.1.1.1 тыңдалған ақпарат бойынша ашық және жабық сұрақтарға жауап беру, негізгі ойларды анықтау, оларды бекіту; 3.1.4.1 сөйлеу нормаларын сақтай отырып, мақсаттарға, шарттарға, уақытқа, жағдайға сәйкес сөйлеуді жоспарлау арқылы диалогқа қатысу <i>Климаттың өзгеруі неден туындайтынын көрсететін мәтіндер мен бейнелерді пайдалану</i>	4.1.2.1 мәлімдеменің тақырыбы мен негізгі идеясын анықтау, оны фактілермен дәлелдеу; 4.1.5.1 өздігінен жасалған жоспар мен көрнекі материалдарды қолдана отырып, монологиялық мәлімдеме жасау; <i>Климаттың өзгеруіне назар аудару, оның немен анықталғанын білу</i>

Бастауыш мектептің оқу пәндері бойынша оқу мақсаттарының ұсынылған тұжырымдары бастауыш сынып оқушыларының өмір бойы білім алуына негіз қалауға мүмкіндік береді, оларда келесі қасиеттер мен дағдыларды дамытады:

- - қоршаған әлемге деген қызығушылық және оқуға деген құлшыныс;
- - тиімді қарым-қатынас дағдылары;
- - жеке және жергілікті контексті түсіну;
- - жаһандық мәселелерден хабардар болу;
- - өзара байланысты әлемдегі өз орнын түсіну;
- - өз оқуы үшін жауапкершілік;
- - зерттеу мәселесін саналы түрде таңдау және басқа адамдардың ақпарат көздері мен идеяларына сілтемелер үшін жауапкершілік;
- - өзіне деген сенімділік, ақпаратты талдау және бағалау үшін қажетті дағдылар.

Бастауыш мектеп пәндері бағдарламасының мазмұнында ТДБ компонентін кіріктіру мысалдары бастауыш сынып оқушыларының одан әрі білім алуға, ақпаратты саналы түрде қабылдауға, негізделген шешімдер қабылдауға, проблемаларды талдауға және өз зерттеулеріне қажетті дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Сонымен, ТДБ компоненті негізінде зерттеуді белсенді қолдануға, талдау жасауға, бағалауға, ойлауға және талқылауға, жаһандық мәселелерді зерттеу және оларды шешу процесінде ынтымақтасуға болады.

Педагог оқытудың интеграцияланған мақсаты бойынша зерттеу сұрақтарын тұжырымдай алады, әртүрлі баспа және мультимедиялық дереккөздерге сілтемелерді пайдалану және зерттеу үшін тиісті ақпаратты іздеу арқылы білім алушылардың ақпараттық дағдыларын дамыта алады.

Негізгі орта мектеп деңгейінде ТДБ компонентін оқыту мақсатының мазмұнына кіріктіру шеңберінде педагог 5-9 сынып оқушыларында мынадай дағдыларды қалыптастыруға баса назар аудара отырып, оқытуды бағыттауға мүмкіндігі бар:

- әртүрлі көздерден тиісті ақпаратты іріктеу, жүйелеу және жазу, зерттеу нәтижелерін дұрыс ұсыну;
- деректерді түсіндіру және перспективаларды анықтау, болжамды талдау жасау;
- берілген тақырып бойынша әр түрлі көздерден идеялар мен дәлелдерді анықтау;
- жергілікті немесе жаһандық мәселенің себептерін және басқаларға салдарын түсіндіру;
- мәселелерді шешуді ұсыну;
- мәселені оң шешуге бағытталған іс-әрекеттерді негіздеу;
- дереккөздерді, дәлелдерді бағалау (сенімділік, тиімділік, аргумент және т.б.);

- ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істеу кезінде туындайтын топтық жұмыстың артықшылықтары мен проблемаларын түсіндіру
- нәтижесі;
- қызмет барысында алынған немесе жетілдірілген дағдыларды анықтау және оларды жеке күштермен және жақсарту мүмкіндіктерімен байланыстыру;
- топ мүшелерінің дағдыларын ескере отырып, ынтымақтастық, рөлдер мен міндеттерді әділ бөлу, жалпы нәтижеге жету үшін бірлесіп жұмыс істеу;
- нәтижеге жетуге көмектесетін пайдалы идеяларды ұсыну және жанжалдарды шешу, мәселелерді шешу;
- сенімді дереккөздерге сілтеме жасай отырып, дәлелдерді нақты көрсетіңіз;
- идеялар мен ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдау, проблеманы түсінуді көрсететін өзекті материалдарды ұсыну.

Бұл 5-9-сыныптардың оқу пәндерін оқыту мақсатында ТДБ компонентін кіріктіру арқылы көрсетілген (5-7-кестелер).

5-кесте. «Информатика» пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру мысалдары

ТДМ	Оқу мақсаттары				
	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Жақсы денсаулық және әл-ауқат Сапалы білім Индустрияландыру, инновация және инфрақұрылым Теңіз экожүйелерін сақтау	есептеу техникасының тарихы мен даму перспективалары туралы әңгімелеу және инновацияларды енгізуді талқылау	Қауіпсіздік техникасының ережелерін бұзудың салдары туралы талқылау және жауапты тұтыну мен өндіріске мысалдар келтіру	ақпаратты өлшеудің кейбір бірліктерінен басқаларына ауыстыруды жүзеге асыру және осы дағдылардың білім берудегі маңыздылығын талқылау	Құрлық пен теңіз экожүйелерін сақтау мысалдарында деректерді талдауды графикалық түрде көрсету үшін диаграмма түрін таңдау	ынтымақтастық пен серіктестік мүддесі үшін веб-сайт құрастырушысын пайдаланып веб-сайт жасау ынтымақтастық пен серіктестік мүддесі үшін сайтты жылжыту әдістерін сипаттау

Құрлық экожүйелерін сақтау Жауапты тұтыну және өндіріс Бейбітшілік, әділеттілік және тиімді институттар Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік		Пайдаланушының желідегі қауіпсіздігін қамтамасыз ету ережелерін сақтау (интернеттегі алаяқтық және агрессия) және эл-ауқат мәселесін талқылау кибергиgienаның негізгі ережелерін сақтау және инновацияның әсерін талқылау «авторлық құқық», сауда маркасы, патент, «плагиат» ұғымдарын түсіндіру және сот төрелігі мәселесін талқылау		Қалалар мен елді мекендердің инфрақұрылымын дамыту мысалдарында компьютерлік желілердің мақсаттарын түсіндіру Қалалар мен елді мекендердің инфрақұрылымын дамыту мысалдарында желінің өткізу қабілетін айқындау	
---	--	---	--	---	--

6-кесте. "Дене шынықтыру" пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру

ТДМ	Оқу мақсаттары				
	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Жақсы денсаулық және әл-ауқат Сапалы білім беру	5.1.4.1 қозғалыс әрекеттерін жақсарту үшін басқалардың өз	6.2.1.1 индустрияландыру және инновацияларды	7.2.2.1 тұрақты даму мүддесі үшін командада жұмыс істеудің көшбасшылық	8.2.3.1 қолайлы оқу ортасын құру және сапалы білім беруді қамтамасыз ету	9.3.5.1 басқа адамдардың жаттығу тәжірибесін байыту үшін білім мен дағдыларды

Индустрияландыру, инновациялар және инфрақұрылым Жауапты тұтыну және өндіріс Бейбітшілік, әділдік және тиімді институттар Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік	дағдылары мен дағдыларын бағалау және салауатты өмір салтын ұстанудың маңыздылығын талқылау	енгізу жағдайында өзгермелі жағдайларға ден қою үшін қозғалысқа байланысты алған білімдерін айқындау және қолдану	дағдылары мен дағдыларын талқылай және көрсете білу	бойынша бірлескен және тиімді жұмыстың бірқатар дағдыларын қолдану және көрсету 8.3.5.1 басқа адамдардың жаттығу тәжірибесін байыту үшін білім мен дағдыларды көрсету және бейбітшілік пен әділеттілік мәселесін талқылау	бағалау және лайықты жұмыс мәселесін талқылау
---	--	--	---	---	--

7-кесте. "Көркем еңбек" пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру

ТДМ	Оқу мақсаттары				
	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Жақсы денсаулық және әл-ауқат Сапалы білім беру Индустрияландыру, инновациялар және инфрақұрылым Жауапты тұтыну және өндіріс	5.1.1.1 ұлдар/ қыздар қоршаған әлемнің ассоциативті мағыналары мен визуалды сипаттамаларын және экологиялық тепе-теңдікті сақтаудың	6.1.2.1 ұлдар/ қыздар сапалы білім беру үшін қазақ ұлттық және әлемдік мәдениетінің өнер, қолөнер және дизайн туындыларының ерекшеліктерін біледі және түсінеді 6.2.4.4 қыздар	7.1.3.1 ұлдар/ қыздар шығармашылық идеяларды зерттеу және дамыту үшін әртүрлі ақпарат көздерін қолданады, олардың ішінен ең қолайлысын таңдайды және идеялардың тұрақты дамуға әсерін талқылайды	8.1.5.1 ұлдар/ қыздар қалалар мен елді мекендердің тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін функционалдық талаптарға сәйкес келетін объектінің дизайнын әзірлеу бойынша тапсырмаларды орындайды	9.2.1.1 ұлдар/ қыздар мазмұнды және ерекше туындылар жасау үшін, оның ішінде қазіргі заманның жаһандық проблемаларына қатысты экспрессивті өнер құралдарын өз бетінше пайдаланады 9.2.3.2 ұлдар

Бейбітшілік, әділдік және тиімді институттар Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік	маңыздылығын зерттеп, анықтайды 5.1.5.2 ұлдар/ қыздар серіктестікті дамыту мақсатында шығармашылық идеяларды жүзеге асыру үшін эскиздер мен суреттер жасайды 5.2.5.1 ұлдар/ қыздар өсімдік шаруашылығы мен бау-бақша дақылдарының негізгі бағыттарын және құрлық экожүйелерін сақтауды зерттеп сипаттайды; 5.2.5.3 ұлдарға электр энергиясының көздері туралы айту және баламалы	жауапты тұтыну мәселесін талқылай отырып, әртүрлі тағамдарды дайындауға арналған өнімдер мен құрылғыларды анықтайды және таңдайды 6.2.5.3 қыздар тұрғын үйге қойылатын гигиеналық талаптарды, тазалау құралдары мен құралдарын зерттеп, сипаттайды санитарлық тазалық пен таза су мәселесін талқылайды;	7.2.3.1 қыздар инновацияларды ескере отырып, заманауи тоқыма және әрлеу материалдары мен түрлі конструкцияларды қолдана отырып, технологиялық құжаттамаға сәйкес тігін машинасында бұйымдар жасайды 7.2.4.1 қыздар әртүрлі халықтар мен әлемдегі әйгілі аспаздардың тағамдарының ерекшеліктерін сипаттайды және салыстырады, аштық пен кедейлікті жою мәселесін талқылайды	8.2.5.1 ұлдар/ қыздар ауыл шаруашылығы өндірісін дамытудағы ғылыми тәсілдерді талқылайды, бағалайды және жауапты тұтыну және өндіріс мәселелерін талқылайды 8.2.5.2 қыздар медицинадағы, шөп медицинасындағы және косметологиядағы өсімдіктердің рөлін зерттейді, талқылайды және бағалайды, олардың денсаулыққа әсерін талқылайды	инновацияларды ескере отырып, әртүрлі техниканы, конструкцияларды және заманауи материалдарды пайдалана отырып, күрделі, бұйымдар жасайды 9.2.6.2 ұлдар функционалды, эргономикалық және эстетикалық талаптарды ескере отырып, интерьерді жарықтандыруды және денсаулықты сақтауды ұйымдастырудың шығармашылық шешімдерін әзірлейді 9.3.2.1 ұлдар / қыздар өздерінің және басқалардың шығармаларындағы тарихи, әлеуметтік және мәдени контексттерді талдайды және бағалайды, тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік мәселесін талқылайды
--	--	---	--	--	---

	энергия көздерін талқылау				
--	----------------------------------	--	--	--	--

5-9-сыныптардың әртүрлі оқу пәндері оқу мақсаттарының мазмұнына ТДБ компонентін тікелей және жанама кіріктіру мысалдарынан көріп отырғанымыздай, оқыту процесі тұрақты даму саласындағы 8 негізгі құзыреттілікпен корреляцияланатын функционалдық сауаттылық пен икемді құзыреттілікті қалыптастыруға барынша бағытталатын болады:

- 1) Ұжымдық жұмыстағы құзыреттілік (басқалардан үйрену, басқа адамдардың көзқарасын түсіну және құрметтеу, басқа адамдарды түсіну, жанжалдарды шешу, проблемаларды шешуге бағытталған ұжымдық өзара әрекеттесуге қатысу қабілеті).
- 2) Сыни тұрғыдан ойлау құзыреттілігі (қабылданған нормаларға, көзқарастарға күмән келтіру, өз көзқарастарын, іс-әрекеттерін сыни тұрғыдан бағалау, өз көзқарастарын білдіру және қорғау қабілеті).
- 3) Өзін-өзі тану құзыреті (қоғамдағы өз рөлін сыни тұрғыдан бағалай білу, басқаларды бағалай және көтермелей білу, басқалардың сезімдері мен тілектерімен санасу).
- 4) Проблемаларды кешенді шешу құзыреті (тұрақтылықты қамтамасыз ету саласындағы күрделі мәселелерді шешу үшін әртүрлі тәсілдерді қолдана білу және тұрақты дамуға ықпал ететін шешімдерді ұсына білу). (UNESCO, 2017, Education for Sustainable Development Learning Objective).

ТДБ компонентін кіріктіре отырып, 5-9-сыныптардың барлық пәндері бойынша сабақтарға зерттеу жүргізуге болады. Мұғалім білім алушыларға бірқатар өзекті зерттеу сұрақтарын тұжырымдауға және кейіннен қарау үшін ең қолайлысын анықтауға, баспа және мультимедиялық дереккөздерді анықтауға және оларға сілтеме жасауға, сондай-ақ оларды қажетті ақпаратты іздеу және зерттеу сұрақтарына жауап дайындау үшін пайдалануға тапсырма береді.

Тілдік пәндер шеңберінде білім алушыларға тұрақты даму тақырыбы бойынша ақпаратты кең ауқымды көздерден іріктеуді, жүйелеуді және тиімді жазуды ұсынуға болады. Бұл ретте білім алушының оқу, тыңдау дағдылары ғана емес, сонымен қатар жазу дағдылары да қалыптасады.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы оқу пәндері бойынша ("Химия", "Физика", "Биология", "Математика", "Алгебра", "Геометрия" және т.б.) мұғалім оқушыларға дәлелдер мен аргументтерді жалпылауға, оның ішінде тұрақты дамуды ескере отырып, деректерді түсіндіруге, заңдылықтар мен тенденцияларды анықтауға үйрете алады. Аргументті қолдау, жеке, жергілікті және жаһандық деңгейлердегі мәселенің себептері мен салдары арасында кейбір байланыстарды орнату, ұлттық немесе жаһандық мәселені шешу барысында ықтимал салдарларды түсіндіру үшін графикалық немесе сандық деректерді қолдану (8-12-кестелер).

ТДБ компонентін жоғарыда аталған пәндер бойынша оқу бағдарламаларының мазмұнына интеграциялаудың ерекшелігі – тақырыптық тәсілді қолдану, тұрақты даму тақырыбына баса назар аудару, бұл оқыту процесінде оларды өзектендіруге мүмкіндік береді. Бұл жағдайда студенттердің жас ерекшеліктерін, олардың өмірлік тәжірибесін ескере отырып, тақырыптық материалды таңдауды қамтамасыз ету маңызды. Пәндік мазмұнын ескере отырып, жергілікті, жаһандық сипаттағы өзекті тақырыптарды интеграцияламай оқыту тиімді болмайды, білім алушылардың қызығушылығын оята бермейді. ТДБ мәселелерін оқу мақсаттарының мазмұнына енгізу пәннің мазмұнын тікелей күшейтуге мүмкіндік береді (8-12 кестелер).

8-кесте. «Алгебра» пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру мысалдары

ТДМ	Оқу мақсаттары		
	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Кедейлікті жою Аштықты жою Арзан және таза энергия Жауапты тұтыну және өндіріс Теңсіздікті қысқарту Климаттың өзгеруімен күрес Теңіз экожүйелерін сақтау Құрлық экожүйелерін сақтау Қалалар мен елді мекендерді тұрақты дамыту Бейбітшілік, әділеттілік және тиімді институттар	7.1.2.9 стандарт түрде жазылған сандарды салыстыру және экономикалық өсу проблемаларын талқылау 7.1.2.10 шамаларды бір өлшем бірліктен екінші өлшем бірлікке айналдыру және оны стандарт түрде жазу, жауапты тұтыну мәселелері бойынша мысалдар келтіріңіз 7.1.2.11 шамалардың жуық мәндерін табу және оларды теңсіздікті азайту мысалында стандарт түрінде жазу 7.2.2.6 сызықтық теңдеулер жүйесін экономикалық өсу	8.1.2.6 нақты сандарды қалалардың тұрақты даму мысалдарында салыстыру	9.2.2.3 екі айнымалысы бар теңсіздіктерді тұрақты дамуды қамтамасыз ету мысалдарында шешу 9.2.3.5 құрлық пен теңіз экожүйелерін сақтау мысалдарында арифметикалық прогрессияның анықтамасын және оның айырмашылығын білу 9.2.3.5 арзан таза энергияны қамтамасыз ету мысалдарында геометриялық прогрессияның анықтамасын және оның бөлгішін білу 9.3.1.5 қайталанбайтын орналастыру, алмастыру және теру сандарын есептеу үшін комбинаторика формулаларын қолдана отырып тұрақты даму мүддесі үшін есептер шығару

Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік	мысалдарымен графикалық түрде шешу; 7.3.3.7 кесте немесе жиіліктер алқабы түрінде берілген статистикалық ақпаратты кедейлік пен аштықты жою мәселесінің мысалдарында талдау 7.4.2.1 өте кіші немесе өте үлкен сандармен берілген шамаларға байланысты есептерді климаттың өзгеруі мәселесінің мысалдары бойынша шығару		9.3.2.3 тұрақты даму мүддесі үшін ықтималдықтың классикалық анықтамасын білу және есептер шығару үшін оны қолдану
---------------------------------------	--	--	--

9-кесте. "Геометрия" пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру

ТДМ	Оқу мақсаттары		
	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Индустрияландыру, инновациялар, инфрақұрылым Құрлық экожүйелерін сақтау Тұрақты қалалар мен елді мекендер	7.1.1.30 нүктелердің геометриялық орнын анықтауды білу және қалаларды дамыту инфрақұрылымын дамыту проблемаларын талқылау; 7.1.2.7 тұрақты қалаларды дамыту мәселелерін шешуде параллель сызықтардың қасиеттерін қолдану	8.1.1.10 инфрақұрылымды дамыту мысалдарында пропорционалды сегменттер құру; 8.1.3.14 жазықтықтағы екі нүкте арасындағы қашықтықты олардың координаттары бойынша есептеу және құрлық экожүйелерін сақтау мәселелерін талқылау	9.1.1.2 тұрақты даму мысалдарында сектор, сегмент ауданының формуласын шығару және қолдану

Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік			
---------------------------------------	--	--	--

10-кесте. «Биология» пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру мысалдары

ТДМ	Оқу мақсаттары		
	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Индустрияландыру, инновация, инфрақұрылым Құрлық экожүйелерін сақтау Тұрақты қалалар мен елді мекендер Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік	7.3.2.3 Қазақстанның ерекше қорғалатын табиғи аумақтарының жануарлар мен өсімдіктер әлемін және теңіз экожүйелері мен құрлық экожүйелерін сақтаудың маңыздылығын сипаттау 7.3.2.4 Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген жергілікті өңірдің жануарлары мен өсімдіктеріне мысалдар келтіру, кейбір түрлердің жойылу қаупінің себептерін зерттеу және өңірдің тұрақты дамуын сақтаудың маңыздылығын талқылау 7.4.2.1 жасуша, ұлпа, мүше, мүшелер жүйесі ұғымын және денсаулық сақтау маңыздылығын түсіндіру 7.4.1.3 азық-түліктер құрамындағы нәруыз, май, көмірсулардың бар	8.4.1.2 көмірсулар мен липидтердің биологиялық қызметтерін және олардың денсаулыққа әсерін сипаттау 8.1.6.3 сүйектердің байланыс түрлерін салыстыру денсаулықтың маңыздылығын талқылау 8.1.6.7 гиподинамия салдарын және олардың денсаулыққа әсерін атау 8.1.7.5 бездердің негізгі қызметтерін және олардың адам денсаулығы үшін маңызын түсіндіру 8.1.7.7 терінің сезімталдығын зерттеу және денсаулықты сақтаудың маңыздылығын талқылау 8.2.4.1 тұқым қуалаушылық пен өзгергіштіктің эволюциядағы ролін дәйектеу және тұрақты даму мақсатында әріптестік мәселесін талқылау	9.3.1.4 азот пен көміртек айналымының табиғаттағы сызбасын құру және индустрияландыру мен инновацияның әсерін талқылау 9.1.2.1 адамның асқорыту жолдарындағы үдерістерді сипаттау және оның адам денсаулығы үшін маңызы 9.1.5.5 әртүрлі ағзалардың мекен ету ортасы мен зат алмасуларының соңғы өнімдері арасындағы байланысты орнату және олардың тұрақты дамуға әсері 9.2.4.1 Г. Мендельдің генетиканың қалыптасуы мен дамуындағы зерттеулерінің ролін және ғылымның ролін бағалау

	болуын дәлелдеу және әлемдегі аштық мәселесін талқылау 7.4.1.4 өсімдіктер үшін минералдық тыңайтқыштар құрамындағы азот, калий және фосфордың маңызын және және жауапты тұтыну мен өндіріс проблемасын оқып білу 7.1.4.1 тірі организмдер үшін тыныс алудың маңыздылығын сипаттаңыз және климаттың өзгеруі мәселесін талқылаңыз 7.1.4.6 тыныс алу органдары ауруларының алдын алу және қалалар мен елді мекендердің тұрақтылығын сақтау себептері мен шараларын түсіндіру 7.1.5.1 ағзалардың тіршілік әрекетіндегі бөліп шығарудың және экологияны сақтаудың маңызын сипаттау 7.2.4.1 адам ағзасындағы тұқым қуалайтын және тұқым қуаламайтын белгілерді зерттеу және олардың өзгеруіндегі ғылымның рөлі 7.4.3.2 йогурт пен ірімшік өндірісін зерттеп, аштық пен кедейлік мәселелерін талқылау 7.4.3.3 антибиотиктер, антисептиктер мен залалсыздандыру өнімдерінің	8.3.1.1 экожүйелердің жалпы құрылымының сызбасын жасау теңіз және құрлық экожүйелерін сақтаудың маңыздылығын талқылау 8.3.1.7 тірі организмдердің өзгеретін экологиялық жағдайларға, соның ішінде климаттық жағдайларға бейімделу механизмін түсіндіру	9.2.4.6 жынысты анықтау теориясын сипаттау гендерлік теңдік мәселесін талқылау 9.2.4.9 адам генетика-сын зерттеудің негізгі әдістерін және ғылымның рөлін сипаттау 9.2.1.2 жыныстық жетілу кезеңіндегі екінші реттік жыныстық белгілердің дамуын сипаттау және гендерлік теңдік мәселесін талқылау 9.2.5.3 эволюцияның қозғаушы күштерін сипаттау және оның тұрақты дамуға әсері
--	--	--	--

	қолданылуын сипаттау және ағзаға әсерін анықтау		
--	---	--	--

11-кесте. «Физика» пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру мысалдары

ТДМ	Оқу мақсаттары		
	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Индустрияландыру, инновация, инфрақұрылым Құрлық экожүйелерін сақтау Тұрақты қалалар мен елді мекендер Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік	7.1.1.2 жүйеленуде тірі ағзалардың орынын анықтау және сапалы білім берудің маңыздылығын талқылау 7.2.3.5 энергияның бір түрден екінші түрге ауысуы, инновацияны дамыту мысалдарын келтіру 7.3.1.9 атмосфералық қысымның табиғатын және оны өлшеу әдістерін, климаттың өзгеруімен және оның салдарымен күресуді түсіндіру 7.7.1.2 Күн жүйесінің объектілерін жүйелеу және климаттың өзгеруі және оның салдары туралы мәселені талқылау 7.7.1.3 жыл мезгілдерінің өзгеруін және әр түрлі ендіктердегі күн мен түннің ұзақтығын және олардың инфрақұрылымның дамуына әсерін түсіндіру	8.1.3.1 эксперименттік алынған деректерді жинау, талдау және жауапты тұтыну мен өндіріс мысалдарында қателерді ескере отырып жазу 8.1.3.2 сапалы білім беру мүддесінде эксперимент жүргізуге әсер ететін факторларды анықтау 8.3.2.3 тұрмыстық және техникада жылу беруді қолдануға мысалдар келтіру және жауапты тұтыну мәселесін талқылау 8.3.2.4 тірі организмдердің әртүрлі температураға бейімделуіне мысалдар келтіріп, теңіз экожүйелері мен құрлық экожүйелерін сақтаудың маңыздылығын талқылау 8.3.2.5 баламалы энергия көздерінің мысалында жылу беру процесінде алынған немесе берілген жылу мөлшерін анықтаңыз	9.1.3.2 эксперимент нәтижесіне әсер ететін факторларды талдау және инновацияға негізделген экспериментті жақсарту әдістерін ұсыну 9.2.2.7 ғарыш аппараттары орбиталарының ерекшеліктерін салыстыру және инновацияларды енгізудің маңыздылығын талқылау 9.2.3.4 Байқоңыр ғарыш айлағының өңірлік және халықаралық маңыздылығын және экологиялық проблемаларды шешудің маңыздылығын бағалау 9.2.3.6 жұмыс пен энергияның байланысын түсіндіріп, лайықты жұмыс пен экономикалық өсудің маңыздылығын талқылау 9.4.4.2 электромагниттік және механикалық толқындардың қасиеттерін салыстыру және

		8.3.2.19 жылу қозғалтқышының пайдалы әсер ету коэффициентін және инновацияларды енгізудің маңыздылығын анықтау 8.4.1.1 баламалы энергия көздерін ескере отырып, электр зарядын сипаттау 8.4.3.2 магнит өрісінің қасиеттерін түсіндіріп оның теңіз және құрлық экожүйелеріне әсерін талқылау	инфрақұрылымды дамыту мәселесін талқылау 9.4.4.3 электромагниттік толқын диапазондарын қолдану мысалдарын сипаттау және мысал келтіру және олардың денсаулыққа әсерін талқылау 9.6.2.2 радиоактивті ыдыраудың ықтималдық сипатын түсіндіру және таза суды сақтау қажеттілігін талқылау 9.6.2.6 ядролық синтез мен ядролық ыдырауды салыстыр және тұрақты дамудың маңыздылығы мәселесін талқылау 9.6.2.8 радиациядан қорғау тәсілдерін сипаттаңыз және салауатты өмір салтының қажеттілігін талқылау 9.8.1.1 физика мен астрономияның дамуының адамның дүниетанымын қалыптастыруға және оның әл ауқатын қамтамасыз етуге әсерін түсіндіру
--	--	---	--

12-кесте. «Химия» пәнінің үлгілік оқу бағдарламаларына ТДБ компоненттерін кіріктіру мысалдары

ТДМ	Оқу мақсаттары		
	7-сынып	8-сынып	9-сынып

Аштықты жою Жақсы денсаулық және әл-ауқат Таза су және санитарлық тазалық Жауапты тұтыну және өндіріс Индустрияландыру, инновация, Инфрақұрылым Климаттың өзгеруіне қарсы күрес Құрлық экожүйелерін сақтау Қалалар мен елді мекендерді тұрақты дамыту Тұрақты даму мүддесіндегі серіктестік	7.1.1.1 «Химия» ғылымының негізін оқытатынын білу және оның индустрияландыру мен инновацияға қосқан үлесі 7.1.1.3 физикалық және химиялық құбылыстарды ажырата алу және олардың тұрақты дамуға әсері 7.1.1.6 судың қайнау үдерісін зерделеу, қыздыру қисығын салу және оны талдау, бөлшектердің кинетикалық теориясын пайдалана отырып, өз бақылауларын түсіндіру және таза су мен санитарлық тазалық мәселесін талқылау 7.1.2.8 Жердегі элементтердің басым бөлігі планеталардың қалыптасу кезінде пайда болған изотоптар қоспасы түрінде кездесетіндігін түсіну және жауапты тұтыну және өндіріс мәселесін талқылау 7.2.1.2 периодтық жүйенің құрылымын білу және сипаттау: топтар мен кезеңдер және инновацияның маңыздылығын талқылау 7.2.2.3 сұйылтылған қышқылдардың кейбір карбонаттармен реакциясын зерттеу іс жүзінде көмірқышқыл газына сапалы реакция жасау және климаттың өзгеруімен және оның	8.1.3.2 әрбір электрон қабатында электрон саны нақты максимал мәннен аспайтынын түсіну және жауапты тұтыну және өндіріс мәселесін талқылау 8.2.1.6 химиялық элементтердің табиғи ұяластарын білу және сілтілік металдар, галогендер, инертті элементтердің ұяластарына мысалдар келтіру және олардың адам денсаулығына әсері 8.2.3.3 реакцияға қатысатын және түзілетін заттардың формуласын жаза отырып, химиялық реакциялар теңдеулерін құру және климаттың өзгеруімен және оның салдарымен күресу мәселесін талқылау 8.2.4.2 белсенді металдардың салқын сумен, ыстық су немесе бумен әрекеттесуін сипаттау және таза су мен санитария мәселесін талқылау 8.2.4.8 ұтымды тұтыну және жауапты өндіріс мысалдарында металдардың бірқатар белсенділігін қолдана отырып, металдарды алмастырудың бейтаныс реакцияларының пайда болу мүмкіндігін болжау 8.3.4.1 заттарды суда ерігіштігі бойынша жіктеңіз және таза су мен санитария мәселесін талқылау	9.1.4.2 металдарға тән физикалық және химиялық қасиеттерді сипаттау және металл атомдарының тек тотықсыздандырғыш қасиет көрсететінін түсіндіру және олардың адам денсаулығына әсерін көрсету 9.1.4.3 қорытпа ұғымын білу және оның артықшылықтарын мысалдармен түсіндіру және ұтымды тұтыну және өндіру 9.1.4.6 аммиактың молекулалық, электронды және құрылымдық формулаларын және олардың адам ағзасына әсерін түсіндіру 9.2.1.1 сілтілік металдардың жалпы қасиеттерін олардың атомдарының құрылымына қарай ұтымды тұтыну мен өндіріс мысалдарымен түсіндіру 9.2.1.4 кальций оксидтері мен гидроксидтерінің негізгі қасиеттерін түсіндіру, тұрақты қалалар мен елді мекендерді құру үшін қолдануды сипаттау 9.2.1.13 күкірт (IV) және (Біз) оксидтерінің физикалық және химиялық қасиеттерін салыстыру және күкірт диоксидінің адам денсаулығына физиологиялық әсерін түсіндіру
--	---	--	--

	салдарымен күресу мәселесін талқылау 7.3.1.6 заттардың таза оттектен аяға қарағанда жақсырақ жанатындығын түсіну арзан және "таза" энергия мәселесін талқылау 7.4.2.5 табиғи ресурстарды өндірудің қоршаған ортаға әсерін зерделеу таза су мен санитария мәселесін талқылау; 7.5.1.1 тағам өнімдерін химиялық заттардың жиынтығы деп түсіну және олардың салауатты өмір салты мен әл-ауқатқа әсері 7.5.1.4 тыныс алу үдерісін түсіндіру және салауатты өмір салтын ұстанудың маңыздылығы	8.4.2.5 қаланың тұрақты дамуы үшін Жердің озон қабатының маңыздылығын түсіндіріңіз 8.4.2.8 судың ластануының қауіптілігі мен себептерін анықтаңыз, суды тазарту тәсілдерін түсіндіру және теңіз экожүйелерін сақтау мәселесін талқылау; 8.4.3.8 табиғаттағы көміртегі айналымын құру және түсіндіру және жауапты тұтыну мен өндіріс қажеттілігін түсіндіру	9.2.1. 15 табиғаттағы азоттың қасиеттері мен азот айналымын түсіндіріп, жауапты тұтыну мен өндіріс мәселесін талқылау 9.2.1.23 фосфор мен оның қосылыстарының Жалпы химиялық қасиеттерін және оның ұтымды тұтыну мен өндіріске әсерін түсіндіріңіз 9.2.1.24 кремнийді қолдану салаларын және оның жартылай өткізгіш ретінде қолданылуын және оның индустрияландыру мен инновацияның дамуына әсерін түсіндіріңіз 9.4.2.1 қышқыл жаңбырдың пайда болу себептері мен экологиялық әсерін түсіндіріп, олардың адамның тұрақты дамуы мен денсаулығына әсерін түсіндіру 9.4.3.12 пластмассаның ұзақ мерзімді ыдырау мәселесін түсіндіру және зерттеу және қоршаған ортадағы пластикалық материалдардың жиналуының салдарын білу және теңіз экожүйелері мен құрлық экожүйелерінің сақталуын талқылау; 9.4.3.19 спирттердің жіктелуін білу және қасиеттерін түсіндіру, этанол
--	--	--	---

			алу метанол мен этанолды қолдану және олардың инновацияларды дамыту үшін маңызы 9.4.3.21 инновацияларды өндіру және дамыту үшін этиленгликоль мен глицериннің физикалық қасиеттері мен қолданылуын білу 9.4.3.24 сабын алуды және оны денсаулықты сақтау үшін қолдануды біліңіз 9.5.1.3 адам ағзасындағы кальций мен темірдің рөлін түсіндіріп, аштықты жою мәселесін талқылау 9.5.1.5 ауыр металдармен ластану көздерін атау және тұрақты қалалар мен елді мекендерді қамтамасыз ету мәселесін талқылау
--	--	--	---

Оқу процесінде жаңа білімді игеру үшін ынталандырушы контексті, қоғамда болып жатқан процестерге бей-жай қарамайтын, белсенді және өмір бойы оқи алатын білім алушының жеке басын қалыптастыруды қамтамасыз ететін ТДБ бойынша оқу-әдістемелік материалдарды таңдау маңызды болып табылады

Қауіпсіздік және денсаулық мәселелері, қақтығыстар мен бейбітшілік, демографиялық өзгерістер, тұрақтылық, кедейлік және теңсіздік, жұмыспен қамту, биоәртүрлілік және экожүйені сақтау, заң және қылмыс, барлығына білім беру, спорт және демалыс, дәстүрлер, мәдениет және сәйкестік, азық-түлік және ауыл шаруашылығы проблемасын, инфрақұрылымды, цифрлық әлемді және ТДБ-ның басқа да мәселелерін «Жаратылыстану», «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Құқық негіздері», «География» және т.б. оқу пәндерінің мазмұнына кіріктіруге болады. Сонымен қатар, мұғалім осы тақырыптардың пәндік мазмұнмен көптеген байланыс нүктелерін табады.

Педагогке пәндік оқыту шеңберінде білім алушылардың әртүрлі дереккөздерді пайдалана отырып, ТДБ тақырыбы бойынша тәуелсіз зерттеу жүргізуін, жергілікті және жаһандық деңгейде бар проблемаларды талдауды және анықтауды, оларды ұлттық немесе жергілікті деңгейлерде шешу жөнінде ұсыныстар әзірлеуді қосу маңызды.

ТДБ компонентін оқу пәндерінің мазмұнына кіріктіру бойынша әдістемелік қолдау ретінде мұғалімге ТДБ тақырыбын қолдана отырып сабақтарды әзірлеу үшін тұрақты дамудың нақты тақырыбы бойынша орта мерзімді жоспар ұсынылады, тапсырмалар, нәтижелер, сабақ түрлері мен ресурстар көрсетіледі

ТҰРАҚТЫ ДАМУ ТАҚЫРЫБЫ БОЙЫНША ОРТА МЕРЗІМДІ ЖОСПАРЛАР

Оқу пәндерінің мазмұнына ТДБ компонентін кіріктіру бойынша әдістемелік қолдау ретінде педагогке ТДБ тақырыбын пайдалана отырып, сабақтарды әзірлеу үшін тұрақты дамудың нақты тақырыбы бойынша орта мерзімді жоспар ұсынылады, сабақтарды өткізудің міндеттері, нәтижесі, нысандары мен ресурстары көрсетіледі.

"ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТ" ОРТА МЕРЗІМДІ ЖОСПАРЫ

5-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Жер – біздің ортақ үйіміз	Ұғымдарды түсіндіру: «Табиғат», «Қоршаған орта», «Экология» Білім алушыда оның табиғаттың бір бөлігі екендігі туралы түсінік қалыптастыру Қарым-қатынас дағдыларын дамыту Табиғатқа ұқыпты қарауға тәрбиелеу Шығармашылық ойлауды және экологиялық дүниетанымды дамыту	<i>Білім алушы:</i> Ұғымдарды түсіндіреді: “Қоршаған орта”, “Экология”, “Экологиялық мәдениет”. Табиғатқа ұқыпты қарау қалыптасты. Шағын әңгіме құрастыруда шығармашылық ойлауды қолданды. Табиғатқа ұқыпты қараудың маңыздылығын түсіндіре алады.	Сюжетті талқылау және сұрақтарға жауаптар Топтарда шағын әңгімелер құрастыру Жобалық жұмыс (таныстыру)	Фильм көру https://youtu.be/2eup_GHrskg Маркерлік тақта
Мені қоршаған әлем	Ұғымдарды түсіндіру: «Тірі табиғат», «Тірі емес табиғат» Білім алушының сұлулық туралы түсінігін қалыптастыру Зерттеу (бақылау) және топта жұмыс істеу дағдыларын дамыту Табиғатқа деген оң көзқарасты тәрбиелеу	<i>Білім алушы:</i> Ұғымдарды түсіндіреді: “Тірі табиғат”, “Тірі емес табиғат”, “Туристік маршрут” Бақылау және зерттеу дағдыларын қолдана алады Жаяу серуендеу кезінде қоршаған әлем туралы білімді пайдаланыңыз	Туристік маршрутты талқылау және құру (топтық жұмыс) "Менің арманымның бағыты" жобасы Саяхатшылар клубын құру	Презентация Ситуациялық ролик

	Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту	Туристік маршрутты құру кезінде шығармашылық ойлауды қолдану		
Біздің таза ауламыз	Мәнін түсіндіру: «Табиғатты қорғау», «Біреудің еңбегін құрметтеу», «Ұқыппен қарау». Білім алушының қоршаған ортаға қатысты өз әрекеттерінің салдары үшін жауапкершілігін қалыптастыру Экологиялық практикалық іс-әрекет дағдыларын дамыту Табиғатқа ұқыпты қарауға тәрбиелеу	<i>Білім алушы:</i> Мәнін түсінеді: «Табиғатты қорғау», «Біреудің еңбегін құрметтеу», «Ұқыппен қарау». Аулада тазалық пен тәртіпті қамтамасыз етудің маңыздылығын түсінеді Аулада тәртіп пен тазалықты сақтау бойынша ұжымдық жұмыс дағдыларын қолдана алады	Сенбілік ұйымдастыру	Презентация Ситуациялық ролик Маркерлік тақта
Орманда, далада, тауларда, тоғандарда өзін қалай ұстау керек	Ұғымдарды түсіндіру: «Тәртіп ережесі», «Қауіптілік», «Зиян». Білім алушылардың қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауын қалыптастыру Табиғатпен өзара әрекеттесу процесінде рефлексия, әрекетті интроспекциялау дағдыларын дамыту Табиғаттағы мінез-құлқы үшін жауапкершілікті тәрбиелеу Сыни ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту	<i>Білім алушы:</i> Мәнін түсінеді: «Тәртіп ережесі», «Қауіптілік». Табиғатта сыни ойлау және дұрыс тәртіп дағдыларын қолдана алады Олар:"табиғаттағы дұрыс мінез-құлық" сөздерінің мағынасын түсіндіре алады Табиғи құбылыстарды қарапайым бақылаудың практикалық дағдылары қалыптастырылды	Табиғаттағы мінез-құлық ережелерін құру және талқылау "Мен табиғатты қорғауға қалай көмектесе аламын" тақырыбында әңгіме құрастыру	Презентация Ситуациялық ролик Экологиялық саяхат

6-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Туған өлкенің сұлулығы	Материалды өз бетінше зерттеу және өз қызметінің нәтижелерін бағалау дағдыларын, сондай-ақ стандартты емес жағдайда шешім қабылдау дағдыларын дамыту. Топта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру. Зерттеу қызметінің дағдыларын қалыптастыру. Оқушылардың туған өлке туралы білімдерін неғұрлым берік меңгеруіне ықпал ету. Өз шағын ауданының (ауыл мен мектептің) экологиялық проблемаларын анықтау. Сыйластыққа тәрбиелеу және жауапкершілік сезімдері жабайы табиғатты түсіну. Адамның қоршаған ортадағы мінез-құлқының экологиялық сауатты мәдениетін тәрбиелеу үшін жағдай жасау.	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсіндіреді: «сақтау», «қорғау», «әртүрлілік», «ұқыппен қарау», «экология». Табиғатпен қарым-қатынаста дағдыларды қолдана алады және білімді қолдана алады. Олар "қорғау", "қорғау", "әртүрлілік", "ұқыпты көзқарас", "экология" ұғымдарын түсіндіре алады. Балалардың экологиялық тәрбиесі табиғатқа ұқыпты қарауымен, құрдастары мен ересектердің табиғатындағы әрекеттерді бағалай білуімен, өз көзқарасын қорғай білуімен, бастамашылық, табандылық, көмекке келуге дайын болуымен анықталады	Тақырып бойынша зерттеу жұмысы "Туған өлкенің әдемі жерлері" туристік бағытын құру	https://www.youtube.com/watch?v=Cp6Z0vwg5a0 https://www.youtube.com/watch?v=DWysEOu_kZ0
Адам – табиғаттың бөлігі	Оқушыларды қазіргі адамдардың табиғатта аз уақыт өткізетіні туралы жан-	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсіну:	Тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу	Презентация Ситуациялық ролик Маркерлік тақта

	жақты түсінік қалыптастыру, бұл адам денсаулығының нашарлауына әкеледі. Экологиялық ойлауды, адамның табиғатпен байланысының үздіксіздігін түсінуді, практикалық экологиялық қызметке тартуды қалыптастыру. Табиғатта мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу. Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту.	Медиа кеңістікте өз құқықтары туралы дағдыларды қолдана алады және білімді қолдана алады. Шығармашылық тәсілді қолданыңыз.	"Менің арманымның бағыты" жобасы, картаны шарлау	
Экологиялық саяхат	Ұғымдарды түсіндіру: «адам еңбегі», «фауна», «флора», «жергілікті жер», «су қоймалары». Оқушының жер бедерінің, су айдындарының фаунасын, флорасын жүйелі түрде зерделеу, зерттеу дағдыларын қалыптастыру, оқушылардың өсімдіктер мен жануарлар дүниесі туралы білімдерін кеңейту және тереңдету, қаланың/ауылдың кологикалық мәселелері бойынша мамандарды тарту.	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: «адам еңбегі», «фауна», «флора», «жергілікті жер», «су қоймалары». Дағдыларды қолдана алады және білімді қарапайым өмірде және жаңа (бейтаныс) жағдайларда қолдана алады. Экология бойынша экскурсиялар кезінде балалар қоректендіргіштерді іліп қояды, көктемде-табиғатты қорғау туралы плакаттар орнатады.	Зерттеу жұмысы. Саяхатшылар клубын құру	https://youtu.be/678uMtVEkKA

	Экологиялық мәдениетті тәрбиелеу Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту.	Экологияның жай-күйін бағалауда шығармашылық ойлауды қолданады. Қоршаған табиғат әлеміне мұқият қарап, әртүрлі фактілерді байқай алады. Бақылаудың негізгі объектісі- тікелей қоршап тұрған табиғат.		
Неліктен адам табиғатты аямайды?	Ұғымдарды түсіндіру: «ұқыппен», «адамдық» қоршаған ортаға көзқарасы. Оқушы бойында құқықтық және моральдық нормаларды, экологиялық ойлауды қалыптастыру, адамның табиғатпен байланысының үздіксіздігін түсіну, практикалық экологиялық қызметке тарту негізінде қоршаған ортаға, оның денсаулығы мен айналадағы адамдардың денсаулығына жауапкершілікпен қарау. Адамдардың қоршаған ортаға қатысты қызметін бағалау дағдыларын дамыту. Экологиялық мәдениетті тәрбиелеу.	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: «валюта», олар адамның қоршаған ортаға теріс әсері туралы біледі, өйткені ол тұрмыстық қалдықтармен ластанған. Олар белгілі бір мәселеде басты нәрсені оқшаулай алады, қолда бар білімді қолдана алады. Олар адам мен табиғат арасындағы қарым-қатынас мәселелерін түсінеді, өз қызметін табиғат игілігі үшін бағалайды. Олар ұғымдарды түсіндіре алады: қоршаған әлемге ұқыпты қарау, "адами" көзқарас. Экологиялық мәдениетті, жабайы табиғатты және адам әрекетін бағалау дағдылары қалыптастырылады.	Комикстер конкурсы, аниме. Дөңгелек стол	Презентация Ситуациялық ролик Маркерлік тақта

	Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту.			
--	--	--	--	--

7-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Экологиялық қатерлер	Экологиялық этика негіздерін қалыптастыру, мінез-құлқы үшін табиғат алдындағы жеке жауапкершілік сезімін ояту; кітаппен жұмыс істеу, сұрақтарға жауап беру, қарапайым қорытынды жасау, қажетті ақпаратты таңдау және талдау қабілетін қалыптастыру; тақырыпқа қызығушылық таныту; талдау мен синтездегі жаттығуларға, логикалық байланыстарды орнатуға негізделген ойлауды түзету. Ұғымдарды түсіндіру: "көпшілік алдында сөйлеу" "экожүйе", "экологиялық дағдарыс", "кәдеге жарату", "экологиялық мораль". Бүгінгі таңда әрбір адамға нақты аудитория алдында да, медиа	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: «экожүйе», «экологиялық дағдарыс», «жою», «экологиялық мораль». "Экологиялық мораль" ұғымының мағынасын түсіндіреді; Табиғи ортаға ұқыпты қарау қажеттілігін түсінеді; Табиғатпен моральдық және азғындық өзара әрекеттесу модельдері түсіндіріледі; Олар ұғымдарды түсіндіре алады: "көпшілік алдында сөйлеу", "өзін-өзі таныстыру", "әлеуметтік желілердегі хабарлама", "кері байланыс", "Пікірлер". Тиімді бірлескен шешімдер қабылдау үшін топ мүшелері арасында білімімен алмасуды біледі;	Көпшілік алдында сөйлеу тақырыбындағы топтық жұмыс Презентация	Ситуациялық ролик Маркерлік тақта

	кеңістікте де көпшілік алдында сөйлеу дағдылары қажет екендігі туралы оқушының түсінігін қалыптастыру. Өзіңізді және өз идеяларыңызды ұсына білу қазіргі әлемде маңызды аспектке ие. Көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамыту. Әлеуметтік ашықтық мәдениетін, өзін және өз идеяларын дұрыс көрсете білуге тәрбиелеу. Көпшілік алдында сөйлеу кезінде шығармашылық ойлауды дамыту. Көпшілік алдында сөйлеу кезінде эмоционалды интеллектті дамыту.	Мәселені өз бетінше анықтап, тұжырымдай алады, оның шешімінің нұсқаларын ұсына алады; түпкілікті нәтижені ескере отырып, аралық мақсаттардың реттілігін анықтайды, ақпаратты кеңейтілген іздеуді жүзеге асырады, фактілер мен құбылыстарды талдайды, салыстырады, жіктейді және жалпылайды, ұғымдарға анықтама береді, өз іс-әрекеттерін экологиялық мораль тұрғысынан талдай біледі; белсенді қызмет түрлері арқылы шығармашылық қабілеттерін дамытады.		
Табиғатпен бірлікте қалай өмір сүруге болады?	Ұғымдарды түсіндіру: «экожүйе», «биосфера», «зиян келтіруші», «қорғаушы» Білім алушылардың зерттеу жұмысының дағдыларын қалыптастыру (және дамыту) Білім алушылардың эстетикалық талғамын дамыту және шығармашылық қабілеттерін іске асыру. Ең маңызды дағдыны дамыту – өз бетінше үйренуге баулу.	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: "экожүйе", "биосфера", "зиянкестер", "қорғаушы". Олар дағдыларды қолдана алады және білімді қысқа түрде қолдана алады, тек ең негізгісін таңдап, таңдалған сұрақты жария етеді. Шығармашылық ойлайды.	Шығармашылық жұмыс Буклет	

	Шығармашылық ойлауды дамыту.	Ұғымдарды түсіндіре алады: "экожүйе", "биосфера", "зиянкестер", "қорғаушы"		
Менің өлкемнің, елдің экологиясы	Ұғымдарды түсіндіру: «экологияға әсер ететін факторлар» Фотосуреттер арқылы көрерменге авторлық әсер етуде шығармашылық ойлауды дамыту. Оның өмірге деген өзіндік қалыптасқан көзқарасы. Өз идеясын нақты тұжырымдай білу. Оқушылар фотосуреттердің қандай ниетпен түсірілгенін сезінуі және түсінуі үшін идеяны анықтауға көмектесу. Эмоционалды интеллектті дамыту	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсіну: "экологияға әсер ететін факторлар" оқу мен жеке дамуды қолдау үшін өзінің күшті және әлсіз жақтарын, өзіне және басқаларға әл-ауқатқа жету үшін өмірдің әртүрлі аспектілерін, сыртқы әлеммен қарым-қатынасын талдайды өзінің мінез құлқы мен мәдениетін бағалайды	Фотокөрме	
Табиғатты қалай қорғауға болады?	Ұғымдарды түсіндіру: «экологиялық сенбілік». Балалар мен жастарды табиғатқа ұқыпты қарауға тәрбиелеу, жас кезінен бастап әлеуметтік жауапты азаматтың санасын қалыптастыру, практикалық әлеуметтік-пайдалы қызметті насихаттау Оқушылардың назарын қалдықтармен жұмыс істеу проблемасына аудару, қалалар мен елді мекендердегі экологиялық жағдайды	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: "экологиялық сенбілік". Олар дағдыларды қолдана алады және білімді қарапайым өмірде және жаңа (бейтаныс) жағдайларда қолдана алады. Мектеп ауласының аумағын табиғи қоқыстардан тазартуға, құрғақ бұталарды кесуге, гүлзарларды қазуға, ағаштарды ақтауға қатысады.	Топтық жұмыс Экологиялық акция (сенбілік өткізу)	Презентация Деректі фильм Маркерлік тақта

	жақсартуға жәрдемдесу және табиғатпен үйлесімді өмір сүретін қоғамның мәдениетін қалыптастыру. Еңбек және экологиялық мәдениетті тәрбиелеу ісіндегі дәстүрлерді жаңғырту, оқушылардың туған қаласы мен ауылына деген сүйіспеншілік мектебінің аумағындағы тазалық үшін әлеуметтік жауапкершілігін тәрбиелеу	Ұғымдарды түсіндіре алады: "экологиялық сенбілік"		
--	--	---	--	--

8-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Табиғатқа деген сүйіспеншілік – адамның моральдық денсаулығының белгісі	Сөйлеу мәдениетін тәрбиелеу. Шығармашылық ойлауды дамыту. Эмоционалды интеллектті дамыту.	<i>Білім алушы:</i> Көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын қолдана біледі. Көзқарастарды қолдау үшін дәлелдерді пайдалана отырып, жергілікті және жаһандық маңызы бар мәселелерді зерттейді Талқылау деңгейінде олар өздері туралы және басқалар туралы негізгі ақпарат береді, ақпарат алу	Дөңгелек стол (Олжас Сүлейменовтің «Бөлтіріктер» поэмасын талқылау)	https://youtu.be/zZA7TONtlss https://bilimland.kz/ru/courses/audioxrestomatiya/literatura-kazaxstana/sulejmenov-olzhas-omarovich/lesson/volchat_a

		үшін сұрақтар қояды, әртүрлі көзқарастарды құрметтейді		
Табиғи апаттар	Ұғымдарды түсіндіру: «апаттар», «табиғи апаттардың себептері», «қауіпті табиғи құбылыстармен күресу әдістері». Өз аймағындағы ықтимал табиғи апаттарды болжауға, табиғи апаттарды сипаттау арқылы тануға, табиғи апаттардың хронологиясын жасауға үйрету	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: ««апаттар», «табиғи апаттардың себептері», «қауіпті табиғи құбылыстармен күресу әдістері». Олар дағдыларды қолдана алады және білімді қарапайым өмірде және жаңа (бейтаныс) жағдайларда қолдана алады. Зерттеу жұмысында шығармашылық ойлай алады. Олар "апаттар", "табиғи апаттардың себептері", "қауіпті табиғи құбылыстармен күресу жолдары" ұғымдарын түсіндіре алады. Жаһандық оқиғаларды және онымен байланысты климаттың өзгеруінің салдарын аналитикалық бағалау тұжырымдамасы қалыптасады.	Зерттеу жұмыстары	https://youtu.be/dD-S_x-tMC8 https://youtu.be/LYyi26BqTsQ
Экологиялық тұрақтылық	Ұғымдарды түсіндіру: «аргументтік эссе». Өз бетінше шығармашылық ойлау және өз ойларын жазбаша түрде жеткізу сияқты дағдыларды дамыту.	<i>Білім алушы:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: «аргументтік эссе». Дағдыларды қолдана алады және тәуелсіз шығармашылық ойлауды	Аргументтік эссе	https://youtu.be/iAiTHXXnxlM http://loft.imc-nev.ru/sovety-konkursantam/821-uchimsya-pisat-

	Ойларды нақты және сауатты тұжырымдау, ақпаратты құрылымдау, негізгі ұғымдарды қолдану, себеп-салдарлық байланыстарды бөліп көрсету, тәжірибені тиісті мысалдармен суреттеу, өз тұжырымдарын дәлелдеу дағдыларын қалыптастыру. Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту.	және өз ойларын жазбаша баяндауды қолдана алады. Олар ойларды нақты және сауатты тұжырымдай алады, ақпаратты құрылымдай алады, негізгі ұғымдарды қолдана алады, себеп-салдарлық байланыстарды бөліп көрсете алады, тәжірибені тиісті мысалдармен суреттей алады, өз тұжырымдарын дәлелдей алады Олар оған бір нәрсені үйренуге көмектескен белгілі бір тапсырма туралы сөйлесе алады, басқалардың сөзін бөлмей өз пікірлерін айтады, өз білгендері мен істегендері туралы айтады, өз ойларымен бөліседі, оның іс-әрекетінің басқаларға әсері қандай, әр түрлі іс-әрекеттің қоғамға және қоршаған ортаға әсері әсер етеді, жанашырлық, жанашырлық танытады және сыйластық және жағдайды жақсы жаққа өзгерту үшін әрекет етеді, қоршаған ортаны қорғауға негізделген		argumentationnoe-esse.html
Қоршаған ортаға зиян келтіргені үшін жауапкершілік	Оқушының экологиялық жағдайларды мақсатты, себептік және ықтималды талдау қабілетін дамыту; қоршаған ортаның жай-	<i>Білім алушы:</i> Экологиялық сауаттылық негіздерінің маңыздылығын түсінеді.	Сенбілік ұйымдастыру "Табиғатты қорғау біздің қолымызда!" тақырыбында газет \ журнал \ брошюралар шығару	Презентация Ситуациялық ролик Маркерлік тақта

	күйін эстетикалық қабылдау және бағалау. Экологиялық проблемаларды шешу мүмкіндіктеріне сендіру дағдыларын дамыту; Экологиялық білімді дамыту және қоршаған ортаны қорғау жөніндегі практикалық істерге жеке қатысуға ұмтылыстарды қолдау. Эмоционалды интеллектті дамыту	Табиғаттағы адам қызметінің салдарын бағалай алады, қауіп факторларының адам денсаулығына әсерін көрсете алады; Олар табиғат, адам және қоғам туралы, экологиялық оқиғалар туралы қарапайым білімді қолдана алады және әлемді танудың әртүрлі тәсілдерін біледі (бақылау, әңгіме, сауалнама). Олар тек бір-бірімен ғана емес, сонымен бірге қоршаған ортамен де қарым-қатынас жасай алады, ынтымақтаса алады және өзара әрекеттесе алады, ерікті міндеттерді адал орындай алады, бірлескен күш-жігерге сүйене отырып жоспар бойынша жұмыс істей алады. Өнімді қарым-қатынас дағдыларын қолданады, жеке тұлғаның әлеуметтік кеңістігін кеңейтетін тәжірибе жинайды. Шығармашылық ойлай алады		
--	---	---	--	--

9-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Табиғи ресурстарды	Ұғымдарды түсіну: «рөлдік модель», «әлеуметтік	<i>Білім алушы:</i>	Брифинг	

қалай пайдаланамыз?	жауапкершілік», «тәртіптік шешім». Іздеу-эксперименттік қызмет дағдыларын қалыптастыру. Қоршаған ортаның жай-күйіне жауапты, табиғаттың байлығына ұқыпты қарайтын экологиялық сауатты, әлеуметтік белсенді оқушыны тәрбиелеу. Оқушыда экологтардың кім екендігі, олар қандай жауапкершілікке тартылатындығы, белгілі бір шешімдер қабылдауға қалай әсер ететіндігі туралы жан-жақты түсінік қалыптастыру. Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту.	Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: ««рөлдік модель», «әлеуметтік жауапкершілік», «тәртіптік шешім». Олар ұғымдарды түсіндіре алады: "экологтар", " рөлдік модель", "мінез-құлық шешімдері". Олар тыңдаушыларға жеткізіп қана қоймай, сонымен қатар тыңдаушылардың қойылған сұрақтарына нақты және нақты жауап беру үшін қажетті ақпаратты зерттей алады. Олар ойды логикалық ретпен құра алады, қысқаша және нақты түсіндіре алады, орындаушыны және тапсырмаларды орындау мерзімдерін анықтай алады. Шығармашылық ойлауды әлеуметтік медианы қолдануда пайдаланады.		
Экологиялық тұрақтылық	Оқушылардың сыни ойлау, ақпаратты, процестер мен құбылыстарды талдау және бағалау, өз пікірін дәлелдеу дағдыларын дамыту. Білім алушылардың жергілікті, өңірлік, ұлттық, жаһандық оқиғалар, олардың себептері мен	<i>Білім алушылар:</i> Олар ойларды нақты және сауатты тұжырымдай алады, ақпаратты құрылымдай алады, негізгі ұғымдарды қолдана алады, себеп-салдарлық байланыстарды бөліп көрсете алады, тәжірибені тиісті мысалдармен суреттей алады, өз тұжырымдарын дәлелдей алады.	Эссе	https://natalibrilenova.ru/esse-po-ekologii/

	салдары туралы талдамалық бағалау түсінігін дамыту. Оқиғалар туралы өз бетіңізше рефлексия жасау.	Эссе жазу дағдылары бар. Негізгі ойлар қатаң дәйектілікке ие, оларды иллюстрациялық материалдармен немесе көмекші мәліметтермен сүйемелдейді.		
Апаттар мен табиғи апаттардың қоршаған ортаға әсері	Қойылған міндеттерді шешуге байқағыштықты, шығармашылықты дамыту. Экологиялық мәселелерге қызығушылық қалыптастыру. АКТ-мен жұмыс істеудің практикалық дағдыларын қалыптастыру (видео редактордың көмегімен видеоны өңдеу, камерамен жұмыс). Оқушыларды белсенді қоғамдық өмірге тарту. Оқушылардың сыни ойлауын қалыптастыру, оқушыларға табиғатқа қатысты адам қызметінің жағымсыз және жағымды жақтарын көруге мүмкіндік беру. Шығармашылық ойлауды дамыту Эмоционалды интеллектті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Олар АКТ дағдыларын қолдана алады және білімдерін қолдана алады. Түсірілім кезінде шығармашылық ойлауды қолданыңыз Көшелердің, су айдындарының ластану проблемасына жұртшылықтың назарын өзектендіре алады.	Бейне түсіру	Презентация Ситуациялық ролик Маркерлік тақта
Біз таза экологияға құқылымыз	Оқушылардың қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауын қалыптастыру. Танымдық қызығушылықты, коммуникативті қабілеттерді,	<i>Білім алушылар:</i> Туған қаланың, өлкенің экологиясы, табиғатты қорғау туралы білімдерін қолдана алады;	Гүлдер мен ағаштарды отырғызу акциялары Макулатураны жинау	Презентация Деректі фильм Маркерлік тақта

	гуманистік көзқарасты, эстетикалық жауаптылықты, еңбек дағдыларын қалыптастыру. Оқушылардың белсенді өмірлік ұстанымдарының дағдыларын дамыту.	Мектеп және жақын аумақты абаттандыруға қатысады; Экологиялық акцияға қатысады. Экологиялық сана мен экологиялық мәдениет қалыптасады		
--	--	---	--	--

"ТІРШІЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ" ОРТА МЕРЗІМДІ ЖОСПАРЫ

5-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Қауіпсіз үй, аула, мектеп	Ұғымдарды түсіну: «Қауіпсіздік», «Қатер», «Әрекет ету», «Алдын алу» Бар қауіптер мен қауіптер, өзіңізді қорғау қажеттілігі туралы түсінік қалыптастыру Оның денсаулығы мен өміріне қауіп төндіретін әртүрлі жағдайларда қалай дұрыс әрекет ету керектігі туралы түсінік беріңіз. Оның жеке басының (физикалық, психологиялық және т.б.) қол сұғылмайтындығы туралы түсінік қалыптастыру. Қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамыту. Қауіпсіздік мәдениетін тарату қажеттілігін қалыптастыру.	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қауіпсіздік», «Қатер», «Әрекет ету», «Алдын алу» Олар үйде, аулада, мектепте, қарапайым өмірде және бейтаныс жағдайларда бар қауіптер мен қауіптер туралы дағдыларды қолдана алады және білімін қолдана алады. Үйде, аулада, мектепте төтенше және қауіпті жағдайлар туындаған жағдайда сыни ойлауды қолданады. Олар психологиялық тыныштықты сақтайды, қиын жағдайларда дұрыс	- Мектептен үйге қауіпсіз жол схемасын талқылау және әзірлеу - Жобаны орындау "Қауіпсіз аула", "Қауіпсіз мектеп" зерттеу жүргізу. - Қауіпсіздік нұсқаулығын әзірлеу (мектеп, пәтер / үй) - Ситуациялық есептерді шешу - Жағдайларды ойнату	Қауіпсіз жол https://www.youtube.com/watch?v=77LrHIEXO2Y https://youtu.be/vmoWDcUfzwmw?list=PLkLwod_eIKOUtRCGyipiHwqrgKqcMBxGY

	Төтенше жағдайларда және туындаған қауіп-қатерлер жағдайында сыни ойлау мен шешім қабылдау қабілетін дамыту. Эмоционалды интеллектті дамыту	әрекет етеді және басқаларға көмектеседі Ересектердің қолдауымен үйден мектепке қауіпсіз маршрут жасай алады		
Отпен ойнама!	Ұғымдарды түсіну: «Төтенше жағдайлар», «Өрттің түрлері» Өрт қаупі төнген жағдайда білім алушының қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру Өрт жағдайларының алдын алу дағдыларын дамыту Сыни ойлауды дамыту және төтенше жағдайда шешім қабылдау құзыреттілігін қалыптастыру Эмоционалды интеллектті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Мына сөздердің мәнін түсінеді: «Төтенше жағдайлар», «Өрттің түрлері» Төтенше жағдайларда дағдыларды қолдана және білімді қолдана алады. Сыни тұрғыдан ойлау қолданылады және қиын жағдайдан немесе тәуекел жағдайынан дұрыс жол таба алады Өрттің алдын алу үшін білім мен дағдыларды қолданыңыз Өрт жағдайында қауіпсіз мінез-құлықты насихаттау бойынша идеялар ұсынады	• Ситуациялық тапсырмаларды шешеді • Постерлер құрастырады • Отбасымен бірге талқылау және қауіпсіздік нұсқаулығын жасау (үй, пәтер)	Огонь https://www.youtube.com/watch?v=3FOUCGpfWWE&list=PLkLwod_eIKOUTRCGyjpHwqrgKqcMBxGY&index=9
Менің қауіпсіздігім менің қолымда!	Ұғымдарды түсіну: «Қауіпсіздік», «Қауіптер», «Тәуекел» Білім алушының қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру, Жағдайды талдау және қауіпті жағдайлардың алдын алу Сыни ойлауды дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қауіпсіздік», «Қауіптер», «Тәуекел» Олар бейтаныс адамдармен, қаңғыбас жануарлармен, бейтаныс жерлерде кездескенде өзін қалай ұстау керектігін біледі	• Рөлдік ойындар • Ситуациялық тапсырмаларды шешу • Бейтаныс адамдармен, қаңғыбас жануарлармен, бейтаныс жерлерде	Таныс емес жерлер https://youtu.be/n6O6HnRp3s?list=PLkLwod_eIKOUTRCGyjpHwqrgKqcMBxGY таныс емес адамдар

		Төтенше және қауіпті жағдайларда қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қолдана алады Олар сыни ойлауды қолданады және өмір мен денсаулыққа қауіп төндіретін жағдайларды бағалай алады	кездескен кезде қауіпсіз мінез-құлық жадынамасын әзірлеу	https://youtu.be/gah3NjEFfKc?list=PLkLwod_eIKOUtRCGyjiHwqrgKqcMBxGY қаңғыбас жануарлар https://www.youtube.com/watch?v=kKWp1UVBJ_k&list=PLkLwod_eIKOUtRCGyjiHwqrgKqcMBxGY&index=4
Менің денсаулығым менің қолымда!	Ұғымдарды түсіну: «Салауатты өмір салты», «Аурудың алдын алу» Салауатты өмір салты туралы кешенді түсінік қалыптастыру Жаман әдеттерді анықтауға және жеңу жолдарын білуге үйрету Аурулардың алдын алу әдістерімен таныстыру Денсаулықты сақтау мәдениетін тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: ««Салауатты өмір салты», «Аурудың алдын алу» Салауатты өмір салтын ұстану туралы білімді қолдана алады Аурудың алдын алу дағдыларын қолданады Денсаулықты сақтаудың маңыздылығын түсіндіре алады	• Жобалық жұмыс • "Жаман әдеттердің денсаулыққа әсері" зерттеуі	Микробтар https://www.youtube.com/watch?v=yaxYqHtvX9o&list=PLkLwod_eIKOUtRCGyjiHwqrgKqcMBxGY&index=6 Дәрі https://www.youtube.com/watch?v=KvAZThxl-pE&list=PLkLwod_eIKOUtRCGyjiHwqrgKqcMBxGY&index=7

				Зиянды әдеттер https://videouroki.net/blog/videosyuzhet-o-khoroshikh-i-durnykh-privychkakh.html
Жолаушы қалай көлікте піл бола алады?	Ұғымдарды түсіну: «Машинадағы қауіпсіздік», «Қауіпсіздік жастығы», «Қауіпсіздік белдігі», «Жол жүру ережелері» Жүргізушінің, көліктегі, жолдағы жолаушының қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажет екенін түсіну	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: ««Машинадағы қауіпсіздік», «Қауіпсіздік жастығы», «Қауіпсіздік белдігі», «Жол жүру ережелері» Олар көлікте, жолдарда қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қолдана алады Жолдарда, көлікте күтпеген жағдайларда сыни ойлауды қолдану	• "Қауіпсіз жол" бейнеролигін дайындау • Ситуациялық тапсырмаларды шешу • Бастауыш сынып оқушыларына арналған еріктілер акциясы	Көліктегі мінез-құлық ережелері https://youtu.be/mkDMQvfvJs0

6-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР (білім/дағдылар, дағдылар/практика, құндылықтар / шығармашылық)	НӘТИЖЕ (біледі / түсінеді, қолданады / қолданады, шығармашылық ойлайды)	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Менің үйге барар жолым	Ұғымдарды түсіну: «Қауіпсіз мінез-құлық», «Тәуекелдер мен қауіптер» Қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңыздылығы туралы түсінік қалыптастыру	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қауіпсіз мінез-құлық», «Тәуекелдер мен қауіптер»	• Үйден тыс жерде қауіпсіз мінез-құлық туралы жадынама жасау	https://youtu.be/Kak-XRnT5GI https://youtu.be/U_b4A6wxLuY

	Үйден тыс жерде жалпы қабылданған мінез-құлық ережелерін сақтау дағдысын қалыптастыру Төтенше жағдайда немесе қауіп-қатер жағдайында сыни ойлау мен шешім қабылдауды дамыту	Олар күтпеген жағдайда қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қолдана алады Олар денсаулыққа қауіп төндіретін жағдайды сыни тұрғыдан бағалай алады және дұрыс жауап береді	• Ситуациялық тапсырмаларды шешу • "Мектепке барар қауіпсіз жол" бағытын әзірлеу	
Құтқару қызметтері	Ұғымдарды түсіндіру: «Тәуекелдер мен қауіптердің алдын алу», «Құтқару қызметтері» Жедел әрекет етудің және құтқару қызметіне жүгінудің маңыздылығы туралы түсінік қалыптастыру Алғашқы көмек көрсету дағдыларын дамыту Төтенше жағдайларда құтқару қызметтерін шақырыңыз Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> «Тәуекелдер мен қауіптердің алдын алу», «Құтқару қызметтері» ұғымдарының мәнін түсінеді. Жағдайды бағалайды және дұрыс шешім қабылдауды біледі Алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдана алады Құтқару қызметтері туралы білімді қолданады және қауіпті жағдайларда дұрыс әрекет етеді	• Ситуациялық тапсырмаларды шешу • Кіші мектеп оқушыларына арналған презентациялар дайындау	https://youtu.be/x8bbyou-RsY
Абайлаңыз, күдікті заттар!	Ұғымдарды түсіндіру: «Қауіптілік», «Сақтық», «Қауіпсіз іс-қимыл» Күдікті заттардың өмірге және денсаулыққа қауіп төндіруі мүмкін екендігі туралы түсінік қалыптастыру Күтпеген жағдайлар мен күдікті заттарды бағалау дағдыларын дамыту Әр түрлі жағдайларда қауіпсіздік мәдениетіне тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қауіптілік», «Сақтық», «Қауіпсіз іс-қимыл» Олар қауіпсіз мінез құлық дағдыларын қолдана алады және күдікті заттар мен қауіпті жағдайларды ажырата алады Күдікті заттар анықталған кезде дұрыс жауап береді Сыни ойлауды қолданады	• Ситуациялық тапсырмаларды шешу • Жоба жұмыстары	https://youtu.be/osis-J5Ot6k https://youtu.be/yfh2AURmiXs

Денсаулық пен сұлулық құпиялары немесе гигиена не үшін қажет	Ұғымдарды түсіндіру: «Гигиена ережелері», «Салауатты өмір салты» Денсаулықты қолдаудың негізгі ережелері туралы түсінік қалыптастыру Гигиена дағдыларын дамыту Гигиенаны сақтаудың адам денсаулығына әсерін анықтау Салауатты өмір салты мәдениетін тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: Гигиена ережелері», «Салауатты өмір салты» Дене гигиенасы дағдыларын қолдана алады Салауатты өмір салтын қолдау үшін гигиена туралы білімді қолданады Жеке гигиена ережелерін қолданады және оларды насихаттайды	- Зерттеу - Видео-ролик дайындау	https://youtu.be/kKKiNex5gMM
Үй-жайлардағы қауіпсіз мінез-құлық ережелері	Ұғымдарды түсінеді: «Қауіпсіз әрекет», «Үй-жайлардағы қауіп-қатерлер» Бөлме қауіпсіз болуы керек деген түсінік қалыптастыру Қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамыту Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу Денсаулыққа қауіп төндіретін жағдайларды бағалау дағдысын дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қауіпсіз әрекет», «Үй-жайлардағы қауіп-қатерлер» Үй-жайлардағы қауіпті бағалау дағдысын қолданады Үй-жайларда туындайтын қауіптерге дұрыс жауап бере алады	- Ситуациялық тапсырмаларды шешу "Үй-жайдың қауіпсіздігін бағалау" зерттеу жұмысы	https://youtu.be/hYPfCTFVoRU

7-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР (білім/дағдылар, дағдылар/практика, құндылықтар / шығармашылық)	НӘТИЖЕ (біледі / түсінеді, қолданады / қолданады, шығармашылық ойлайды)	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Табиғаттағы қауіпсіздік	Ұғымдарды түсінеді: «Демалыстағы қауіпсіздік», «Табиғаттағы тәуекелдер»	<i>Білім алушылар:</i>		

	Табиғатта қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру Сыни ойлауды дамыту және табиғаттағы қауіпті жағдайларды бағалау Табиғатта алғашқы көмек көрсету дағдыларын қалыптастыру	Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: Демалыстағы қауіпсіздік», «Табиғаттағы тәуекелдер» Табиғатта қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қолдана алады Табиғаттағы адам денсаулығына ықтимал қауіп-қатерлерді бағалайды Табиғаттағы төтенше жағдайда шешім қабылдау үшін сыни ойлауды қолданады	• Ситуациялық тапсырмаларды шешу • Кіші жастағы мектеп оқушыларына арналған презентация • Постерлер құрастыру	
Табиғи апаттар кезіндегі қауіпсіздік	Ұғымдарды түсінеді: «Дүлей апаттар», «Табиғи апаттар» Табиғи апаттар кезінде дұрыс мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру Табиғи апаттар кезінде өзіне және басқаларға алғашқы көмек көрсету дағдыларын дамыту Дүлей апаттар кезінде қауіпсіз жерлерді анықтау Дүлей апаттар кезінде оңтайлы шешімді таңдау үшін сыни ойлауды дамыту Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Дүлей апаттар», «Табиғи апаттар» Дүлей апаттар кезінде қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қолдана алады Дүлей апаттардың себептері, ықтимал қауіптер және апат кезінде өзін және басқаларды қорғау жолдары туралы білімді қолданады	• Ситуациялық тапсырмаларды шешу • Жоба жұмыстары • Дүлей апаттар кезінде қауіпсіз орындардың картасын жасау	Дүлей апаттар қаупін азайту бойынша мұғалімдерге арналған нұсқаулық (Алматы, 2009)
Техниканы қауіпсіз пайдалану	Ұғымдарды түсінеді: «Техникамен жұмыс істеу ережесі» Техникамен қауіпсіз жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Техникамен жұмыс істеу ережесі» Техниканы қауіпсіз пайдалану дағдыларын қолдана алады	• Жадынама құрастыру • Видео-ролик дайындау	

Мен не жеймін. Азық-түлік қауіпсіздігі	Ұғымдарды түсінеді: «Тамақтану», «Салауатты өмір салты», «Пайдалы тағамдар» Дұрыс тамақтануды жоспарлау дағдыларын дамыту Денсаулық сақтау мәдениетін тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: ««Тамақтану», «Салауатты өмір салты», «Пайдалы тағамдар» Дұрыс тамақтану принциптерін ұстанады Денсаулық сақтау практикасын қолданады Дұрыс тамақтану мәдениетін насихаттайды	- Жоба жұмыстары - Зерттеу	
--	---	---	---	--

8-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР (білім/дағдылар, дағдылар/практика, құндылықтар / шығармашылық)	НӘТИЖЕ (біледі / түсінеді, қолданады / қолданады, шығармашылық ойлайды)	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Ережелер мен заңдарды бұзғаны үшін жауапкершілік	Ұғымдарды түсінеді: «Заң, «Теріс қылық», «Құқық бұзу», «Қылмыс», «Жауапкершілік» Құқықтық мәдениет қалыптастыру Адамгершілік қасиеттерге және заңды құрметтеуге тәрбиелеу. Сыни тұрғыдан ойлау және ережелер мен заңдарды бұзуға жол бермеу мақсатында шешім қабылдау дағдысын дамыту Құқық бұзушылық түрлері және олар үшін жауапкершілік шаралары туралы түсінік қалыптастыру	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Заң, «Теріс қылық», «Құқық бұзу», «Қылмыс», «Жауапкершілік» Заңдар мен ережелерге құрмет көрсетеді Құқықтық білімді қолдана біледі Олар заң мен ережелерді бұзғаны үшін жауапкершілік шарасын біледі	- Жоба жұмыстары - Постерлер жасау - Видео-ролик дайындау - Рөлдік ойындар - Ситуациялық тапсырмалар орындау	

		Заңдарды құрметтеуді және оларды сақтауды насихаттайды		
Жауапты мінез-құлық және инфекциялардың алдын алу	Ұғымдарды түсінеді: «Инфекциялық аурулар», «Жауапты мінез-құлық», «ЖИТС/АИТВ алдын алу», «ЖДҰ» Инфекцияның алдын-алу – бұл салауатты өмір салты, қауіпсіз және жауапты мінез-құлық, ал жұқпалы аурулар адамның иммундық жүйесін бұзады деген түсінік қалыптастыру Денсаулық сақтау мәдениетін тәрбиелеу Жұқпалы аурулардың кез келген түрінің алдын алу дағдыларын дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Инфекциялық аурулар», «Жауапты мінез-құлық», «ЖИТС/АИТВ алдын алу», «ЖДҰ» Салауатты өмір салты туралы білімді қолдана алады және жұқпалы аурулардың алдын алу дағдыларын қолдана алады Салауатты өмір салты идеясын насихаттау үшін білімін қолданады	• Жоба жұмысы • Зерттеу жұмысы • Ситуациялық тапсырмалар орындау	
Жеке басына қол сұғылмаушылық құқығы	Ұғымдарды түсінеді: «Жеке басына қол сұғылмаушылық», «Құқық», «Қауіпсіздік» Ешкімнің жеке басына қол сұғылмаушылықты бұзуға құқығының жоқ екені туралы түсінік қалыптастыру Бейтаныс адамдармен қарым-қатынаста және өзара қарым-қатынаста қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамыту Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу Жеке басына қол сұғылмаушылық немесе төтенше жағдай бұзылған жағдайда шешім қабылдау үшін сыни ойлауды дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Жеке басына қол сұғылмаушылық», «Құқық», «Қауіпсіздік» Олар қарапайым өмірде және жаңа (бейтаныс) жағдайларда қауіпсіз мінез-құлықты қолдана алады Жеке басына қол сұғылмаушылық құқығын түсінеді және қолдана алады	• Тақырып бойынша жоба жұмысы • Ситуациялық тапсырмалар орындау • Бейне фильм үзінділерін талқылау	
Зорлық-зомбылыққа нөлдік төзімділік	Ұғымдарды түсінеді: «Буллинг», «Зорлық», «Зорлық-зомбылыққа төзбеушілік» Зорлық-зомбылық фактілерінің алдын алу және болдырмау қажеттілігі туралы түсінік қалыптастыру	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Буллинг», «Зорлық», «Зорлық-зомбылыққа төзбеушілік»	• Рөлдік ойындар • Ситуациялық тапсырмалар орындау • Зерттеулер жүргізу	

	Зорлық-зомбылық фактілері болған кезде қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамыту Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу Стресске төзімділікті дамыту	Қауіпсіз мінез-құлық туралы білімді және зорлық-зомбылық фактілерінің алдын алу дағдыларын қолдана алады Стресске төзімділікті қалыптастыру үшін технологияларды қолданады	Әдеби шығармаларды талқылау	
Алғашқы көмек көрсету ережелері	Ұғымдарды түсінеді: «Алғашқы көмек», «Жарақат түрлері» Алғашқы көмек көрсету дағдыларын қалыптастыру Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу Өзіне немесе зардап шеккендерге көмек көрсету туралы шешім қабылдау үшін сыни ойлауды дамыту Эмоционалды интеллект пен стресске төзімділікті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Алғашқы көмек», «Жарақат түрлері» Қан кетуді тоқтату, таңу, зардап шеккендердің қозғалысы және т.б. кезінде алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдана алады. Сыни ойлауды төтенше жағдайларда және зардап шеккендерге көмек көрсету кезінде қолданады	- Медицина қызметкерімен кездесу - Рөлдік ойындар - Ситуациялық тапсырмалар орындау - Видео-ролик дайындау	

9-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР (білім/дағдылар, дағдылар/практика, құндылықтар / шығармашылық)	НӘТИЖЕ (біледі / түсінеді, қолданады / қолданады, шығармашылық ойлайды)	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Қандай да бір қауіп туындаған	Ұғымдарды түсінеді: «Төтенше жағдай», «Денсаулыққа қауіп», «Қауіпсіздік ережесі»	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Төтенше жағдай»,	- Ситуациялық тапсырмалар орындау - Рөлдік ойындар	

жағдайда нені білу маңызды?	Адам өмірі мен денсаулығына ықтимал қауіп-қатерлер туралы түсінік қалыптастыру Төтенше жағдайларда дұрыс әрекет ету дағдыларын дамыту Денсаулық сақтау мәдениетін тәрбиелеу	«Денсаулыққа қауіп», «Қауіпсіздік ережесі» Күнделікті өмірде және бейтаныс жағдайларда өмір мен денсаулыққа төнетін кез келген қауіп-қатерлерге дұрыс жауап беру дағдыларын қолдана алады. Өмір мен денсаулыққа қауіп төнген жағдайда шешім қабылдауда және мінез құлық тактикасында сыни ойлауды қолданады Адам өмірі мен денсаулығына қауіп төнген жағдайда қауіпсіз мінез-құлық ережелерін насихаттайды	• Қауіпсіздік нұсқаулығын әзірлеу • Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс істеу үшін қауіпсіздік жасақтарын құру	
Төтенше жағдайларда өзіме және басқаларға қалай көмектесе аламын?	Ұғымдарды түсіндіру: «Экстремальды жағдай», «Экстремальды жағдайда көмек көрсету», «Стресске төзімділік» Қорқытуға, зорлық-зомбылықтың кез келген түріне, төтенше жағдайларда қауіпсіз мінез-құлыққа қарсы тұру дағдыларын қалыптастыру Қандай жағдайда ересектердің көмегіне жүгіну керек және өз бетінше шешім қабылдауға үйрету Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу. Төтенше жағдайларда шешім қабылдау кезінде сыни ойлауды дамыту. Эмоционалды интеллект пен стресске төзімділікті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Экстремальды жағдай», «Экстремальды жағдайда көмек көрсету», «Стресске төзімділік». Төтенше жағдайларда қауіпсіз мінез құлық туралы білімді қолдана алады Өзіне және басқаларға қатысты зорлық-зомбылық қолдану жағдайларында, төтенше жағдайларда шешім қабылдауда сыни ойлауды қолданыңыз	• Ситуациялық тапсырмалар орындау • Жобалық жұмыстар • Тақырып бойынша видео, фильмфрагменттерін талқылау • Төтенше жағдайларда қауіпсіз мінез-құлық ережелерін әзірлеу	

Өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдайлардан қалай шығуға болады?	Ұғымдарды түсіндіру: «Қауіпті жағдайлар», «Қауіпсіздік мәдениеті», «Стресске төзімділік» Қауіпсіз мінез-құлықтың маңыздылығы туралы түсінік қалыптастыру Өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдайлардан шығудың жолын табу дағдысын дамыту Өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдайларда шешім қабылдау дағдысын дамыту Өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдайлардың пайда болуына қандай факторлар әсер ететінін түсіну Өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдайлар туындаған кезде эмоционалды интеллект пен стресске төзімділікті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қауіпті жағдайлар», «Қауіпсіздік мәдениеті», «Стресске төзімділік». Қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қолдана алады Сыни тұрғыдан ойлау өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдайларда шешім іздеуде қолданылады Стресске төзімділік дағдылары мен эмоционалды интеллект дамиды Ақпарат пен қауіпсіз мінез-құлық ережелерін насихаттайды	Формат: • Жоба жұмысы • Ситуациялық тапсырмалар орындау • Рөлдік ойындар • Қауіпсіздік ережелерін әзірлеу • Бастауыш сынып оқушылары арасында ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізу үшін қауіпсіздік жасақтарын құру	
АИТВ және ЖИТС туралы не білеміз?	Ұғымдарды түсіндіру: «Салауатты өмір салты», «АИТВ және ЖИТС», «Инфекцияның алдын алу» Өз денсаулығына және басқалардың денсаулығына жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру Қауіпсіз мінез-құлық және жұқпалы аурулардың алдын алу дағдыларын дамыту Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Салауатты өмір салты», «АИТВ және ЖИТС», «Инфекцияның алдын алу» Денсаулық сақтау дағдыларын қолдана алады Өз денсаулығын және басқа адамдардың денсаулығын сақтау үшін жауапкершілік шарасын түсініңіз Салауатты өмір салтын ұстанады және оны насихаттайды	• Тақырып бойынша видеоны талқылау • Жоба жұмысы • Ситуациялық тапсырмалар орындау	
Отбасын жоспарлау	Ұғымдарды түсіндіру: «Неке», «Отбасы», «Отбасын жоспарлау»	<i>Білім алушылар:</i>	• ситуациялық тапсырмалар орындау	

	Білім алушының отбасылық құндылықтарын және отбасылық дәстүрлерге, отбасы мүшелеріне құрметпен қарауын қалыптастыру Отбасында достық қарым-қатынас және қарым-қатынас дағдыларын дамыту "Аға және кіші ұрпақ", "Бозабала мен бойжеткен", "Ата-аналар мен балалар" қарым-қатынастары мәдениетіне тәрбиелеу	Негізгі ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Неке», «Отбасы», «Отбасын жоспарлау» Отбасын жоспарлаудың маңыздылығын түсініңіз Отбасылық өмірге дайындалу үшін білімді пайдаланыңыз Достық қарым-қатынас дағдыларын қолданыңыз ("аға-іні", "ата-ана-бала", "бозбала - бойжеткен") Отбасылық құндылықтарды қолдау және насихаттау	• видео-ролик дайындау • Рөлдік ойындар • тақырып бойынша әдеби шығармалар мен фильмдерді талқылау • танымал және табысты адамдармен кездесу	
--	---	--	---	--

"АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ПАТРИОТИЗМ" ОРТА МЕРЗІМДІ ЖОСПАРЫ

5-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Отбасындағы өзара құрмет	Ұғымдарды түсіндіру: «құрмет», «сәйкестік», «өзара қолдау», «өзіндік сәйкестілік». Оқушылардың отбасында жағымды қарым-қатынас, достық қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру Басқа отбасы мүшелерімен ынтымақтастық және өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: "құрмет", "сәйкестік", "өзара қолдау", "өзіндік сәйкестілік". Отбасы мүшелерімен достық қарым-қатынас, позитивті қарым-қатынас дағдыларын қолдана және қолдана алады	Жеке жобалар: "Менің отбасымның тарихы", "менің отбасымның дәстүрлері", "құрмет отбасынан басталады", "Бақытты отбасы" Бірлескен отбасылық жоба (<i>тақырыпты</i>	https://www.youtube.com/watch?v=TJN-pLU7bIM Сыйластық пен өзара түсіністік - отбасындағы

	Білім алушыларда отбасы үшін жауапкершілік сезімін, отбасылық құндылықтардың маңыздылығын тәрбиелеу Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту	Отбасы үшін жауапкершілік шарасын, отбасылық құндылықтарды сақтау мен ілгерілетуді түсінеді Шығармашылық ойлауды қолданады, отбасы мәселелерін талқылау кезінде шешім қабылдай алады, өз көзқарасын білдіреді және басқа отбасы мүшелерінің пікіріне құрмет көрсетеді	<i>білім алушылар өз бетінше ұсынады)</i> Ситуациялық тапсырмаларды шешу	басты құндылықтар
Мен өз Отанымды мақтан тұтамын!	Ұғымдарды түсіндіру «Отан», «Достық», «Жетістіктер» Отанға, туған жерге деген сүйіспеншілікті ояту Азаматтық ұстанымды қалыптастыру Көпұлтты қоғамның жұмыс істеу ерекшеліктерін түсінуді қалыптастыру Қазақстанды дәріптеген көрнекті тұлғалардың, ғалымдардың, спортшылардың, мәдениет қайраткерлерінің өмірі мен қызметі мысалдарында білім алушыларды тәрбиелеу, басқалармен өзара іс-қимыл, тиімді ынтымақтастық дағдыларын дамыту Сыни және шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Отан», «Достық», «Жетістіктер» деген ұғымдарды түсінеді. Білім алушылардың жоғары құндылықтардың бірі ретінде Отанға деген азаматтық ұстанымы мен көзқарасы қалыптасады. Өз елінің тарихы мен мәдениетін біледі, ұлттық құндылықтарын сақтайды. Отбасында, ұжымда, қоғамда өзін орналастыру кезінде сыни және шығармашылық ойлауды қолданады. Жаңа ұғымдарды түсіндіре алады	Әлеуметтік жоба: «Отанға деген құрмет туған өлкеден басталады», «Адами ресурс және өркениет», «Менің сүйікті Отаным» тақырыптарында бейнеролик дайындау.	
Өз елінің лайықты азаматы	"Міндет", "құқық", "Азамат" ұғымдарын түсіндіру Білім алушыларда мектеп ұжымында, қоғамдастықта парыз, құқық, оң қарым-қатынас құру туралы түсінік қалыптастыру. Басқалармен тиімді жұмыс жасау, басқаларға жетістікке жетуге көмектесу арқылы өзара	<i>Білім алушылар:</i> "Міндет", "құқық", "азамат" ұғымдарын түсінеді. Мектеп ұжымында, қоғамдастықта адамгершілік, позитивті қарым-қатынас құру дағдыларын қолдана және қолдана алады	«Адамдар – еліміздің басты құндылығы» жобасы «Қазақстан Республикасының көрнекті тұлғалары» презентациясы	https://www.youtube.com/watch?v=5cdO2vNe9z4 https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0

	әрекеттесу және ынтымақтастық дағдыларын дамыту Жауапкершілік сезімін және өз елінің лайықты азаматы болу қажеттілігін дамыту Шығармашылық, шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту	Өз Отанын лайықты көрсетуге мүмкіндік беретін мінез-құлық көзқарастары қалыптасқан Білім алушылар өз Отаны үшін мақтаныш сезімін қалыптастырды Сыни және шығармашылық ойлауды қолданады	Әдеби шығармалар мен фильмдерді талқылау Ситуациялық тапсырмаларды шешу	000232993 ru s
Әртүрлі көзқарастар, бірақ біртұтас ұлт	"Теңдік", "Әртүрлілік", "Біртұтас ұлт" ұғымдарын түсіндіру. Қазақ халқының тарихы мен мәдениетін және басқа халықтардың мәдениетін құрметтеуге тәрбиелеу Білім алушылардың ұйымшылдық, жауапкершілік сезімдерін тәрбиелеу және дамыту Басқалармен тиімді жұмыс жасау, басқаларға жетістікке жетуге көмектесу арқылы ынтымақтастық дағдыларын дамыту Әр түрлі халықтардың өкілдері арасындағы жағымды достық қарым-қатынасты қамтамасыз ету дағдысын қалыптастыру Шығармашылық және шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> "Теңдік", "Әртүрлілік", "Біртұтас ұлт" ұғымдарын түсінеді. Білім алушыларда ынтымақтастық, басқалармен тиімді өзара іс-қимыл жасау дағдылары қалыптасады. Басқа халықтар мен мәдениеттердің өкілдерімен достық қарым-қатынасты сақтайды. Өзара әрекеттесу және коммуникация дағдылары қалыптастырылады	"Әртүрлі көзқарастар, біртұтас ұлт!» жобасы Ұлттық мәдени орталықтарға бару	https://www.youtube.com/watch?v=FgQ3WjMx-ls&t=45s https://www.oeecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results-volume-vi-d5f68679-en.htm https://www.youtube.com/watch?v=iuXQyENOU3M

6-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
------------	-----------	--------	-------------------------------------	-----------

Отан мен үшін нені білдіреді?	"Отанға деген сүйіспеншілік", "Ұлы дала", "Заң", "азаматтық жауапкершілік" ұғымдарын түсіндіру. Жеке, жергілікті және жаһандық көзқарастар тұрғысынан азаматтық ұстанымды, өз Отанының тағдырына қатыстылық сезімін қалыптастыру Отанға деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу Шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектіні дамыту	<i>Білім алушылар:</i> "Отанға деген сүйіспеншілік", "құқық", "Заң", "азаматтық жауапкершілік" ұғымдарының мағынасын түсінеді. Өз Отанын жақсы көреді және өз Отанының қалыптасуымен өзінің жетістіктерін көрсетеді. Өз ұстанымын білдіре алады және өз отанының тарихына қатыстылығын түсіне алады. Жергілікті және жаһандық процестер тұрғысынан қоғамдағы қатынастар мен қатынастар туралы білімді қолдана және қолдана алады	Шығармашылық жоба. Бейнеролик дайындау. Тарихи орындарға саяхат	https://khabar.kz/ru/interviu-simvoly-nashei-rodiny ҚР Президентінің Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдаулары
Туған жерге деген сүйіспеншілік	Ұғымдардың мағынасын түсіндіру: "Туған жер", "Менің туған жерім" Өз өлкесінің тарихы мен мәдениетін, көрнекті жерлерінің жетістіктерін зерттеу Туған жерге деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу Туған жер, Туған жер туралы жағымды түсінік қалыптастыру. Өз өлкесінің мүддесі үшін өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту	<i>Білім алушылар:</i> «Туған жер», «Менің туған жерім» ұғымдарының мағынасын түсінеді. Туған өлкесінің тарихын және белгілі жерлерінің жетістіктерін біледі. Туған өлкенің тарихына құрмет көрсетеді, Өз өлкесінің мүддесі үшін бастамашыл волонтерлік акцияларды, жобаларды іске асыру арқылы өзара іс-қимыл дағдыларын қолдана алады. Идеяларды ұсынады, зерттеу жүргізеді, конкурстарға қатысады (туған өлкенің тарихы мен мәдениеті)	Жоба «Менің өлкемнің даму перспективалары» Акциялар Өз өлкесінің шежіресін жасау Зерттеу жүргізу	https://www.youtube.com/watch?v=jDaFTz9OzCg https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_rus

7-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
Ана тілінің сиқыры	«Ана тілі», "мемлекеттік тіл", "Ұлы дала тілі", "тіл құзыреттілігі", "сөйлеу мәдениеті", "Қазақстандағы тіл саясаты" ұғымдарын түсіндіру. Жеке және мәдени, сыни сауаттылық, тілдер мен лингвистикалық жүйелер туралы түсінік қалыптастыру Қарым-қатынас, ынтымақтастық дағдыларын дамыту Оқушылардың ана тілін құрметтеуге тәрбиелеу Сыни және шығармашылық ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: "Ана тілі", "мемлекеттік тіл", "Ұлы дала тілі", "тіл құзыреттілігі", "сөйлеу мәдениеті", "Қазақстандағы тіл саясаты". Ана тіліне және басқа халықтардың тілдеріне құрмет көрсетеді Коммуникативті дағдыларды қолдана және қолдана алады Сыни және шығармашылық ойлауды қолданады және ана тілін дамытуға бағытталған идеяларды ұсынады	"Тіл-халықтың жаны", "Ана тілінің сиқыры" жобасы Бейнеролик	ҚР Президентінің жыл сайынғы Қазақстан халқына Жолдаулары
Олар біздің елімізді дәріптеді	"Тарихи тұлғалар", "Ел игілігі үшін өмір", "Біздің арамыздағы батырлар", "Қазақстан халықаралық аренада", "Елді дәріптеген Қазақстандық жастар" (спорт, мәдениет, ғылым және т. б.) ұғымдарын түсіндіру. Адамның негізгі құндылықтарының бірі ретінде Отан туралы түсінік қалыптастыру Отанға деген сүйіспеншілікті және оның тағдырына қатысуды тәрбиелеу. Өз қабілеттерін саналы түрде қолдану дағдыларын дамыту.	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: "Тарихи тұлғалар", "Ел игілігі үшін өмір", "Біздің арамыздағы батырлар", "Қазақстан халықаралық аренада", "Елді дәріптеген Қазақстандық жастар" (спорт, мәдениет, ғылым және т.б.) ұғымдарын түсіндіру.	Жоба "Мен өз елімді дәріптегендерді білемін бе?" Бейне роликті дайындау Белгілі ғалымдарды, спортшыларды, бизнесмендерді, мәдениет қайраткерлерін және т.б. шақыру.	https://100jan.aesim.ruh.kz/ru/ https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_ru

	Қазақстан тарихындағы танымал тұлғаларды құрметтеуге және олардың Отанының өркендеуіне қосқан баға жетпес үлесін түсінуге тәрбиелеу	Өз елінің тағдыры мен жетістіктеріне өзінің қатыстылығын айқындайды Өз елінің жетістіктерін, әрбір азаматтың оның дамуына қосқан үлесінің тарихын, мәдениетін және маңыздылығын насихаттайды		
Тарих беттерін парақтау	"Ұлт рухы", "Халық бірлігі", "Тарихи оқиғалар", "Дәуір" ұғымдарын түсіндіру. Туған елдің, әлемнің басқа елдерінің, өркениеттің дамуына әсер еткен тарихтың маңызды оқиғалары туралы түсінік қалыптастыру. Өз елінің тарихи оқиғаларын жергілікті, жергілікті және жаһандық көзқарастар тұрғысынан талқылау және бағалау. Басқалармен тиімді жұмыс жасау, басқаларға жетістікке жетуге көмектесу арқылы ынтымақтастық дағдыларын дамыту. Өз Отанына деген сүйіспеншілікті, өз елінің тарихы мен мәдениетін құрметтеуді тәрбиелеу, қажетті сабақтарды ала отырып, тарихи оқиғаларды сыни талдау және бағалау дағдысын қалыптастыру	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: "Ұлт рухы", "Халық бірлігі", "Тарихи оқиғалар", "Дәуір" Тарихи оқиғаларды талдау және бағалау дағдыларын қолдана және қолдана алады Өз елінің тарихы мен мәдениетіне құрмет көрсетеді Қазақстандық қоғамның тұрақтылығы мен халық бірлігі идеясын насихаттайды Жергілікті, аймақтық, жаһандық контексттердің тарихтың дамуына әсерін түсіну	Шығармашылық жоба Бейнеролик дайындау	https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results-volume-vi-d5f68679-en.htm https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_rus

9-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
------------	-----------	--------	-------------------------------------	-----------

Біз – біртұтас халықпыз!	«Қазақстан халқының Ассамблеясы», «Бірлік», «Өзара қарым-қатынас мәдениеті», «Сәйкестік», «Тиесілі» ұғымдарын түсіндіру. Ел дамуының маңызды факторы ретінде халықтардың бейбітшілігі мен бірлігі туралы түсінік қалыптастыру. Көпұлтты елде болып жатқан процестерді талдау және бағалау дағдыларын дамыту. Көпұлтты ұжымда достық пен өзара қолдау идеясын насихаттау. Басқалармен тиімді жұмыс жасау, басқаларға жетістікке жетуге көмектесу арқылы ынтымақтастық дағдыларын дамыту. Өзінің және басқа халықтардың тарихы мен мәдениетін құрметтеуге тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қазақстан халқының Ассамблеясы», «Бірлік», «Өзара қарым-қатынас мәдениеті», «Сәйкестік», «Тиесілі». Көпұлтты елде болып жатқан процестерді талдайды және бағалайды. Қазақстан халықтарының бірлігін қалыптастыру бойынша өз көзқарасын ұсынады және негіздейді. Көпұлтты ұжымда достық пен өзара қолдау идеясын насихаттайды. Басқалармен тиімді жұмыс жасай отырып, оларға жетістікке жетуге көмектесетін ынтымақтастық дағдыларын қолдана алады	Ұзақ мерзімді жоба Зерттеу Бейнеролик дайындау Ұлттық мәдени орталықтарға бару	https://assembly.kz/ru/ https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_rus
Отанға арналады	Объяснить понятия: «Ұлт рухы», «Халықтар бірлігі», «Гүлдену», «Менің Отаным» ұғымдарын түсіндіру. Оқиғаларды, процестерді, құбылыстарды олардың туған елдің дамуы мен өркендеуіне ықпалын ескере отырып талқылау және бағалау.	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі терминдер мен ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Ұлт рухы», «Халықтар бірлігі», «Гүлдену», «Менің Отаным». Тарихи оқиғаларды талдау және бағалау дағдыларын қолдана алады.	Еріктілер жобасы Акциялар Көрмелерге қатысу Өндірістік объектілерге бару "Гүлденген өлке" туристік бағытын әзірлеу	ҚР Президентінің Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауы https://unesdoc.unesco.org/

	Өз Отанына деген сүйіспеншілікті, өз елінің тарихы мен мәдениетін құрметтеуге тәрбиелеу. Әрбір азаматтың Отанның әл-ауқаты мен өркендеуіне қосқан іс-әрекеттері мен үлесін сыни талдау және бағалау дағдысын қалыптастыру	Өз елінің тарихы мен мәдениетіне құрмет көрсетеді. Қазақстандық қоғамның тұрақтылығы мен халық бірлігі идеясын насихаттайды. Жергілікті, аймақтық, жаһандық контекстердің тарихтың дамуына әсерін түсінеді		rk:/48223/pf0000232993_ru <u>s</u>
Менің елім менің жүрегімде!	«Қазақстан халқының Ассамблеясы», «Азаматтық», «Патриотизм», «Қоғамға қызмет ету», «Ұлы дала», «Заманауи Қазақстан» ұғымдарын түсіндіру. Қазақстанның өзіндік мәдени бірегейлігі мен мәдени әртүрлілігі туралы саналы түсінік қалыптастыру. Жаһандық сипаттағы және мәдениетаралық өзара әрекеттестік мәселелері мен жағдайларын әртүрлі көзқарастардан сыни тұрғыдан қарау қабілетін дамыту. Әр түрлі жағдайларда жауапты шешім қабылдау дағдыларын дамыту. Аға буынға құрметпен қарауға тәрбиелеу	<i>Білім алушылар:</i> Ұғымдардың мағынасын түсінеді: «Қазақстан халқының Ассамблеясы», «Азаматтық», «Патриотизм», «Қоғамға қызмет ету», «Ұлы дала», «Заманауи Қазақстан». Қазіргі Қазақстандағы оқиғаларды талдау және бағалау дағдыларын меңгереді Өз елінің тарихы мен мәдениетіне құрмет көрсетеді. Қазақстандық қоғамның тұрақтылығы мен халық бірлігі идеясын насихаттайды	Жеке жоба: «Мен өз елім үшін не істей аламын?» Бейнеролик дайындау «Көпұлтты Қазақстан» зияткерлік картасы Мәдени орталықтарға бару	https://assembly.kz/ru/ https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_ru <u>s</u>

9-СЫНЫП

ТАҚЫРЫПТАР	МІНДЕТТЕР	НӘТИЖЕ	САБАҚТЫ ӨТКІЗУДІҢ ҰСЫНЫЛҒАН ТҮРЛЕРІ	РЕСУРСТАР
АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ПАТРИОТИЗМ				

Басқаларға өзіңіз сияқты қараңыз	"Тең мүмкіндіктер", "Басқаны құрметтеу", "Өзің қаламайтын нәрсені, басқаларды жасама", "Ең алдымен өзіңе адал болу", "Тектілік", "Немқұрайлылық" ұғымдары мен тұжырымдарын түсіндіру. Өзара іс-қимыл және позитивті ынтымақтастық/қарым-қатынас, жақын адамдарға қолдау көрсету дағдыларын дамыту. Адамгершілік құндылықтарды және олардың іс-әрекеттері үшін жауапкершілік мінез құлқын дамыту	<i>Білім алушылар:</i> Ұғымдардың мағынасын түсінеді: "Тең мүмкіндіктер", "Басқаны құрметтеу", "Өзің қаламайтын нәрсені, басқаларды жасама", "Ең алдымен өзіңе адал болу", "Тектілік", "Немқұрайлылық". Басқа адамдарға жауапкершілікпен қараудың маңыздылығын түсінеді. Әр түрлі өмірлік жағдайларда адамгершілік көзқарастар мен достық қарым-қатынас дағдыларын қолданады. Қазақ халқының бай мәдени мұрасының өмірлік маңызды құндылық бағдарларын сақтау қажеттілігін түсінеді	Ситуациялық тапсырмаларды шешу Рөлдік ойындар Постерлер жасау Атақты тұлғалардың нақыл сөздерін іздеу Мақал-мәтелдерді / қазақ халқының ауыз әдебиеті қорынан нақыл сөздерді іздеу	Халық ауыз әдебиеті Қазақ әдебиеті https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_rus
Біздің болашақ жастарымыз қандай?	"Креативті және шығармашылық жастар", "Білімді ұлт", "Ұлт байлығы – оның болашақ ұрпағында", "Менің өмірлік ұстанымым", "Қазақстандық патриотизм", "Қазақстанның өркендеуі мен әл-ауқатына қосқан үлесім", "Мен және Қазақстанның болашағы", "Қазақстанның 100 жаңа есім жобасы" ұғымдары мен тұжырымдарын түсіндіру. " Кәсіби салада сапалы білім алудың және жеке тұлғаның өзін іске асырудың маңыздылығын түсінуді қалыптастыру. Әлеуметтік ортада саналы мінез-құлық дағдыларын дамыту.	<i>Білім алушылар:</i> Негізгі терминдер мен тұжырымдардың мағынасын түсіндіреді: "Креативті және шығармашылық жастар", "Білімді ұлт", "Ұлт байлығы – оның болашақ ұрпағында", "Менің өмірлік ұстанымым", "Қазақстандық патриотизм", "Қазақстанның өркендеуі мен әл-ауқатына қосқан үлесім", "Мен және Қазақстанның болашағы"	Ұзақ мерзімді жоба «Қазақстанның өркендеуіне қосқан үлесім» зияткерлік моделін әзірлеу Жаңа жастар жобаларын әзірлеу Әлеуметтік жобалар	ҚР Президентінің Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауы https://100jan.aesim.ruh.kz/ru/ https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results-

	Қабылданатын шешімдер мен жеке іс-әрекеттерді сыни талдау дағдыларын қалыптастыру. Қазақстанда болып жатқан оң өзгерістерге атсалысуға және оң көзқарасқа тәрбиелеу. Білім алушыларды Қазақстанның дамуы мен өркендеуіне лайықты үлес қосу, өзін-өзі табысты дамыту үшін қажетті біліммен қаруландыру	Әр түрлі өмірлік жағдайларда адамгершілік көзқарастар мен достық қарым-қатынас дағдыларын қолданады. Кәсіби салада сапалы білім алу мен жеке тұлғаның өзін-өзі дамытудың маңыздылығын түсінеді. Әлеуметтік ортада саналы мінез құлық дағдыларын меңгереді. Өмірлік жағдайларда алынған білім мен дағдыларды сыни талдау және қолдану қабілеттерін көрсетеді. Қазақстанда болып жатқан оң өзгерістерге қатысы бар және оң көзқараспен қарайды Қазақстанның дамуы мен өркендеуіне лайықты үлес қосу, өзін-өзі табысты дамыту үшін қажетті білімге ие болады		volume-vi-d5f68679-en.htm https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_rus
Халық бірлігі – ұлы күш!	"Халық бірлігі – ел өркендеуінің берік негізі", "Бірліктің күші", "Ұлт рухы – даму жолындағы берік іргетас", "Қазақстан халқының бірлігі арқасында біз қиындықтар мен сынақтарды ойдағыдай еңсереміз", "Халық бірлігі – тұрақтылық пен тұрақты дамудың кепілі", "Тарихи мұра", "Қазақстанның бастамасы", «Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съезі» ұғымдарын түсіндіру.	<i>Білім алушылар:</i> "Халық бірлігі – ел өркендеуінің берік негізі", "Бірліктің күші", "Ұлт рухы – даму жолындағы берік іргетас", "Қазақстан халқының бірлігі арқасында біз қиындықтар мен сынақтарды ойдағыдай еңсереміз", "Халық бірлігі – тұрақтылық пен тұрақты дамудың кепілі", "Тарихи мұра", "Қазақстанның бастамасы", «Әлемдік және дәстүрлі діндер	Зерттеу жобасы Фестиваль Презентацияны дайындау Мәдени орталықтарға бару	ҚР Президентінің Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауы https://assembly.kz/ru/ https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993_rus

	Көпұлтты Қазақстанның тұрақты дамуын сақтаудың және қоғамдық келісімді сақтаудың маңыздылығы туралы түсінік қалыптастыру. Ұлттық бірлікті нығайту мәселелерінде өнімді іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру Қазақ халқының тарихы, ұлттық азшылықтар және тіл саясаты туралы терең зияткерлік білімді дамыту. Қазақстанның мәдени құндылықтары мен тарихи мұрасы туралы кең дүниетанымды қалыптастыру Басқа адамдардың құндылықтарын ескере отырып, әртүрлі жағдайларға бейімделу дағдыларын қалыптастыру Жеке, жергілікті, аймақтық, ұлттық және жаһандық тенденциялардың өзара байланысы туралы түсінікті дамыту Көзқарастар мен мәдени айырмашылықтарға қарамастан, басқа адамдармен табысты жауапты қарым-қатынас жасауға эмоционалды дайын болуға тәрбиелеу Қазақстанның мәдени әртүрлілігіне жанашырлықпен қарауға тәрбиелеу.	көшбасшыларының съезі» ұғымдарын түсіндіреді. Көпұлтты Қазақстанның тұрақты дамуын және қоғамдық келісімді сақтаудың маңыздылығын түсінеді. Ұлттық бірлікті нығайту мәселелерінде өнімді әрекет ету дағдыларын қолданады. Қазақ халқының тарихы, ұлттық азшылықтар және тіл саясаты туралы терең зияткерлік білімді меңгереді. Қазақстанның мәдени құндылықтары мен тарихи мұрасы туралы дүниетанымы қалыптасады. Басқа адамдардың құндылықтарын ескере отырып, әртүрлі жағдайларға бейімделу дағдыларын қолданады. Жеке, жергілікті, аймақтық, ұлттық және жаһандық тенденциялардың өзара байланысын біледі. Көзқарастар мен мәдени айырмашылықтарға қарамастан, басқа адамдармен табысты, жауапты қарым-қатынас жасауға эмоционалды түрде дайын болады. Қазақстанның мәдени әртүрлілігіне жанашырлықпен қарауға тәрбиеленеді		000232993 ru <u>s</u>
--	--	---	--	-------------------------------------

3.3 Қысқа мерзімді сабақ жоспарларының үлгілері

Педагогтерге арналған Нұсқаулықтың осы кіші бөлімінде 2021-2022 оқу жылында қазақстандық мектептердің оқу процесіне енгізілген оқу пәндері мен «Жаһандық құзыреттер» курсы шеңберінде ТДБ компонентін кіріктіре отырып, қысқа мерзімді сабақтардың болжамды жоспарлары ұсынылған.

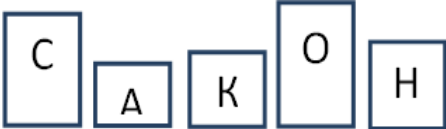
«ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТ» «ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» ОҚУ ПӘНІ

Сабақ тақырыбы: Сіздің рюкзагыңның салмағы қанша?

Бөлім	Тірі табиғат/Менің мектебім	
Сынып:	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақ тақырыбы:	Сіздің рюкзагыңның салмағы қанша?	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	2.2.3.2 дұрыс дене мүсінін сақтаудың маңыздылығын түсіндіру 2.1.2.7 эксперимент жүргізу және оның нәтижелерін кестеге түсіру	
Сабақ мақсаты	Барлығы дене сымбатының не екенін және оны қалай сақтау керектігін біледі Көбісі дене мүсінін сақтаудың маңыздылығын түсіндіре алады, нәтижелерді мұғалімнің көмегімен жаза алады. Кейбіреулер эксперимент жүргізіп, оның нәтижелерін өз бетінше жаза алады	

Сабақ барысы

Сабақ кезеңі/Уақыт	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басы	Позитивті эмоционалды көңіл-күй қалыптастыру. Түзу, әдемі тұрмыз. Мен сізге қараймын! Жарайсыңдар, бәрің тік тұрсыңдар. Міне, қандай жақсы сынып! Білімді өзектендіру. Үй тапсырмасын тексеру. «Сауалнама-сауалнама – алмасу» Мұғалім әр оқушыға өткен тақырыптар бойынша сұрақ карточкасын береді. Карточканың келесі жағында жауабы жазылған. Постерді қолданып тірек-қимыл жүйесін қалай нығайту керектігін айтуды ұсынады.	Өзіндік дайындықты анықтау: «Мен мұғалімді тыңдауға, сабақ материалын қабылдауға дайынмын ба». Кездейсоқ жұптар құрады. Кезекпен карточкаға жазылған сұрақтар қойылады. Жауаптар картадағы жауаппен салыстырылады. Карталармен	сұрақтары бар карталар таймер

	Сабақтан кейін плакаттар «Сөйлейтін тақтаға» ілінеді. Тапсырма-стартер. Мақсат қою. Әріптерді тіктөртбұрыштардың биіктігіне орналастыруды және сабақта не туралы сөйлесетінін божатады. – Дене мүсіні деген не? Ол қандай болады? – Қандай дене мүсіні түзу деп саналады? – Неліктен адам өз мүсініне қамқорлық жасайды? Оқулықтағы сабақтың мақсатын оқуды ұсынады.	алмасады, жұпты ауыстырады және сауалнаманы жалғастырады. (Г) әрқайсысы бір минут ішінде кезекпен айтылады <i>Сымбат</i> сөзін оқиды Өз пікірін білдіреді Сабақтың мақсатын оқиды. білім пирамидасының көмегімен мақсатты анықтайды	1-слайд Оқулықтың 39-беті
Сабақтың ортасы	Сабақ тақырыбы бойынша жұмыс 1-тапсырма. Суреттерді қарастыруды және балалардың дұрыс отырғанын айтуды ұсынады. Зерттеу жүргізуді және гипотезаның дұрыс ұсынылғанына көз жеткізуді ұсынады. 2-тапсырма. Оқулықтағы мәтінді оқуды ұсынады. - Мүсін дегеніміз не? - Мүсіннің денсаулыққа әсері туралы сөйлемдерді оқыңыз. - Мүсіннің дене сұлулығына әсері туралы сөйлемді оқыңыз. Мұғалім дұрыс және дұрыс емес қалып туралы айтады. - Сіздердің әрқайсыларыңыздың дене мүсіндеріңіз қандай деп ойлайсыздар? Оны қалай тексереміз?	(К) Олар тапсырманы орындайды, түсіндіреді, гипотеза жасайды. Жоспар бойынша зерттеу жүргізеді, олар дұрыс емес деп тұжырымдайды, адамның тыныс алуы қиын, жүрек және басқа органдар нашар жұмыс істейді. (И) мәтінді оқиды (К) таңдап оқиды	оқулық, 39-бет слайд 2,3

	3-тапсырма. Сызбаны қарастыруды және дененің бұл позициясы мүсінді анықтауға қалай көмектесетінін болжауды ұсынады. - Дененің барлық бөліктері қабырғаға мықтап бекітілген бе? № 1 сараптама. - Сіздің қандай мүсінде екеніңізді анықтау үшін көптеген жолдар бар. Ең қарапайымы: • Қабырғаға арқаңызбен тұрыңыз. Ең дұрысы, сіз қабырғаны бір уақытта бастың артқы жағымен, иық қырымен, бөкселермен және өкшемен ұстауыңыз керек. Мойын мен бел аймағында омыртқа мен қабырға арасында аздаған бос орындар қалады. Егер сіз мұны еш қиындықсыз жасасаңыз, мен Сізді құттықтаймын – сіздің сымбатыңыз дұрыс. Тағы бір тест. • Тік тұрып, тізеңізді қатайтыңыз. Егер сіз тепе-теңдікті жоғалтсаңыз, онда сіздің сымбатыңыз дұрыс емес. Мұғалімнің пікірлері. Табиғи қисық өте маңызды. Бірақ егер денеміздегі қисық біздің өзімізге деген немқұрайлылығымыздан туындаса, бұл қазірдің өзінде қиын. Омыртқаның ең көп таралған (өкінішке орай) бұзылыстары, яғни дене мүсіміміз – сколиоз және еңкею. 18 жастан кейін дұрыс емес дене мүсінін түзету қиын № 2 сараптама Екі жігітті көмектесуге шақырады. Олардың біреуіне мұғалім рюкзак киюге көмектеседі, екіншісіне портфолио береді және бүкіл	Олар суретті жұпта қарастырады. Қабырғада өз мүміндерін зерттейді. Өз мүсінін бағалау бойынша тесттер өткізеді. Қорытынды. Осылайша, мектеп портфелі де мүсінге әсер етеді. Мектепке рюкзакпен барған дұрыс.	https://clck.ru/32b4X7 рабочая тетрадь стр. 26
--	--	---	---

	сыныптың алдына баруды, содан кейін оқушыларға арқасын бұруды сұрайды. Қолында ауыр портфолио ұстаған бала бүйіріне қарай еңкейеді, екінші оқушының арқасы қисық емес. - Дұрыс мүсінді қалай сақтау керектігін білу үшін бейнероликті қараңыз 4-тапсырма. Суреттерді қарап, балаларға кеңес беруді ұсынады. Мәтінді оқып, тірек сөздерді пайдаланып мәтін бойынша сұрақтар қоюды ұсынады: Неге? Не? Қанша? Жұмыс дәптеріндегі жұмыс Тапсырма 1. Позаға қандай ұсыныстар пайдалы екенін " + " деп белгілеңіз. Үй тапсырмасы. Жұмыс дәптерінің 27-бетіндегі 3-тапсырма Аптаның әр күнінде рюкзактың жалпы салмағын біліңіз. Қорытынды жасау.	Бейнеролик қарайды, жаттығуларды орындайды (П) кеңес береді: орындықтың артқы жағына сүйеніп, аяқ тізеде 90 бұрышпен бүгіліп, орындықта тік отыру керек, еденде тұру. (И) мәтінді оқиды (П) сұрақтар қояды. (И) жұмыстарды орындайды Мұғалімнің нұсқаулығын тыңдайды	
Сабақ соңында	Оқушылардың сабақта өзінің оқу іс-әрекетін өздері бағалауын, оның мақсатқа қарай ілгерілеу өлшемін ұйымдастырады. Оқушылардан сабақта өз жұмысын бағалауды, смайликті бояуды және аузын салуды сұрайды: - қызыл түс – ештеңе түсінбедім; - сарыс түс – түсіндім, бірақ түсіндіре алмаймын; - жасыл түс – бәрін түсіндім, басқаға да түсіндіре аламын	Сабақта өз жұмысын, оқу материалын меңгеру деңгейін талдау. Олардың эмоционалды күйін анықтау. Өзін-өзі бағалау, рефлексия.	Жұмыс дәптері

Сабақтың тақырыбы: Сен кім үшін оқисың. В.Голявкин «Әңгімелер»

Бөлім	Менің мектебім	
Сынып:	Қатысушылардың саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Сен кім үшін оқисың. В.Голявкин «Әңгімелер»	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары	2.2.5.1 кейіпкердің сыртқы түрін сипаттау, оның әрекеттерін қарапайым сөз тіркестерімен бағалау; 2.3.1.1 мұғалімнің сұрақтары арқылы оқиғалардың реттілігін анықтау және шығарманы бөліктерге бөлу негізінде жоспар құру.	
Сабақтың мақсаттары	Барлығы кейіпкерлерді іс-әрекеттері бойынша қалай бағалау керектігін біледі, диалогқа қатыса алады, өз пікірін білдіре алады, басқалардың пікірін тыңдай алады Көпшілігі кейіпкерлерге сипаттама бере алады, 2 шығарманы салыстыра алады (мұғалімнің көмегімен) Кейбіреулер өз пікірлерін мәтіннен немесе өмірлік тәжірибеден мысал келтіре алады.	

Сабақ барысы

Сабақ кезеңі/ Уақыт	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басталуы	Позитивті эмоционалды көңіл-күй қалыптастыру. Назар аударыңыз! Досым, сабақты бастауға дайындығыңды тексер. Барлығы орнында ма, бәрі дұрыс па? Кітаптар, қалам және дәптерлер? Білімді өзектендіру. - Үйде не оқыдыңдар? Әңгіме авторы кім? Өткен сабақта автордың өмірінен қандай фактілерді естеріңде қалды? - "Жаңбыр астындағы дәптерлер" әңгімесіндегі баяндаушы кім? - В. Голявкиннің "Жаңбыр астындағы дәптерлер" әңгімесінде қанша кейіпкер бар? (автор, Марик, мұғалім) Мақсат қою. - Бүгін сабақта біз бір автордың 2 шығармасын	Сабаққа дайындығын тексереді (К) сұрақтарға жауап береді	

	салыстыруды, кейіпкерлерді олардың әрекеттері бойынша бағалауды үйренеміз.		
	Шығарма бойынша жұмыс. Рөлдер бойынша оқу. Рөлдерді бөлуді және оқиғаның рөлдері бойынша оқуды дайындауды ұсынады. Автордың сөздерін оқитын балаларға оқу эпизодтарын анықтауға көмектеседі - Неліктен дәптерлер жаңбыр астында қалғанын түсіндіріңіз? - Батырлардың әрекетін қалай бағалайсыз? - "Вовка кім үшін оқиды" әңгімесіндегі Вовканың ұстанымымен салыстырыңыз. - Мұндай жағдай өмірде болуы мүмкін бе? Ал біздің сыныпта ше? - Неліктен бала мұғалімге өтірік айтты? Кейіпкердің бұл әрекетін қалай бағалайсыз? - Егер ол сізді қандай да бір жаман іс жасауға итермелесе, досыңызға не дер едіңіз? Дәптерде баспа негізінде жұмыс істеу 1-тапсырма. Сөйлемді аяқтау. - Оқылған әңгімелердің кейіпкерлері қандай кейіпкерлер? Музыкалық физ.минут Мәтіндерді салыстыру. Оқулық бойынша дәптерде жұмыс жасау. 5-тапсырма. Оқылған шығармаларды Эйлер	(Г) рөлдерге бөлінеді, рөлдер бойынша оқуға дайындалады (К) сұрақтарға жауап береді (П) өз пікірін кезекпен білдіреді (И) <i>кейіпкерлер</i> (П) өз пікірлерін білдіреді (И) мұғалімнің жетекшілігімен дәптерге Эйлер шеңберлерін салады. (К) сұрақтар қояды, жауап береді, жауабын шеңберлерге қысқаша жазады (мұғалімнің жетекшілігімен) (И) мақалды оқиды (П) мағынасын түсіндіреді "Бұрыштар" әдісі. Бұл мақал екі әңгіменің де негізгі идеясын білдіреді деген қорытынды жасайды. (И) тапсырмаларды орындайды	оқулық, 85-86 бет баспа негізіндегі дәптер 39-бет https://clck.ru/32gaTS

	шеңберлері көмегімен салыстыруды ұсынады. Тақтаға Эйлер шеңберлерін сызады. Тірек сөздер бойынша сұрақ қоюды ұсынады. Екі ұқсастық немесе айырмашылық туралы әңгімелер арасында не көп екендігі туралы қорытынды жасауды ұсынады. 6-тапсырма. Мақалды оқып, оның мағынасын түсіндіруді ұсынады. - Осы мақалмен қандай шығарманың негізгі идеясын айтуға болады? Формативті бағалау ретінде жұмыс кітабында 2 және 3 тапсырмаларды орындауды ұсынуға болады. Үй тапсырмасы. 86-бет №7 М.Қабанбаевтың "Күзгі оқу" әңгімесін оқулықтан оқу	мұғалімнің нұсқауын тыңдайды	
	(К) Іс-әрекеттер бойынша ... бағалауға болады. «Іс оңғарылды» Оқушылар бір-біріне бас киімді береді, музыка немесе санамақ аяқталған кезде, қолында бас киім қалған оқушы сабақта өз жұмысын талдайды немесе тақтада жұмыс істеп жатқандарға баға қояды және оны негіздейді.	Оқушылар сұрақтарға жауап береді. Олар өз жұмыстарын бағалайды, дәптерге смайлик салып аяқтайды.	Бас киім. Музыка.

Сабақ кезеңі	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басталуы	Сабаққа дайындықты тексеру. Кіріспе-ынталандыру кезеңі Мұғалім балаларға өлең тыңдауды және бүгін сабақта не туралы сөйлесетінімізді болжауға ұсынады. Мақсат қою Сабақтың тақырыбын анықтауды және оқулықтағы мақсатты оқуды ұсынады. Білімді өзектендіру . - Жеке гигиена дегеніміз не? 1-тапсырма. Сызбаны қарастырып, балалар таза және ұқыпты болу үшін не істеп жатыр деген сұраққа жауап беруді ұсынады. "Көремін - Ойланамын – Сұрақ" тәсілі	Өзінің дайындығын анықтайды: "Мен мұғалімді тыңдауға, сабақ материалын қабылдауға дайынмын ба". Өлеңді тыңдаңыз. (К) болжам жасайды, тақырыпты анықтауға және сабақтың мақсатын қоюға қатысады (И) мәлімдемелер жасайды. Мысалы: мен тіс щеткасын көріп тұрмын. Менің ойымша, Айсұлу тісін жуады. Тісті қаншалықты жиі тазалау керек? (Г) кезек-кезек сөйлеп, сұрақ қояды	1 бейне үзінді оқулық, 42-бет 1-слайд
	Сабақ тақырыбы бойынша жұмыс Бәрін білгіштің жеке гигиена туралы анықтамасын оқуды ұсынады. Балаларға сөздің тар мағынасында жеке гигиенаны түсіну деген не екенін айтады. Кең мағынада жеке гигиена – бұл гигиеналық ережелер кешені, олардың орындалуы адам денсаулығын сақтауға және нығайтуға ықпал етеді . 2-тапсырма. Сызбаны зерттеуді және жеке гигиенаны сақтаудың нені білдіретінін түсіндіруді ұсынады. Әр топқа жеке гигиенаны сақтаудағы бір бағыт туралы айтып, сұрақтарға жауаптарды талқылауды ұсынады. 1-топ. Дұрыс тамақтану - Тамақтану режимі дегеніміз не? - Адам күніне қанша рет тамақ ішу керек? - Адамның тамағы қандай болуы керек? - Пайдалы тағамдарды тізімдеңіз. Оқулық материалын қолдануға болады: 45-бет №8	(К) анықтаманы оқиды мұғалімдерді тыңдайды (К) сызбаны оқиды (Г) картада тапсырма алады, талқылайды, айтылған идеяларды қысқаша жазады сынып алдында жауап береді	2-слайд әр топқа арналған тапсырмалармен карталар

	2-топ. Демалу режимі. - Күн тәртібі дегеніміз не? - Неліктен күн мен демалу режимін сақтау маңызды? - Қандай ереже шамадан тыс жұмыс жасамауға, бірақ бұл ретте күндіз бәріне үлгеруге мүмкіндік береді? 3-топ. Дене тазалығы - Неліктен денені таза ұстау маңызды? - Денені таза ұстауға қандай рәсімдер көмектеседі? - Бұл рәсімдерді қаншалықты жиі орындау керек? 4-топ. Гигиена құралдары. - Денені таза ұстауға қандай заттар көмектеседі? - Достарыңмен қандай заттармен бөлісуге болады? - Тіпті достарыңа да қандай гигиена құралдарын беруге болмайды? Оқулық материалын қолдануға болады: 44-бет №5 5-топ. Киім мен аяқ киімге күтім жасау - Киім мен аяқ киімге күтім жасау қандай болуы керек? - Киім мен аяқ киімді таза ұстау неге маңызды? - Киім мен аяқ киімді таза ұстау үшін не істейсіңдер? 6-топ. Тұрғын үй гигиенасы - Тұрғын үй гигиенасы қандай болады? - Неліктен үй гигиенасын сақтау маңызды? - Үйді таза және ұқыпты ұстау үшін күнделікті не істеу керек? - Үйді таза ұстау үшін апта сайын не істеу керек? 1-топ. Дұрыс тамақтану - Тамақтану режимі дегеніміз не? - Адам күніне қанша рет тамақтануы керек? - Адамның тамағы қандай болуы керек?	бейне көреді (И) көрсеткілермен тісті қалай дұрыс тазалау керектігін көрсетеді. (К) өз пікірлерін білдіреді (И) тапсырмаларды орындайды	2 бейне үзінді жұмыс дәптері 28-бет 3-слайд әр оқушыға жиынтық жұмыспен карталар (2 нұсқа)
--	--	--	--

	- Пайдалы тағамдарды тізімдеу. Оқулық материалын қолдануға болады: 45-бет №8 Үшінші топ жауап бергеннен кейін мұғалім "Тісті қалай дұрыс тазалау керек" бейнеролигін көруді ұсынады Жұмыс кітабында 2-тапсырманы орындауды ұсынады. Рефлексия Сабақта алған жаңа білімін пайдалана отырып, мақал-мәтелді оқып, оның мағынасын түсіндіруді ұсынады. "Тазалық – денсаулық кепілі". Бөлім бойынша жиынтық бағалау Мұғалім жиынтық бағалаудың мақсатын, тапсырмаларды бағалау критерийлерін, жиынтық жұмыс кезіндегі мінез-құлық ережелерін түсіндіреді.		
	Үй тапсырмасы. 42-45 бет (оқу, сұрақтарға жауап беру), жұмыс кітабы 29-бет №3 – "Сау тіс", "Ауру тіс" аппликацияларын орындау Сабақтың қорытындысы Дәптерде баспа негізінде жұмыс істеу 1-тапсырма. Дұрыс істеп жатқанын балаларды атап өту. Рефлексия Оқушылардың сабаққа өзінің оқу іс-әрекетін өзін-өзі бағалауын, оның мақсатқа қарай ілгерілеу өлшемін ұйымдастырады. Оқушылардан сабақтағы жұмысын бағалауды, смайликті бояуды және аузын аяқтап салуды сұрайды: • қызыл түспен – ештеңе түсінбедім; • сары түспен – түсіндім, бірақ түсіндіріп бере алмаймын; • жасыл түспен – бәрін түсіндім, басқаға түсіндіріп бере аламын.	мұғалімнің нұсқауын тыңдайды (И) жеке гигиена ережелерін сақтайтын балаларды атап өтеді Сабақта өз жұмысын, оқу материалын меңгеру деңгейін талдайды. Олардың эмоционалды күйін анықтайды.	жұмыс дәптері

Тақырып: Қай кезде оқу жеңіл болады?

Бөлім	Мектеп пен мектеп қауымдастығы/Менің мектебім		
2-сынып			
Сабақтың тақырыбы	Қай кезде оқу жеңіл болады?		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	2.1.2.4 өз сыныбына сипаттама беру 2.1.2.3 мектеп қауымдастығындағы ұжымдық, топтық және тұлғааралық мінез-құлық нормаларын түсіндіру		
Сабақ мақсаты	• Барлық білім алушылар топта және жұпта жұмыс істеу ережелерін, сабақта тәртіп ережелерін біледі • Оқушылардың көпшілігі мектеп қауымдастығындағы ұжымдық, топтық және тұлғааралық мінез-құлық нормаларын түсіндіре алады • Кейбір білім алушылар өз пікірлерін негіздей алады, топтағы көшбасшы рөлін алады.		
Сабақ барысы			
Сабақ кезеңі	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар

"ЖАҒАҢДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕР" КУРСЫ

5-СЫНЫП

Бөлім	ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТ
Сабақ тақырыбы	Жер - біздің ортақ үйіміз
Мақсаты мен міндеттері	"Табиғат", "Қоршаған орта", "Экология" ұғымдарын түсіндіру Білім алушыларда оның табиғаттың бір бөлігі екендігі туралы түсінік қалыптастыру Қарым-қатынас дағдыларын дамыту Табиғатқа ұқыпты қарауға тәрбиелеу Топта жұмыс істеу, құрдастарын тыңдау, шешім қабылдау қабілетін дамыту Ұжымшылдық пен төзімділікке, достары мен құрдастарының жетістіктеріне қуана білуге тәрбиелеу

Кезеңдер	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
----------	-----------------------	---------------------	-----------

Сабақтың басталуы	<i>Бұл сабақты табиғат аясында (саябақта, мектеп жанындағы учаскеде) өткізу ұсынылады</i> Біз Жер планетасында тұрамыз, бұл біздің ортақ үйіміз. Бәріміз үшін бір мейірімді күн және шексіз аспан ортақ. Біздің Жеріміз үлкен және кең деп ойлаймыз. Ал егер оған ғарыштан қарайтын болсақ, онда ол соншалықты үлкен болып ткөрінбейді. Бір жарым сағаттың ішінде оны ғарыш кемесінде айналып өтуге болады. Сондықтан біз шынымен де өзіміз тұратын үйді танып, қорғауымыз керек. Ал бізге бұнда "Экология" ғылымы көмектеседі. Грек тілінен аударғанда "экология" сөзі "үй туралы ілім" дегенді білдіреді. Бұл әр өсімдікте, жануарда, адамда болатын "табиғи үй" туралы айтылады.	Сұрақтарға жауап береді	Презентация https://ppt-online.org/780502																																				
Сабақ барысы	<i>Экологиялық викторина</i> 5 сұрақ бойынша 6 санат: жануарлар, өсімдіктер, жәндіктер, қызықты сұрақ, ерекше планета – ерекше атаулармен жануарлар ұсынылған. <table><tr><td></td><td><u>1</u></td><td><u>2</u></td><td><u>3</u></td><td><u>4</u></td><td><u>5</u></td></tr><tr><td></td><td><u>1</u></td><td><u>2</u></td><td><u>3</u></td><td><u>4</u></td><td><u>5</u></td></tr><tr><td></td><td><u>1</u></td><td><u>2</u></td><td><u>3</u></td><td><u>4</u></td><td><u>5</u></td></tr><tr><td></td><td><u>1</u></td><td><u>2</u></td><td><u>3</u></td><td><u>4</u></td><td><u>5</u></td></tr><tr><td></td><td><u>1</u></td><td><u>2</u></td><td><u>3</u></td><td><u>4</u></td><td><u>5</u></td></tr><tr><td></td><td><u>1</u></td><td><u>2</u></td><td><u>3</u></td><td><u>4</u></td><td><u>5</u></td></tr></table> Сұрақтардың 1-блогы 1. Ол тек улы, зиянды, қалың, бадырақ деп естиміз ... 2. Ол орман тұрғындары үшін сіздер мен біздер үшін кәмпит қапшығы сияқты. Міне, бәрі оны жұлып, тұқымына дейін жетуге тырысады. 3. Шалғында алаңсыз және көңілді ұшады. 4. Орман ұйқышылдары — бұл ... (сыртқы түрі тиінге ұқсас жүні бар кішкентай жануарлар) 5. Бұлан қыста не тастайды? 6. Бұл гүлді орман қоңырауы деп атайды. Оның күшті, жағымды хош иісі бар. Гүлденуден кейін қызыл жидектер пайда болады. Өсімдік улы. 7. Қандай қоңыздар пайда болған айдың атауымен аталады? 8. Қоректік тізбекті аяқта.		<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>		<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>		<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>		<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>		<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>		<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	Сұраққа жауап береді Топта жұмыс істеу. Жеребе арқылы балалар ойыншылардың саны бірдей командаларға бөлінеді. Санатты таңдау және сұрақтар командадан командаға кезекпен беріледі	https://ppt-online.org/160239
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>																																		
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>																																		
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>																																		
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>																																		
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>																																		
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>																																		

9. Балықта – мотор сияқты, шаянда – ескек, тоқылдақта – тірек, жануарларда – соналарды қуу. Бұл не туралы айтылған?
10. Әйел есімді гүлдер.
11. К.И.Чуковский қандай "қорқынышты" жәндік туралы ертегі жазды?
12. Әрі қарай не болады?

13. Жұлдызтұмсық – бұл...
1.теңіз жұлдызы 2.көртишқан 3.құс
14. Ежелгі заманнан бері бұл гүл дәрілік өсімдік ретінде қолданылып келеді: гүлдің атауы латынның "жөтел" және "қуу" сөздерінен шыққан. Ол ерте көктемде гүлдейді, араларға балшырындар мен тозаңдар береді.
15. Нан әкелуді кімнен сұрайды?
16. Төртіншісі артық

17. Думбо – бұл...
1. сегізаяқ 2. піл 3. ағаш
18. Кімнің құйрығына жаттығу жасалды?

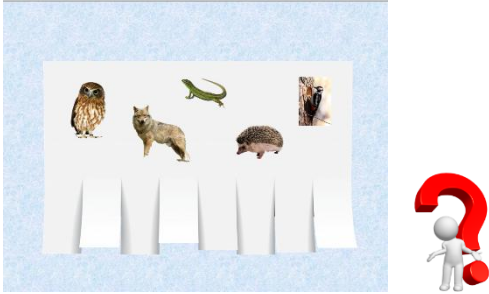

19. Ағашты ата. «Төртіншісі артық»

20. Белгілі болғандай, жұмыртқа салу үшін бұл жәндіктің аналығы қан ішеді, ал аталығы өсімдіктердің балшырындарымен қоректенеді.

Білім алушыларға бұл ұсынылған үш нұсқаның ішінен кім болуы мүмкін екенін болжауға шақырылады (жүргізуші жануар туралы егжей-тегжейлі айтады).

	21. Төртіншісі артық. 22. Ай-ай немесе қолаяқ – бұл... 1. жұлдызқұрт 2. лемур 3. қалақай Хабарландыру тақтасы Достар! 1. Кімге тікендер керек, хабарласыңыз! 2. Барлық ғылымдарға үйретемін! Қысқа уақыт ішінде балапаннан құс етемін! Сабақтар түнде өтетінін ескерген жөн. 3. Айға жалғыз ұлу көңілсіз болып қалды. Маған кім қосылғысы келеді?! 4. Құйрық жоғалды! Тапқан жан уайымдамаса болады! Өзіне естелік ретінде қалдырса да болады. Менде жаңасы өсіп жатыр! 5. Орманның ең көркем бұрышында шебер құрылысшы құстар мен жануарларға арналған жаңа қуыстарды ұсынады!	Хабарландыру тақтасы – әрбір хабарландыру қандай да бір жануардың атынан жазылған, оқушылар оны кімнің жазғанын анықтауы керек	
	Рефлексия: 1. Бүгінгі сабақта не білдіңіз және не маңызды болды? 2. Бүгінгі тақырыпты зерттегеннен кейін сен қандай ережелерді сақтайтын боласың?		

8-СЫНЫП

	ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТ
Сабақ тақырыбы	«Табиғатқа ұқыппен қарау»
Мақсаттары мен міндеттері	Білім алушылардың экологиялық мәдениетін арттыру Табиғат пен қоршаған ортаға ұқыпты қарауға тәрбиелеу Пікірталас жүргізу дағдыларын дамыту, басқаның көзқарасын тыңдау, экологиялық мәселелер бойынша өз ұстанымын анықтау

Кезеңдер	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басы	<i>Проблемалық сұрақ.</i> Бүгін біз қазіргі заманның өзекті мәселелері – экология мәселелерін талқылау үшін жиналды. Біздің дөңгелек үстеліміздің басты мәселесі - "Табиғатты қорғау - парыз ба әлде міндет пе?». Біздің қалада, ауылда, жалпы елдегідей, қоршаған ортаның ластануына байланысты көптеген проблемалар бар. Демографиялық дүмпумен қатар ғылыми-техникалық революция да болды. Адам ядролық энергияны, зымыран техникасын игерді және ғарышқа шықты. Ол компьютерді ойлап тапты, электронды жабдықтар мен синтетикалық материалдар өнеркәсібін құрды. Демографиялық дүмпу пен ғылыми-техникалық революция табиғи ресурстарды тұтынудың және табиғи байлықты негізсіз пайдаланудың үлкен өсуіне әкелді. Олардың бірнешеуін айтқым келеді	Сұрақтарға жауап береді	Презентация Маркерлі тақта
Сабақ барысы	1-слайд - Әлемдегі әрбір 6-шы адам денсаулығына қауіпті жағдайда өмір сүреді - Жердің 1,5 миллиард тұрғыны таза ауыз суға тұрақты қол жеткізе алмайды - Жыл сайын адамзат 25 миллиард тонна құнарлы топырақты жоғалтады - Жыл сайын жер бетінен 13 миллион гектар орман жойылады Бұл фактілерді шексіз тізе беруге болады. Мәңгілік сұрақ туындайды - "Не істеу керек?» 2- слайд <i>Сұрақтар:</i> - Адамзаттың табиғатқа осындай орасан зор жүгін тоқтату үшін не істеу керек деп ойлайсыз? - Біздің ауылда немесе қалада қандай экологиялық проблемалар бар? Оларды қалай шешуге болады?	Жағдаятты талдайды Сұрақтарға жауап береді Топпен жұмыс Олар өздерінің өмірлік жағдайларынан мысалдар келтіреді Талқылау	Презентация Ватман, маркерлер

	- Неліктен қоршаған ортаны қорғау біздің заманымыздың басты міндеттерінің біріне айналды? Бір жағынан мұнай мен газ көптеген елдердің әл-ауқатының іргетасына, екінші жағынан планетамыздың жаһандық ластануының қуатты көзіне айналды. Көліктің барлық түрлерінен ластаушы заттар шығарындыларының жалпы саны жылына шамамен 17 млн. тоннаны құрайды, бұл ретте барлық шығарындылардың 80% - дан астамы автокөлікке тиесілі. Автомобиль шығарындыларында көміртегі оксидінен басқа ауыр металдар бар, олар ауа мен топыраққа түседі. <i>Кейбір экологиялық жағдайларды елестетіп көрейік және табиғатқа қалай дұрыс әрекет ету керектігін қарастырайық?</i> 3- слайд 1. Орманда сөндірілмеген отты көргеніңізді елестетіп көріңіз. Сіз не істейсіз және неге? 2. Егер сіз орманда серуендеп жүргенде біреудің көп қоқыс тастағанын көрсеңіз, не істей аласыз? 3. Өзеннің жанында зауыт орналасқан. Зауыттан лас су өзенге құйылады. Осыған байланысты не болуы мүмкін? 4. Кейбір жігіттер ағаштарға өз аттарын кесіп тастайтын ештеңе жоқ. Жараланған ағаштарға қалай көмектесуге болады? Әр түрлі тарихи дәуірлерде адамның табиғатқа деген көзқарасы өзгерді. Ежелгі уақытта адам табиғаттан қорқып, табиғат пен құбылыстың күштерін Құдайға айналдырды. Ежелгі дәуірде адам өзін табиғаттың бір бөлігі деп санады. Ал қазіргі уақытта адам өзін табиғаттың қожайыны деп мәлімдеді. XIX ғасыр-өнеркәсіптік революция ғасыры. Біздің елімізде көптеген зауыттар мен зауыттар салынды, темір жолдар желісі кеңейтілді. Әлемнің көптеген дамыған елдерінде өнеркәсіптік революция планетада "шағала" болып, оның келбетін танымастай өзгертеді. Бұл дәуірде белгілі		
--	--	--	--

	неміс философы, адамның шығу тегі туралы еңбек теориясының авторы өмір сүрді, ол келесі сөздерді айтты 4-слайд «Табиғатты жеңуімізге тым азғырылмайық, әрбір осындай жеңіс үшін Ол бізден кек алады". Сұрақ. <i>Сіз бұл фразаны қалай түсінесіз?</i> XVI ғасырдың екінші жартысы мен XVII ғасырдың басындағы ағылшын философы Фрэнсис Бэкон: "Табиғатты оның заңдарына бағыну арқылы ғана жеңеді", - деді. Менің ойымша, бұл терең мағыналы сөз - табиғатпен тең, серіктестік құруға ұмтылу керек, оны шексіз пайдалану дұрыс емес. Біз келесі ұрпаққа не қалдыратынымыз туралы ойлануымыз керек. Сұрақ. Сіз қалай ойлайсыз, табиғатты қорғау - бұл парыз ба әлде міндет пе? Немесе екеуі де болуы мүмкін бе? Бұл туралы қандай пікірлер бар? Табиғат адамнан күшті болды және әрқашан болады. Ол мәңгілік және шексіз. Егер сіз бәрін сол күйінде қалдырсаңыз, онда 20-50 жылдан кейін жер адамзатқа жойылуға қарсы емес соққымен жауап береді! Ал адам-кішкентай ғалам. Табиғат заңдарына сәйкес келетін адамның табиғи өмір салты адамға денсаулық пен ұзақ бақытты өмір сыйлайды, ал адамзат қоғамына бейбітшілік пен өркендеу сыйлайды. Сонымен табиғатты сүйейік және қорғайық! Біздің пікірсайыс соңында экология мәселелеріне қатысқаны, бей-жай қарамағаны үшін барлығына алғысымды білдіргім келеді. Менің ойымша, бұл біздің талқылауымыз аяқталмайды. Тапсырма. "Менің туған жерім" тақырыбында жоба дайындау		
	Рефлексия:		

	1. Бүгін сіз не білдіңіз? 2. Сіз қандай ережелерді сақтайсыз?
--	--

	ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТ
Сабақ тақырыбы	Қоршаған ортаға зиян келтіргені үшін жауапкершілік
Мақсаты мен міндеттері	Экологиялық этика негіздерін қалыптастыру Табиғатқа деген жеке жауапкершілік сезімін ояту оның мінез-құлқы және табиғи ортаға ұқыпты қарау қажеттілігі үшін Моральдық модельдерді және табиғатпен азғындық қарым-қатынастың салдарын түсіндіріңіз Тиімді бірлескен шешімдер қабылдау үшін топ мүшелері арасында білім алмасу қабілетін дамыту.

Кезеңдері	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басталуы	Біздің планета – Күн жүйесінің үшінші планетасы, ғарыштан қараған кезде соншалықты кішкентай болғанымен соншалықты үлкен. Егер сіз жер шарын айналып өтсеңіз, сізге 40 мың км жол жүру керек, ал егер сіз күніне 30 км жылдамдықпен жүрсеңіз, жол 4 жылға созылады. - Адамзат ұзақ жолдан өтті және бастапқыда адам табиғаттың бір бөлігі болды, бірақ ол дамыған сайын адамзат табиғаттан ерекшеленіп, жасанды тіршілік ету ортасын құрды, бірақ онымен тығыз байланыста болды! Адамның табиғатқа деген қатынасы – жауапты көзқарас!	Сұрақтарға жауап береді	Презентация Сабақ ұраны: «Адамзат табиғат байлығын ала отырып, Жерді де қорғау керек, ол біз сияқты тірі екенін түсінетін уақыт келді»

	Проблемалық сұрақ. Табиғатқа адами көзқараспен қарау нені білдіреді? ОТВЕТСТВЕННЫЙ ЧЕЛОВЕК 		
Сабақ барысы	<i>Топтардағы жұмыс.</i> <i>Рөлдік ойындар.</i> 1) Жағдайды елестетіп көріңіз: сіз орманда демаласыз. Сіздің жаныңызда бір топ оқушы үлкен гүл шоқтарын жинап, бөтелкелерді сындырып, артынан көп қоқыс қалдырады. Сізге рөлдерді өзара бөлісу және көрініс қою ұсынылады. 2) Сіздің отбасыңызбен демалуға баратын өзен жағасы сүйікті демалыс орныңыз болды. Ұзақ уақыт бойы сіз ол жерде болмадыңыз. Ол жерге келгенде сіз қоқысты көрдіңіз... Сіздің әрекеттеріңіз? 3) Жылдың әр мезгілінде орман бізді өзіне тартады. Күн сайын мыңдаған адамдар сонда барады, олардың көпшілігі табиғатқа мұндай қарым-қатынас не әкелетіні туралы сирек ойлайды. Демалушылардың табиғатқа: - топырақ - өсімдіктер - жәндіктер - құстар - жануарларға немқұрайлы көзқарасы қалай көрінетінін ойланыңыз. Мұғалім: Адамдардың табиғатқа деген көзқарасы қандай? Балалардың табиғатқа деген көзқарасы қандай? Өмірлік тәжірибеңізге сүйене отырып, мысалдар келтіріңіз. Неліктен табиғатты қорғау мәселесі бүгінгі күні маңызды? Табиғатты қорғау нені білдіреді?	Жағдаятты талқылайды Сұрақтарға жауап береді Топта жұмыс жасайды. Олар өздерінің өмірлік жағдайларын ан мысалдар келтіреді	Ватман, маркерлер

	Оқушы: табиғатты қорғау-табиғи ресурстарды сақтауға, ұтымды пайдалануға, молайтуға бағытталған адамдардың белгілі бір әрекеті. - Азаматтар қоршаған ортаны қорғау мәселесінде әрқашан саналы бола ма? Өміріңізден мысалдар келтіріңіз. - Бұл үшін мемлекеттік қолдау қажет пе? Мұғалім: азамат табиғатты қорғау үшін не істей алады? Оқушы: азаматтың ең маңызды міндетті орындауы - табиғат пен қоршаған ортаны қорғау, табиғи байлыққа ұқыпты қарау. Табиғатты қорғау – Отанды қорғау. 1-ші оқушы. Біз жануарлар мен құстардан бір саты жоғары көтеріле алдық. Біз өзімізде адами сезімдерді тәрбиеледік: психикалық жауаптылық, басқалардың алдындағы жауапкершілігімізді сезіну, құтқаруға дайын болу. 2-ші оқушы. Адамдар, жүрегіңе Жақсылық жаса! Жамандықтың жақсылықты жеңуіне, оны құртуына жол бермеңіз. Есіңізде болсын: біреудің өмірі ғана емес, сіздің тағдырыңыз да осы күрестің қайда аппаратынына байланысты. 3-ші оқушы. Менің ойымша, егер адам бейтаныс адамға немесе жануарға бір рет жақсылық жасаса, ол шынайы адам. "Мейірімділік - моральдық күштің орындалуы", - деді Л. Толстой. Демек, мейірімділік-адамды жетілдіру құралы, бұл бізді алдағы қиындықтардан сақтандыратын қару, бүкіл планетаның өркендеуінің кепілі. 4-ші оқушы. Адам планетаның табиғи биологиялық өнімінің екі пайызын алады! Аз ба? Бірақ ол қалай алады! Өйткені, бұл табиғаттың репродуктивті күштерін бұзады. Ия, сіз бен біз әлі көп нәрсеге байланысты емеспіз. Бірақ біз кейде мәселені шешеміз: мысалы, бақаға ая керек пе, әлде оны таптап, тыныш жүре беру керек пе? Бақа ойлауды білмейді... Ол туралы не үшін алаңдау керек! 5-ші оқушы. Әрбір тіршілік иесінің биосферада өзінің заңды орны бар. Сол бақаны жойыңыз-биосфера ауырады. Егер оның қанында ферменттер жетіспесе, әрқайсымыз ауырып қалатынымыз сияқты. Бұл тұрғыдан алғанда, кез	(экологиялық үгіт бригадасының шағын қойылымы)	
--	---	---	--

	келген жаратылыс адам сияқты құнды. Бұл өмір, адам оның заңдарын жоя алмайды-осылайша ол өзін жоққа шығарады... 6-шы оқушы. Смотрю на глобус - шар земной, И вдруг вздохнул он, как живой, И шепчут мне материки: Ты береги нас, береги. В тревоге рощи и леса, Роса на травах, как слеза, И тихо просят родники Ты береги нас, береги. <i>Сабақ нәтижесі.</i> - Біз алдымызға қандай оқу міндетін қойдық? - Біз оған жеттік пе? - Сабақта қандай қиындықтарға тап болдыңыз?		
	Рефлексия: - бүгін сабақтың белсенді қатысушысы болдым деп кім сенімді айта алады? - ал қарапайым тыңдаушы кім болды? Қорытындылай келе, философ Норберт Винердің "Біз қоршаған ортаны түбегейлі өзгерттік, енді осы ортада өмір сүру үшін өзімізді өзгертуіміз керек" деген сөздерін мысалға келтіргім келеді.		

7-СЫНЫП

	ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТ
Сабақтың тақырыбы	Табиғатты қалай қорғауға болады?
Мақсат пен міндеттер	Оқушыларды қалдықтардың түрлерімен және оларды кәдеге жарату тәсілдерімен таныстыру Балаларды табиғатты белсенді қорғауға шақыру Сыни ойлау мен эмоционалды интеллектті дамыту

Кезеңдері	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басталуы	<i>Бейне көру</i> Таза табиғатты сақтау және көбейту – әр адамның міндеті. <i>Проблемалық сұрақ.</i> Табиғатты қалай қорғау керек? Экологияның ластануы – біздің заманымыздың ең өзекті мәселелерінің бірі. Нәтижесінде қазіргі өмір сүріп жатқан	Сұрақтарға жауап береді	https://youtu.be/dal_dRt34s2g

	халықтың денсаулығы айтарлықтай нашарлайды, ең жаманы, болашақ ұрпақтың өмірі үшін өте қолайсыз экологиялық жағдай жасалады. Сонымен қатар, әр адам ең қарапайым және қарапайым әрекеттер жиынтығын қамтитын табиғатты қорғау принциптерін сақтай алады. Қоршаған ортаға зиян келтірмеу үшін қажет емес қалдықтарды қалай жақсы тастау керектігі туралы ойланайық. Ол үшін викторинаға белсенді қатысуды ұсынамын. Үш командада жұмыс істеу. Викторина барысында командалар жеңімпаз анықталатын ұпай жинай алады. Тапсырмалар әр командаға бөлек берілуі мүмкін немесе барлық командаларға бір уақытта берілуі мүмкін, бұл жағдайда тезірек жауап беретін команда жеңеді.		
Сабақ барысы	<i>Бірінші тапсырма</i> Әр команда қалдықтардың қандай екендігі туралы айтады. Біреуі-күнделікті өмірде, екіншісі-жеңіл өнеркәсіпте, үшіншісі – ауыр өнеркәсіпте. Өз саласында көбірек атайтын команда жеңеді <i>Екінші тапсырма</i> Барлық командалар қалдықтарды құрайтын материал деп аталады, мысалы-қағаз, темір, пластмасса және т.б. командалар табиғатта қайсысы ең ұзақ ыдырайтынына жауап беруі керек <i>Үшінші тапсырма.</i> Химиялық зияннан басқа, қалдықтар физикалық зиян келтіреді. Командалар мұндай зиянның мүмкіндігінше көп мысалдарын атауы керек. (Мысалы, әйнек өрт тудыруы мүмкін және т.б.). <i>Төртінші тапсырма</i> Командалар қалдықтармен жұмыс істеудің ұсынылған нұсқаларының ішінен ең аз зиян келтіретінін айтуы керек: өртеу, жыраларға көму, ҚТҚ полигондарында кәдеге жарату. <i>Бесінші тапсырма</i>	Викторина сұрақтарына жауап беру Топта жұмыс істеу Көбірек мысалдар келтіретін команда жеңеді	Ватман, маркерлер

	Командалар әртүрлі салалардағы қалдықтарды қалай азайтуға болатынын анықтайды. Мысалы, бірінші тапсырмадағыдай принцип бойынша. <i>Алтыншы тапсырма</i> Командалар кезекпен жауап беруі керек, жер полигондармен жабылмауы үшін адам не істеуі керек <i>Жетінші тапсырма</i> Қалдықтардан қолөнер жасау немесе қорап жасаңыз қоқыс сұрыптауға арналған контейнер. Әр тапсырманың соңында жүргізуші оқушылардың жауаптарына түсініктеме береді, дұрысын атайды, ұпай береді. Қоқыс тастамауға тырысыңыз. Есіңізде болсын, қоқыс жоқ жерде тазалық сақталады. Қалдықтардың көп мөлшері мәселесі көптеген елдердің алдында тұр. Полигондар табиғи ортаны бұзатын керемет аумақтарды алып жатыр.		
	Рефлексия: 1. Сабақтағы ең қызықты нәрсе не болды? 2. Сіз үшін қандай ақпарат жаңа болды?		

«ТІРШІЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ»

«ДҮНИЕТАНУ» ОҚУ ПӘНІ

5-СЫНЫП

Бөлім	ТІРШІЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ
Сабақ тақырыбы	Отпен ойнамаңыз!
Мақсат ен міндеттер	Өрт қаупі төнген жағдайда білім алушының қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру Өрттің алдын алу дағдыларын дамыту Сыни ойлауды дамыту және төтенше жағдайда шешім қабылдау құзыреттілігін қалыптастыру Эмоционалды интеллектіні дамыту

Кезеңдері	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басталуы	Шақыру	Ерлі-зайыптыларда	Өрттің себептері туралы бейне фильмдердің

	Сұрақ. Өрт кезінде өзіңізді және басқаларды қоғай аламын деп ойлайсыз ба? Жауапты негіздеңіз. Сіз өрт қауіпсіздігі туралы біліміңізді жеткілікті деп санайсыз ба? Сіз отбасыңызбен немесе достарыңызбен өрт кезінде қауіпсіз мінез-құлық ережелерін талқыладыңыз ба?	, топтарда талқылауға болады Спикерлердің топтардан сөйлеген сөзі	үзінділері https://youtu.be/LTNgV9l nnJg
Сабақ барысы	<i>№1 тапсырма</i> <i>Өрттің қауіпсіз әрекеті туралы Нұсқаулық жасаңыз</i> <i>№2 тапсырма</i> <i>Өрт жағдайының себептері туралы ойланыңыз және мысалдар келтіріңіз</i> <i>Талқылауға арналған сұрақтар:</i> 1. Өрт кезінде ең қауіпті не? 2. Егер сіз үйде от немесе түтін байқасаңыз, не істеу керек? 3. Өрттің басталғаны туралы кімге хабарлайсыз? 4. Түтінді бөлмеден қалай шығасыз?	Жағдайды талқылаңыз және нұсқаулық жасаңыз Сұрақтарға жауап беру Өмірлік жағдайлардан мысалдар келтіріңіз Өрт жағдайында қауіпсіз мінез-құлықты насихаттау бойынша идеялар ұсынады	Флип-чарттар, маркерлер, стикерлер Аудио- және видеоматериалдар Плакаттар Өрт кезінде эвакуациялау жоспарлары
Рефлексия	1. Өрт кезінде отбасыңызбен қауіпсіздік ережелерін талқылау және үйіңіздегі/пәтеріңіздегі өрт қауіпті аймақтардың картасын жасау 2. Өрт кезінде қауіпсіздік туралы нұсқаулық жасау		

"ЖАҒАНДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕР" КУРСЫ
8-СЫНЫП

	ТІРШІЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ
Сабақтың тақырыбы	Зорлық-зомбылыққа нөлдік төзімділік

Мақсат пен міндеттер	"Буллинг", "зорлық-зомбылық", "зорлық-зомбылыққа төзбеушілік" ұғымдарын түсіндіру Білім алушыда зорлық-зомбылық фактілерінің алдын алу және оған жол бермеу қажеттілігі туралы түсінік қалыптастыру Зорлық-зомбылық фактілері болған кезде қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамыту Қауіпсіздік мәдениетін тәрбиелеу Стресске төзімділікті дамыту
----------------------	---

Кезеңдері	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басталуы	<i>Проблемалық сұрақ.</i> Сіздің өміріңізде зорлық-зомбылық/қорқыту фактілері жиі кездеседі ме?	Сұрақтарға жауап береді	
Сабақ барысы	Рөлдік ойындар Жағдаяттық тапсырмаларды шешу Әдеби шығармалардан мысалдар таңдау және талқылау 1. Есіңізде болсын, қандай әдеби шығармаларда зорлық-зомбылық фактілері бар? Кейіпкерлердің мінез-құлқын талдаңыз. 2. Өмірлік жағдайларда зорлық-зомбылық фактілерінің алдын алу үшін не істеуге болады? <i>1-тапсырма</i> <i>Экранда көрсетілген тұрақтылық мақсаттарын зерттеңіз және түсініктеме беріңіз</i> Цели устойчивого развития Задачи, относящиеся к вопросу о насилии в отношении детей 5 Гендерное равенство ЦУР 5: достижение гендерного равенства и расширение прав и возможностей всех женщин и девочек. 5.2. Устранить все формы насилия в отношении всех женщин и девочек в государственной и частной сферах, включая торговлю людьми, сексуальную и другие виды эксплуатации. 5.3. Исключить все вредные виды практики, такие как детские, ранние и принудительные браки и калечащие операции на женских половых органах. 16 Мир, правосудие и сильные институты ЦУР 16: содействовать созданию мирных и инклюзивных обществ для устойчивого развития, обеспечить доступ к правосудию для всех и создавать эффективные, подотчетные и инклюзивные институты на всех уровнях 16.1. Значительно сократить все формы насилия и связанные с ними показатели смертности повсюду 16.2. Покончить с надругательствами, эксплуатацией, торговлей людьми и всеми формами насилия в отношении детей и попытками Мұндай фактілердің көрінуіне жол бермеу үшін мектепте қандай әрекеттер жасауға болады?	Жағдаятты талқылайды Әдеби шығармалардан зорлық-зомбылық фактілеріне мысалдар келтіріп, оларды талдайды Балаларға қатысты зорлық-зомбылық фактілеріне жол бермеудің маңыздылығы және бұл 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған тұрақты даму саласындағы күн тәртібінің бір бөлігі болып табылатыны туралы білім алушылардың түсініктемесі. Тұрақты даму мақсаттары (ТДМ) бұл	Флип-чарттар, маркерлер https://www.youtube.com/watch?v=DyMsdX8znY&list=PLyJV_MFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=24

	<i>2-тапсырма.</i> Бейне сюжеттің үзіндісін қарау және сұрақтарға жауап беру: Осы тақырып бойынша не білдіңіз? Постердегі статистиканы талдаңыз. Қорытынды жасаңыз. Дереккөз: INSPIRE. Балаларға қатысты зорлық зомбылықты жоюдың жеті стратегиясы Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы 	проблема тұрақты дамуға кедергі болып табылатынын және оны жоюдың маңыздылығын мойындайды.	
Рефлексия	1. Бастауыш сынып оқушыларына зорлық-зомбылыққа, қорқытуға жол бермеудің маңыздылығын қалай түсіндірер едіңіз? ("тең" принципі). 2. Мектептегі зорлық-зомбылықтың/қорқытудың алдын алу үшін мектеп қауіпсіздігі тобын құруға бола ма? Команданың жұмыс жоспарын жасаңыз. 3. Қорқыту фактілері пайда болғаннан кейін психологиялық шиеленісті және мазасыздықты азайту бойынша ұсыныстар жасаңыз		

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстан Республикасының тұрақты дамуға көшу басымдықтары елімізде өмір сүру сапасын және халықтың әлеуметтік қауіпсіздік деңгейін арттыру, өндіріс пен тұтынудың тұрақты үлгілерін енгізу, жаңа және экологиялық таза, қауіпсіз технологияларды пайдалану, энергия тиімділігі мен энергия үнемдеу, өңірлік мәселелерді шешу, экологиялық тәуекелдерді тұрақты азайту үшін ғылым мен білім беру сапасын арттыру, денсаулық сақтау мәдениетін дамыту, биологиялық әртүрлілікті сақтау, сапалы ауыз суға қол жеткізу ретінде белгіленді су, қауіпсіздікті қамтамасыз ету және басқалар болып белгіленді.

Тұрақты дамудың мақсаттары мен міндеттері ел ресурстарын пайдалану тиімділігінің көрсеткішін арттыруға, өмір сүру ұзақтығын, әл-ауқат индексін және экологиялық тұрақтылықты арттыруға бағытталған.

Қазақстан Республикасы тұрақты дамуға қол жеткізу бағытында бірқатар шаралар қабылдады. Қазақстан БҰҰ Тұрақты даму жөніндегі комиссиясының, "Еуропа үшін қоршаған орта" және "Азия үшін қоршаған орта және тұрақты даму" процестерінің, тұрақты даму үшін Дүниежүзілік кәсіпкерлер кеңесінің өңірлік еуразиялық желісінің мүшесі және белсенді қатысушысы болып табылады.

Қоғамда ТДБ идеяларын насихаттау мен кіріктіру табыстылығына кепілдік беретін маңызды бағыттардың бірі өңір мен білім беру ұйымдары деңгейінде де, сынып деңгейінде де ТДБ мәселелері бойынша білім беру сапасы мен хабардарлық деңгейін арттыру болып табылады.

Жаһандық білім беру болашағын зерттеу негізінде болашақта өмірдің әртүрлі салаларында кәсіби маман болуы керек әр маманға қажетті 21 ғасыр дағдылары бөліп көрсетілді:

- шоғырлану мен зейінді басқару;
- эмпатия және эмоционалды интеллект;
- ынтымақтастық (жұмыс пен оқытудың әртүрлі аспектілеріне енгізілуі керек сыни дағды ретінде);
- ойлау: сыни, мәселелеік-бағдарланған, жүйелік, кооперативті-шығармашылық;
- шығармашылық қабілеттер;
- пәнаралық ортада жұмыс істеу + пайда болған "жалпыға ортақ ұғымдар тілін" білу (мысалы, инженерия және экономика);
- жаһандық мәселелерді түсіну, денсаулықты басқару дағдылары, қоғам жұмысының қағидаттарын түсіну, қоршаған ортаға қамқорлық жасау, қаржылық сауаттылық және т.б.;
- АКТ және медиа саласындағы дағдылар, соның ішінде бағдарламалау және ақпараттық гигиена;
- икемділік және бейімделу;
- өмір бойы оқу, үйрену және қайта үйрену қабілеті;
- жұмыстағы жауапкершілік (оның ішінде өзара әрекеттесу әдебі және жұмыс әдебі).

OECD SUMMARY OF INTERNATIONAL EVIDENCE AND IMPLICATION FOR JAPAN'S EDUCATIONAL PRACTICES AND RESEARCH басқа зерттеуі білім алушылардың негізгі танымдық қабілеттерін өзектендірді, сонымен қатар танымдық емес қабілеттерін бөліп көрсетті.

Бірақ жас адамның қазіргі заманғы жеке басының қажетті қасиеттерін анықтауда жалпы болып өмір бойы мағыналы оқыту, мақсаттарға ұмтылу, табандылық, өзін-өзі бақылау, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қабылдау және ілгерілету, азаматтық ұстаным, оның даму, ұйымның, қоғамның дамуы, сондай-ақ жергілікті, өңірлік, елдік және жаһандық деңгейде перспективалы даму перспективаларын пайымдау табылады.

ТДБ компонентін оқыту мен тәрбиелеу процесіне кіріктіру бойынша ел педагогтері үшін әзірленген нұсқаулық әртүрлі жастағы білім алушылар үшін оқу материалдарын, тапсырмаларды, әдістемелер мен технологияларды әзірлеу, өз елінің мүддесі үшін де, бүкіл жаһандық әлем мүддесі үшін де тұрақты дамудың мұрағаттық тақырыбын өзектендіретін жаңа мектеп жобалары мен зерттеулеріне бастамашылық жасау бойынша әдістемелік қолдауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

"Тұрақты даму мақсатында білім беру" компонентінің қазақстандық білім беру жүйесіне кіріктіруді күшейту Қазақстан Республикасының тұрақты дамуға көшу жолындағы маңызды және тиімді кезең болуға тиіс.